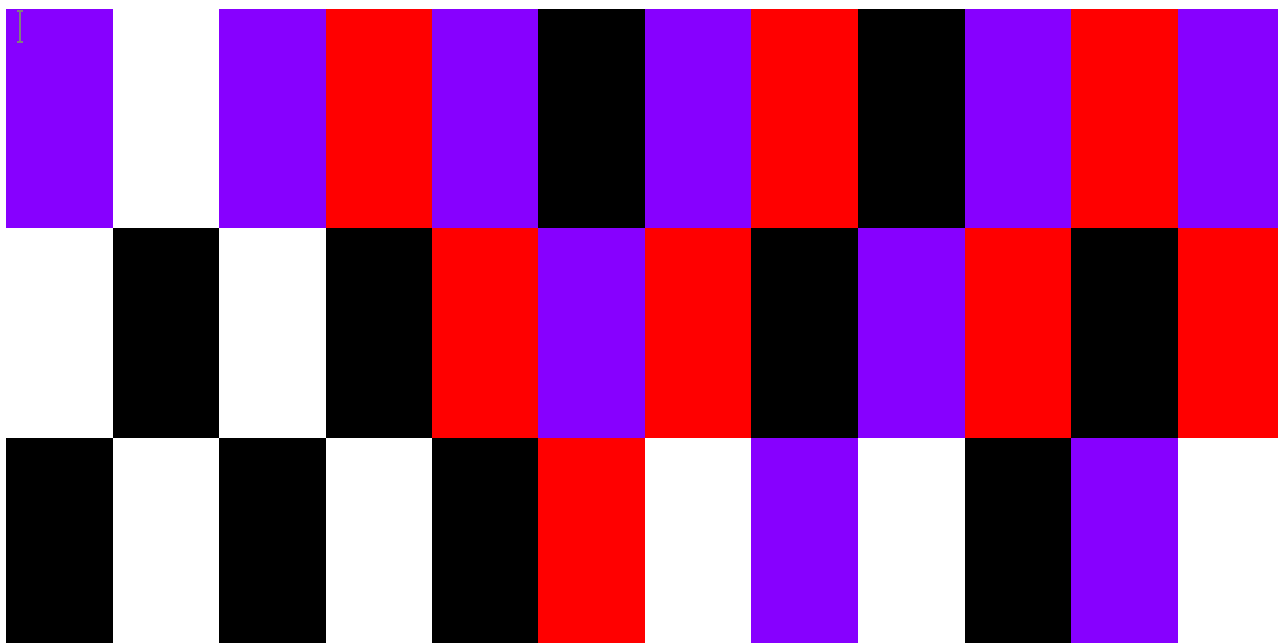

La vulnerabilitat urbana més enllà del barri: factors causals suprabarrials i dinàmiques de localització residencial

El Pla de Barris: anàlisi estructural, d'abast i d'impactes

Document 24/03

Data: Juliol de 2024

Pla de Barris
Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

Treball realitzat per**Direcció**

Sergio Porcel

Autors/res

Fernando Antón-Alonso i Sergio Porcel

Tècnic/a de suport estadístic

Núria Gómez i Iman El Kabiri

Tècnic/a de suport cartogràfic

Francesc Coll

Cerdanyola del Vallès, juliol de 2024

Índex de contingut

1. Introducció.....	4
2. Desigualtat social, segregació residencial i vulnerabilitat urbana.....	6
2.1. La desigualtat social i la segregació residencial, una relació complexa.....	6
2.2. Segregació residencial i vulnerabilitat urbana: dos fenòmens urbans relacionats, però diferents	9
3. La incidència dels factors socioeconòmics estructurals en la vulnerabilitat urbana.....	13
3.1. La reestructuració econòmica i el procés de professionalització de la metròpoli de Barcelona.....	13
3.2. Cicles econòmics i mercat laboral: la fragilitat dels barris més desafavorits	16
3.3. El sistema de garantia de rendes i el seu paper respecte a la desigualtat urbana	18
4. La vulnerabilitat urbana davant dels grans reptes demogràfics: l'envelliment i les migracions internacionals	22
4.1. Barris, envelliment i soledat.....	22
4.2. Els fluxos migratoris internacionals i els seus patrons de localització residencial	25
5. El sistema residencial i la configuració dels barris	28
5.1. Creixement i renovació del parc residencial: l'efecte <i>Mateu</i> a nivell barrial	28
5.2. Una distribució heterogènia dels preus dels habitatges	32
5.3. Un sistema residencial dual amb creixent pes del lloguer privat.....	35
6. Planificació urbanística i vulnerabilitat urbana: una mirada des dels equipaments públics	40
7. Els patrons de la mobilitat residencial i la persistència de la vulnerabilitat urbana	45
7.1. Intensitat i estructura dels fluxos residencials	46
7.2. L'autocontenció residencial dels barris i la mobilitat residencial contextual	47
7.3. La mobilitat residencial selectiva	50
8. Conclusions.....	56
9. Bibliografia.....	58
10. Índex taules.....	62
11. Índex mapes.....	63
12. Índex gràfics	64
13. Annex	67

1. Introducció

La vulnerabilitat urbana és un fenomen summent complex. Tal i com s'ha explicat en el document *La vulnerabilitat urbana i el Pla de Barris*, el seu abast és ampli, sobretot si es consideren tant els seus factors causals com els seus efectes, així com les dinàmiques que genera. Això fa que sigui pràcticament impossible aspirar a analitzar el fenomen en la seva integritat i obliga a fragmentar-lo com a objecte d'estudi. En línia amb aquest plantejament, aquest document ofereix una mirada parcial del fenomen, posant el focus, d'una banda, en els principals factors estructurals que causen la vulnerabilitat urbana. Es tracta de factors que, malgrat tenir una naturalesa suprabarrial, tenen una gran incidència a escala de barri. La desigualtat social o els processos de segregació residencial socioeconòmica, ocupen un lloc destacat, però hi ha d'altres elements socioeconòmics, urbanístics o demogràfics que cal considerar en aquest sentit. Un dels objectius d'aquest estudi, per tant, és mostrar com han evolucionat aquests factors a la metròpoli de Barcelona durant els darrers anys, analitzant també com han pogut repercutir en els processos de declivi urbà. Per altra banda, un altre dels aspectes que depassa la realitat barrial, però que té una gran importància en l'esdevenir dels barris, és la mobilitat residencial. Conèixer quins patrons segueixen els canvis residencials als barris, quins tipus de residents marxen i quins arriben, és cabdal per entendre l'evolució de la realitat barrial. Segons la teoria, els barris més desfavorits es troben habitualment sotmesos a una dinàmica de mobilitat residencial selectiva, esperonada sobretot pels propis processos de declivi urbà i per l'estigma social i territorial. Aquesta dinàmica fa que la població resident més vulnerable es vagi renovant a través de la substitució d'aquella que progressa i marxa, dificultant així la transformació del barri (Alguacil et al., 2014). Aquesta qüestió també s'aborda en aquesta recerca, contemplant-se com un altre element contextual fonamental per entendre l'evolució dels barris intervinguts pel Pla de Barris.

Per abordar aquests objectius, l'informe s'estructura de la següent manera. En primer lloc, s'analitza la relació entre la desigualtat de renda, els processos de segregació residencial socioeconòmica i la vulnerabilitat urbana. Es parteix de la idea que tant la desigualtat d'ingressos com la segregació residencial socioeconòmica mantenen una estreta relació amb la vulnerabilitat urbana, però els resultats mostren que es tracta d'una relació complexa. També s'evidencien les diferències conceptuais que hi ha entre la segregació residencial i la vulnerabilitat urbana, dos fenòmens que sovint es fan servir com a sinònims, però que convé diferenciar-los i entendre les seves especificitats per a una orientació més acurada de les polítiques de millora de barris. En segon lloc, s'analitzen els principals factors que incideixen sobretot en la desigualtat socioeconòmica, on es consideren aspectes com ara l'estructura ocupacional derivada del sistema productiu urbà, els cicles econòmics i el seu impacte en el mercat de treball, o el paper que juga l'Estat del Benestar en la reducció de la pobresa. També es tracten factors demogràfics que desencadenen efectes socioterritorials rellevants, com els processos migratoris internacionals o l'envelliment de la població. I, per acabar, s'analitza un conjunt de factors més de caire territorial o urbanístic, com ara el sistema residencial o la dotació d'equipaments públics i privats. Com s'ha indicat anteriorment, tota aquesta mirada requereix necessàriament d'una perspectiva metropolitana perquè els fenòmens analitzats presenten dinàmiques que no s'hi circumscriuen als límits municipals, sinó que ho fan en relació a la *ciutat real*, la metropolitana. Així doncs, sempre que la disponibilitat de dades ho ha permès, s'han realitzat anàlisis per aquest àmbit, però en els casos en què no ha estat possible, les anàlisis s'han centrat en el municipi de Barcelona, obtenint uns resultats que confirmen patrons observats en altres recerques d'abast metropolità.

A la part final, es dedica una secció específica a la mobilitat residencial, on es para especial atenció en la

mobilitat residencial selectiva que es produeix habitualment als barris més desafavorits i que, com ja s'ha apuntat, contribueix a explicar la persistència de l'estatus de vulnerabilitat urbana en aquests entorns residencials. Com es veurà, aquest fenomen constitueix un autèntic mecanisme de segregació residencial socioeconòmica que retroalimenta les situacions de vulnerabilitat urbana. Finalment, el document acaba amb una síntesi de les principals idees que es poden extreure de les anàlisis realitzades, connectant-les amb reflexions sobre quin ha de ser el rol de les polítiques de millora de barris davant d'aquesta realitat tant complexa.

2. Desigualtat social, segregació residencial i vulnerabilitat urbana

Tal i com s'ha plantejat a nivell teòric al document *La vulnerabilitat urbana i el Pla de Barris de Barcelona*, la desigualtat social i la segregació residencial constitueixen dos factors *sine quan non* en l'origen de la vulnerabilitat urbana. Resulta evident que la configuració de barris desafavorits no seria possible si no fos per la combinació de la (pre)existència estructural d'un nivell de desigualtat d'ingressos significativa entre la població resident a la ciutat i d'unes circumstàncies d'accés a l'habitatge que afavoreixen la separació territorial de la població segons el seu nivell de renda. Ara bé, a partir d'aquí, la literatura recull també tot un conjunt de factors que incideixen de manera directa o indirecta en aquests dos fenòmens i que, per tant, també ho poden fer sobre els processos de vulnerabilitat urbana. Aquests últims factors s'analitzaran més endavant, mentre que en aquest apartat es posarà el focus en els que es podrien considerar com els “factors primaris” de la configuració dels processos de vulnerabilitat urbana: la desigualtat social i la segregació residencial socioeconòmica. A continuació, es presenta com han evolucionat aquests dos fenòmens durant les darreres dècades a la metròpoli de Barcelona i s'examina com han pogut influir en els processos de vulnerabilitat urbana.

En síntesi, els resultats mostren, d'una banda, la relació complexa que hi ha entre la desigualtat social i la segregació residencial. Barcelona, precisament és un cas paradigmàtic per observar aquesta complexitat. A més, es posa de manifest que durant els darrers anys s'ha anat configurant una metròpoli més desigual i també més segregada residencialment. Evidentment, això s'està fent notar també als barris, particularment respecte al nivell de vulnerabilitat social, un dels components de la vulnerabilitat urbana. No obstant, encara no està sent suficient com per empitjorar, en termes generals, els processos de declivi urbà als barris més desafavorits. En qualsevol cas, tots tres elements –desigualtat social, segregació residencial i vulnerabilitat urbana– estableixen les bases d'un cercle viciós que tendeix a reproduir-se per la interacció entre ells. És a dir, l'augment de la desigualtat social es tradueix amb el pas del temps en un increment de la segregació residencial socioeconòmica, el qual condueix al sorgiment d'àrees vulnerables. En aquest procés, s'intensifica la vulnerabilitat social als barris més desafavorits i augmenta la seva distància social en relació a la resta, afavorint noves dinàmiques de segregació residencial socioeconòmica.

2.1. La desigualtat social i la segregació residencial, una relació complexa

La relació entre la desigualtat social i la segregació residencial a la metròpoli de Barcelona ha estat marcada durant les darreres dècades per la complexitat (Porcel, 2020; Porcel i Antón-Alonso, 2021). Malgrat que és indiscutible l'estret lligam que presenten aquests dos fenòmens, nombroses recerques han mostrat a nivell internacional com aquesta relació es pot veure alterada per altres múltiples factors, provocant diversitat de situacions en contextos diferents (Fujita, 2012; Tammaru et al., 2016, 2017, 2019). Entre aquests factors són

rellevants, per exemple, el model de planificació urbanística, el sistema residencial, el volum de població nouvinguda o les pautes d'emancipació de la població jove, entre d'altres (Tammaru et al., 2017). Segons cada context, la incidència d'aquests factors pot ser més o menys intensa o en una o altra direcció, generant tot un sistema de "forces" que es poden contraposar (o no) i resultar en situacions complexes. En aquest sentit, és possible trobar realitats urbanes que presentin processos de reducció de la desigualtat social i d'increment de la segregació residencial o al contrari, de la mateixa manera que tots dos fenòmens també poden seguir la mateixa tendència. A més, un altre aspecte que assenyalen alguns autors respecte aquesta relació és que s'ha de tenir present que els canvis socials es reflecteixen amb un cert retard a l'espai urbà. Al territori, la morfologia residencial i la reputació d'alguns barris o entorns residencials són molt estables i això contribueix a que les transformacions socioresidencials siguin molt més lentes que les transformacions socials (Tammaru et al., 2019). De manera que no és estrany que es pugui produir una evolució descompassada entre la desigualtat d'ingressos i la segregació residencial socioeconòmica. En el cas de la metròpoli de Barcelona, si s'analitzen les tres últimes dècades es poden observar tres moments que il·lustren molt bé aquesta complexitat en la relació d'aquests dos fenòmens (gràfic 1).

Gràfic 1. Desigualtat d'ingressos (coeficient de Gini renda) i segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda). Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2021*

* La línia discontinua mostra que les dades no són estrictament comparables degut a canvis de fonts de dades o de mètodes de construcció de la informació.

Font Coeficient de Gini: Institut Metròpoli, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1991-2000); Idescat i Institut Metròpoli, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006-2011); Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida (2016-2021). Font Índex de dissimilitud multigrup (D(m)): Institut Metròpoli i CRM-UAB, Estimació d'estrats de renda a escala de secció censal a partir del Cens de Població i Habitatges i l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1991-2001-2011); INE, Atlas de distribución de renta de los hogares (2016 i 2021).

Durant la dècada dels 90 i fins l'inici de la Gran Recessió al 2008, Barcelona va seguir un llarg procés de cohesió social, vinculat sobretot a les millores de les quanties d'algunes prestacions socials, que ja es venien produint des de la dècada anterior; a un cicle incessant de creació d'ocupació, amb el parèntesi de la crisi econòmica del 92-93; i a l'increment de la inserció de la dona al mercat de treball (Porcel, 2020; Sarasa et al.,

2018). A més, aquest procés de reducció de la desigualtat de rendes es correspon amb una reducció moderada de la segregació residencial socioeconòmica (1991-2001), relacionada sobretot amb certes pautes de deslocalització residencial que van seguir les classes mitjanes a la metròpoli, que les va portar a sortir-ne dels seus enclavaments tradicionals i a dispersar-se més pel territori metropolità (àrees suburbanes de la primera corona metropolitana, el barri de vila olímpica a la ciutat central, etc.).

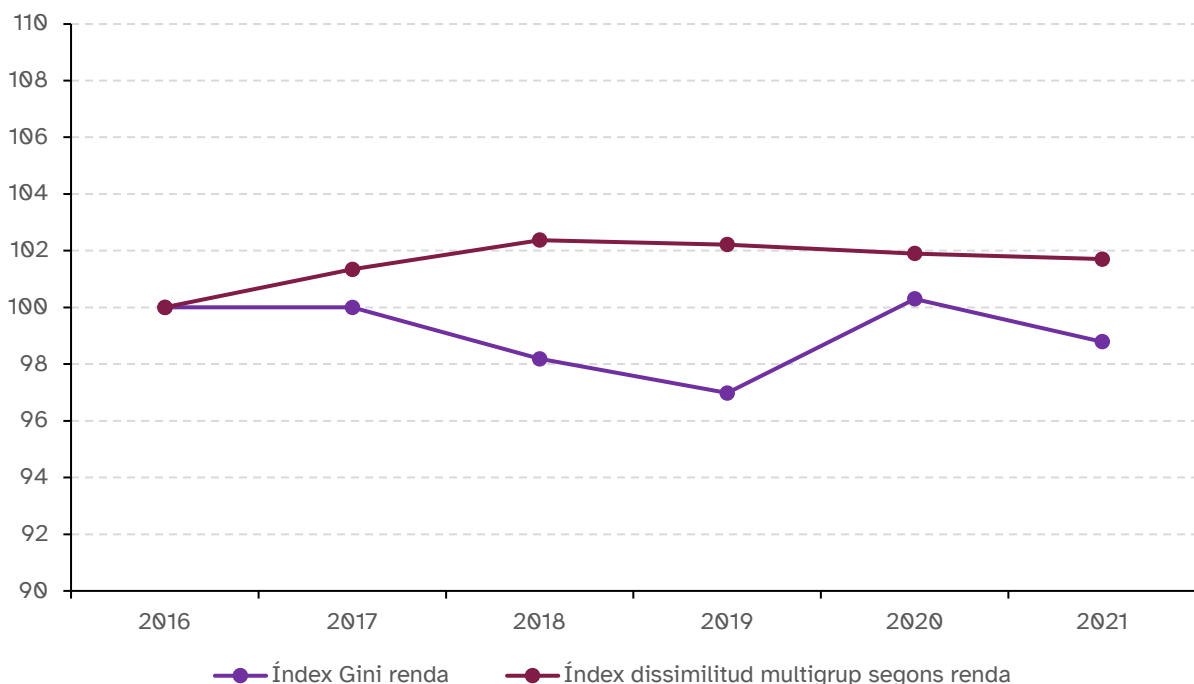
El segon moment destacable és el que té a veure sobretot amb els efectes de la Gran Recessió de 2008. Aquest període es caracteritza per un increment sobtat de la desigualtat d'ingressos i per un procés de de-segregació residencial socioeconòmica (2001-2011). La destrucció massiva d'ocupació i el col·lapse del sistema de protecció social durant la crisi financera (2008-2013) va implicar un fort augment de la pobresa a la metròpoli de Barcelona, que va arribar a afectar també a alguns segments de les classes mitjanes (Sarasa et al., 2013). Això va desencadenar un increment rellevant de la desigualtat de rendes entre la població. A més, aquest patró d'impacte social relativament transversal que va tenir aquesta recessió econòmica va contribuir a que la població amb rendes baixes s'incrementés arreu del territori metropolità, configurant-se transitòriament una distribució territorial més homogènia de la població amb rendes baixes i, per tant, menys segregada residencialment. Tanmateix, a aquest factor se n'han de sumar d'altres que ja venien actuant anys enrere, afavorint també aquest procés de de-segregació residencial. Es tracta de factors com el *boom* immobiliari (1997-2007), que va afavorir la dispersió territorial tant de les classes mitjanes com de les classes treballadores; l'inici de processos de gentrificació, que van començar a generar major mixticitat en determinades àrees de la ciutat central; o el patró de localització residencial poc segregat amb què es va anar assentant la població estrangera que va protagonitzar la intensa onada migratòria internacional amb el canvi de segle i que, per tant, no va actuar en direcció contrària a la resta de factors esmentats (Galeano et al., 2014). Tot plegat, doncs, va configurar aquesta situació de ciutat més desigual i menys segregada durant la primera dècada dels 2000.

Finalment, el tercer moment es correspon amb l'evolució dels darrers anys, marcada per un enquistament a nivells elevats de la desigualtat social i per l'increment accentuat de la segregació residencial socioeconòmica (2011-2021) (Porcel i Antón-Alonso, 2021). Un cop superada la Gran Recessió de 2008, a partir de 2014 es va iniciar un període de reactivació econòmica que encara dura, tot i que va tenir un gran parèntesi amb la crisi econòmica que es va derivar de la pandèmia de la covid-19 l'any 2020. Durant aquest període, l'ocupació s'ha recuperat amb escreix, però no ha estat suficient per revertir encara l'increment de desigualtat d'ingressos que es va produir durant la crisi financera. La precarietat laboral, acusada sobretot per una població estrangera creixent, i l'impacte de la crisi pandèmica, malgrat que es va esmorteir força amb el desplegament de l'Escut Social, expliquen en gran part aquest estancament del nivell de desigualtat de rendes. Pel que fa a l'increment de la segregació residencial socioeconòmica, en primer lloc, s'ha de tenir en compte l'efecte de la recuperació d'ingressos d'una part important de la població que es va veure afectada per la crisi financera i que de nou canvia el seu estatus socioeconòmic *in situ*. Per tant, hi ha una mena d'efecte "restaurador" de l'estructura socioresidencial pre-crisi, que implica un augment de la segregació residencial. A més, durant aquests darrers anys de creixement econòmic s'ha produït un fort increment de preus de l'habitatge de lloguer, que, en part, ha fet augmentar la inestabilitat residencial. És a dir, ha augmentat la mobilitat residencial forçada relacionada amb els preus de l'habitatge (Porcel et al., 2023). A més, tot i que l'increment de preus és generalitzat, la seva distribució territorial és més desigual, afavorint una localització residencial segregada segons el nivell de renda. Més enllà, d'això, la intensificació i la maduració dels processos de gentrificació i de turistificació també han contribuït a l'increment de la segregació residencial socioeconòmica durant els darrers anys. En definitiva, l'increment de la desigualtat d'ingressos que es va produir durant la Gran Recessió de 2008 i el seu enquistament a nivells elevats, s'ha acabat reflectint amb el temps a l'espai urbà amb un augment de la segregació residencial socioeconòmica.

No obstant, si s'atén amb més detall temporal a la tendència dels darrers anys d'aquests dos fenòmens, es pot

observar com la desigualtat d'ingressos va tendir a reduir-se significativament fins l'arribada de la pandèmia (gràfic 2). La crisi pandèmica va provocar de nou un fort increment de la desigualtat d'ingressos a la metròpoli de Barcelona i just un any després es va començar a reduir sense recuperar encara el nivell de 2019. Mentrestant, com es pot observar, la segregació residencial socioeconòmica s'ha anat incrementant fins a tocar sostre els anys previs a la pandèmia. Aquests resultats són una prova més dels diferents ritmes que segueixen els dos fenòmens, essent les transformacions socials molt més ràpides que els canvis en l'estructura socioresidencial. En tot cas, el que resulta més interessant és que tant la desigualtat social com la segregació residencial apunten una tendència a la baixa durant el primer any postpandèmic que caldrà continuar monitoritzant per veure si es consolida.

Gràfic 2. Desigualtat d'ingressos (índex de Gini renda) i segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2021

Font Índex Gini renda: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (2016-2021). Font Índex de dissimilitud multigrup segons renda: INE, Atlas de distribución de renta de los hogares (2016 i 2021).

2.2. Segregació residencial i vulnerabilitat urbana: dos fenòmens urbans relacionats, però diferents

La segregació residencial i la vulnerabilitat urbana són dos conceptes o expressions que habitualment es tendeix a intercanviar quan es parla de les situacions més punyents de la desigualtat urbana. No és estrany que es considerin sinònims, doncs la literatura científica ha fet servir el terme segregació residencial indistintament com la distribució heterogènia de la població en l'espai urbà en funció de les seves característiques socioeconòmiques i com la concentració espacial de determinats grups de població a les

ciutats (Skifter Andersen, 2003). Segregació residencial i vulnerabilitat urbana, però, són dos fenòmens diferents, tot i que interconnectats. Efectivament, la segregació residencial fa referència a un procés de localització residencial concentrada d'individus d'atributs similars i que alhora se separen de la resta de població que habita la ciutat (Leal, 2002). La vulnerabilitat urbana, en canvi, és una de les manifestacions d'aquesta distribució desigual de la població a les ciutats i, en concret, fa referència a la concurrència al territori de riscos socials i residencials, de la qual es deriven uns efectes negatius a escala barrial i individual¹ (Alguacil et al., 2014). Per tant, la vulnerabilitat urbana és un fenomen multidimensional, que integra l'allò social i l'allò físic de l'espai urbà i que comporta certs efectes, la qual cosa el converteix en un fenomen molt més complex que la segregació residencial.

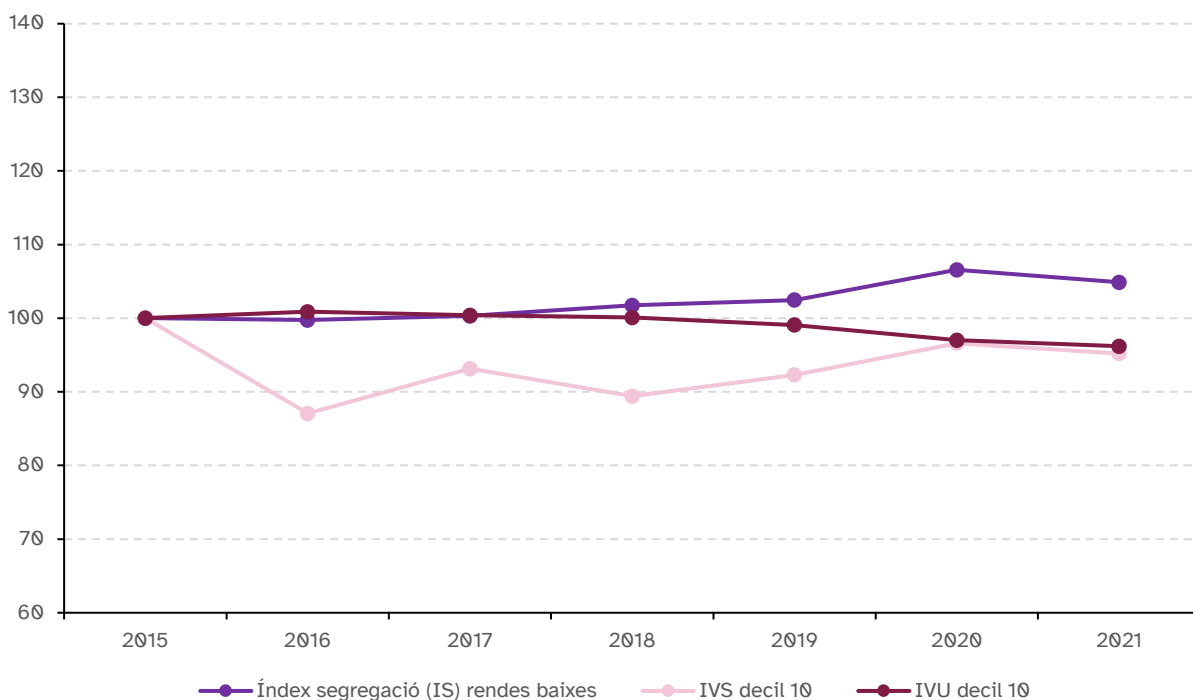
No obstant, malgrat ser dos fenòmens diferents, sembla lògic que, per exemple, un augment de la segregació residencial de la població amb rendes baixes es tradueixi en un augment de la intensitat de la vulnerabilitat urbana en els barris més desfavorits, degut a que, és més probable que s'estigui concentrant més la pobresa. Però, els resultats del gràfic 3 indiquen que no sempre és així. Si bé, durant els darrers anys la segregació residencial de la població amb rendes baixes ha tendit a incrementar-se a l'àrea metropolitana de Barcelona, la intensitat de la vulnerabilitat urbana dels barris més desfavorits ha tendit a reduir-se lleugerament. En canvi, l'evolució de la intensitat de la vulnerabilitat social² als barris més vulnerables socialment, sí que segueix un patró més similar al de la segregació residencial de la població amb rendes baixes, especialment durant els darrers anys. Durant els últims quatre anys del període analitzat, la correlació entre ambdós fenòmens és gairebé perfecta, com indica el seu coeficient de correlació de 0,96. En aquest sentit, es pot afirmar que l'increment de la concentració residencial de la població amb rendes baixes es reflecteix, amb un cert retard, en un augment de la intensitat de la vulnerabilitat social als barris més vulnerables socialment de la metròpoli. No passa el mateix amb la intensitat de la vulnerabilitat urbana dels barris més desfavorits, la qual fins i tot es redueix durant els darrers anys. Això s'explica perquè aquesta reducció de la intensitat de la vulnerabilitat urbana es deu sobretot a una reducció dels seus efectes individuals, concretament a l'abandonament prematur dels estudis³, un aspecte totalment aliè al fenomen de la segregació residencial. En canvi, té molt sentit que es produeixi aquesta correspondència entre la segregació residencial de la població amb rendes baixes i la intensitat de la vulnerabilitat social als barris més desfavorits, ja que tots dos fenòmens descriuen un patró territorial de dimensions únicament socials, descartant la dimensió física i els efectes.

¹ Vegeu el Document 24/02 *La vulnerabilitat urbana i el Pla de Barris de Barcelona* per a una definició completa de la vulnerabilitat urbana.

² La dimensió de la vulnerabilitat social ve definida al model de l'IVU per la correlació territorial de la població amb rendes baixes, la població estrangera procedent de països pobres i per la població de 75 anys i més que viu sola.

³ Vegeu el document 02/24 *La vulnerabilitat urbana i el Pla de Barris*.

Gràfic 3. Segregació residencial de la població amb rendes baixes (Índex de Segregació), Índex de Vulnerabilitat Social (IVS) (decil 10 VS) i Índex de Vulnerabilitat Urbana (IVU) (decil 10 VU). Índex (2015=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021

Font Índex de segregació (IS): INE, Atlas de distribución de renta de los hogares (2015 i 2021). Font Índex de Gini IVS i IVU: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat (2015 i 2021).

Per altra banda, si s'analitza l'evolució de la segregació residencial del conjunt de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona segons el seu nivell de renda, aquest fenomen és més comparable amb la desigualtat urbana, que no pas amb la vulnerabilitat urbana. És a dir, en aquest cas, la hipòtesi seria que si augmenta la segregació residencial socioeconòmica, augmenta la desigualtat urbana entre els diferents barris de la metròpoli, en la mesura en què es pressuposa que els barris més privilegiats concentrarien a més població benestant i els més desafavorits a més població amb rendes baixes. No obstant, els resultats obtinguts en les anàlisis tornen a mostrar una situació molt similar a l'anterior.

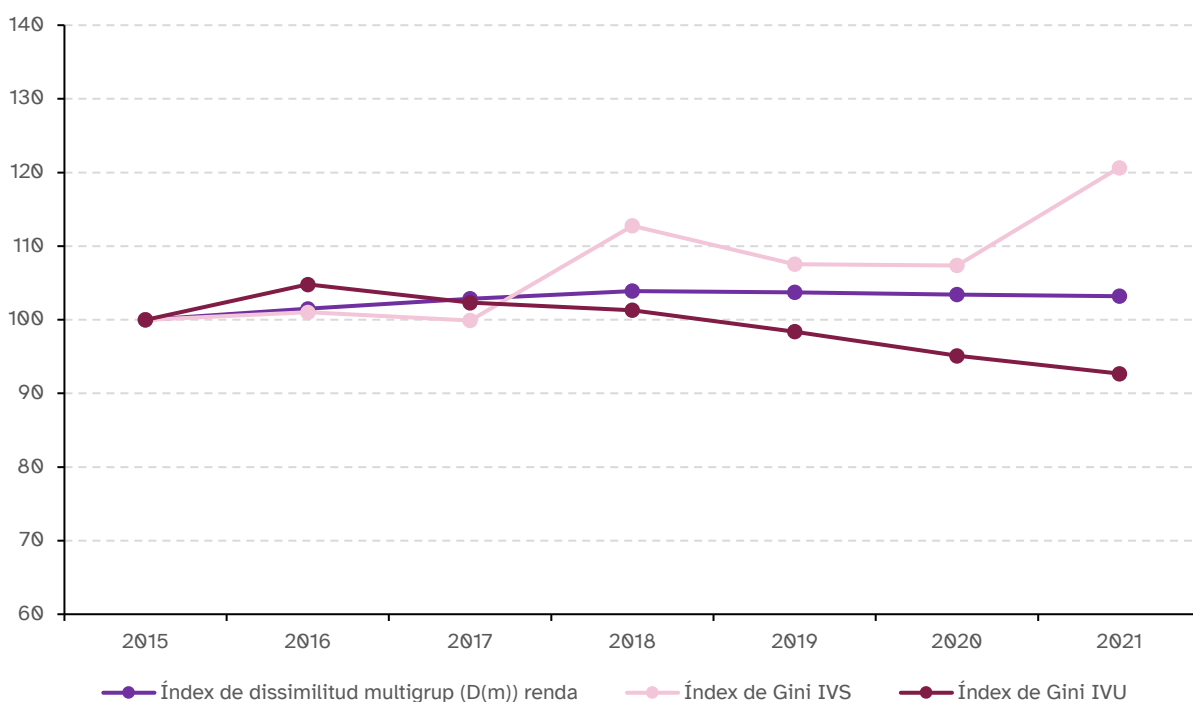
El gràfic 4 recull l'evolució de la segregació residencial de la població metropolitana segons la seva renda — renda baixa, intermèdia i alta— a partir de l'Índex de Dissimilitud Multigrup ($D_{(m)}$)⁴ i la posa en relació amb l'evolució de la desigualtat urbana mesurada a partir de l'índex de Gini aplicat sobre els valors de la intensitat de la vulnerabilitat social i de la vulnerabilitat urbana⁵ dels barris de la metròpoli. Com ja s'ha mostrat en l'apartat anterior, es pot observar com la segregació residencial socioeconòmica s'incrementa progressivament durant els anys de recuperació de l'activitat econòmica posteriors a la Gran Recessió per

⁴ L'índex de dissimilitud és una variant del clàssic Índex de dissimilitud (D) (Duncan i Duncan, 1955) que mesura el grau de desigualtat en la distribució residencial entre dos grups socials. L'adaptació de l'indicador permet, no obstant, aplicar la mesura sobre més grups socials simultàniament obtenint només un únic valor numèric. La puntuació d'aquest índex oscil·la entre 0 (quan totes les unitats espacials tenen la mateixa presència dels grups socials, distribució residencial homogènia en el conjunt de l'àmbit urbà analitzat, no hi ha segregació residencial) i 1 (quan no hi ha unitats espacials mixtes, màxim nivell de segregació residencial). En aquest cas concret, els grups corresponen a la població amb rendes baixes (per sota del 60 % de la mediana d'ingressos equivalents de la població espanyola), amb rendes intermèdies (entre el 60 % i el 200 % de la mediana) i amb rendes altes (per sobre del 200 % de la mediana).

⁵ L'índex de Gini és una mesura estàndard de desigualtat que aplicada des d'una perspectiva territorial i amb els barris de la metròpoli de Barcelona com a unitats territorials permet mesurar la desigualtat urbana en aquest territori.

tocar sostre just abans de la pandèmia i mantenir-se més o menys estable. En canvi, la desigualtat urbana entre els barris metropolitans ha tendit a reduir-se clarament des de l'any 2016. Per tant, novament tots dos fenòmens no es comporten de manera similar, refermant que es tracta de dos fenòmens diferents, tot i que interconnectats. Aquesta interconnexió es podria dir que és parcial i circumscrita únicament a la dimensió social de la desigualtat urbana. Així, de la mateixa manera que abans, sí que hi ha major correspondència entre la tendència que presenta la desigualtat dels barris metropolitans en termes de vulnerabilitat social i la segregació residencial socioeconòmica. Aquesta correspondència no és perfecta, però sí elevada, amb un coeficient de correlació del 0,61. És a dir, que es podria afirmar que l'increment que s'ha produït darrerament de la segregació residencial socioeconòmica a l'àrea metropolitana de Barcelona explicaria una part del augment de la desigualtat en el nivell de vulnerabilitat social que presenten els barris metropolitans, tot malgrat que la desigualtat urbana s'hagi reduït.

Gràfic 4. Segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda) i desigualtat urbana (índex de Gini de l'Índex de Vulnerabilitat Social i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana). Índex (2015=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021

Font Índex de dissimilitud multigrup ($D_{(m)}$): INE, Atlas de distribución de renta de los hogares (2015 i 2021). Font Índex de Gini IVS i IVU: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat (2015 i 2021).

3. La incidència dels factors socioeconòmics estructurals en la vulnerabilitat urbana

Aquesta secció té per objectiu analitzar el rol dels factors socioeconòmics en els processos de declivi urbà i de perpetuació d'alts nivells de vulnerabilitat urbana als barris més desafavorits de la metròpoli de Barcelona. En aquest sentit, s'analitza l'impacte de la reestructuració econòmica i del procés de transformació de l'estructura ocupacional metropolitana, la influència dels cicles econòmics en el mercat laboral, així com el paper protector de l'Estat del Benestar.

Les anàlisis que es presenten a continuació permeten concloure que la vulnerabilitat urbana dels barris està condicionada per una desigualtat socioeconòmica estructural, sobre la qual tenen una incidència significativa els cicles econòmics. Les etapes de creixement i recessió econòmica condicionen els processos d'inclusió social per la via de la participació/exclusió del mercat laboral formal, amb el conseqüent augment o reducció dels ingressos de les llars que això provoca. Però, ho fan en un marc de desigualtat. Els barris més desafavorits presenten majors nivells de desocupació i més població vulnerable davant dels cicles econòmics, amb pitjors condicions formatives i laborals. Aquesta fragilitat estructural es veu mitigada en certa forma per l'Estat del Benestar, com a garant d'ingressos. No obstant, la seva capacitat per corregir la desigualtat d'ingressos entre els barris és limitada, tot i que juga un paper important a l'hora d'evitar que els processos de declivi urbà s'intensifiquin.

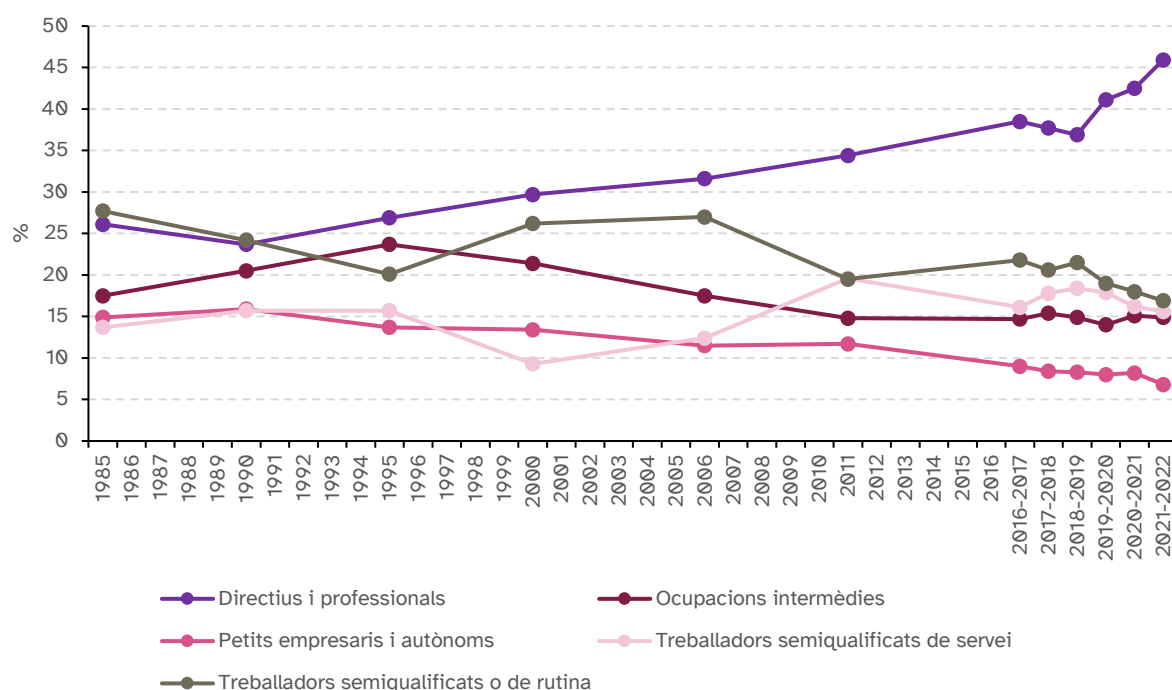
3.1. La reestructuració econòmica i el procés de professionalització de la metròpoli de Barcelona

Les economies avançades occidentals han seguit un procés de reestructuració econòmica durant les últimes dècades lligat a la globalització de l'economia. Aquest procés ha estat especialment intens en els sistemes productius urbans i ha comportat una dinàmica de desindustrialització i de terciarització de l'economia en les grans ciutats globalitzades, afavorint el creixement de les ocupacions de serveis d'alta i baixa qualificació (Sassen, 1991). Tanmateix, algunes investigacions realitzades en el context europeu, associen més aquesta reestructuració amb un procés de professionalització de l'estructura ocupacional i no tant a un procés de polarització social (Hamnett, 1994; Tammaru et al., 2016). Evidentment, aquestes transformacions en l'estructura social urbana tenen la seva repercussió en les dinàmiques d'estructuració socioresidencial segons cada context, afavorint-se la segregació residencial socioeconòmica quan més intensa sigui la globalització de l'economia i la polarització social a la ciutat (Marciniczak et al., 2016).

En el cas de Barcelona, hi ha un corpus analític que mostra el procés de desindustrialització i terciarització de l'economia metropolitana amb tendències polaritzadores fins l'any 2011, amb un creixement clar, tant de les ocupacions de serveis d'alta qualificació, representades pels directius i professionals, com de les de baixa

qualificació (Porcel, 2020; Porcel i Antón-Alonso, 2020; Sarasa et al., 2018). A l'última dècada, però, s'observa la intensificació de la professionalització de l'estructura ocupacional barcelonina. Actualment, els directius i professionals representen gairebé la meitat de la població ocupada a l'àrea metropolitana de Barcelona (46 %), havent crescut 20 punts des de 1985 (gràfic 5). La població ocupada en feines de serveis de baixa qualificació, en canvi, ha minvat després de la Gran Recessió de 2008 i l'any 2022 representen el 15,6 % de la població ocupada, un terç del que representen els directius i professionals. Una proporció semblant és la que representen actualment també els treballadors industrials semiquualificats o de rutina (17 %), els quals sí que han seguit una tendència a la baixa des dels anys 80, reflectint el procés de desindustrialització amb alguns alts i baixos.

Gràfic 5. Estructura ocupacional. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 1985–2021-2022

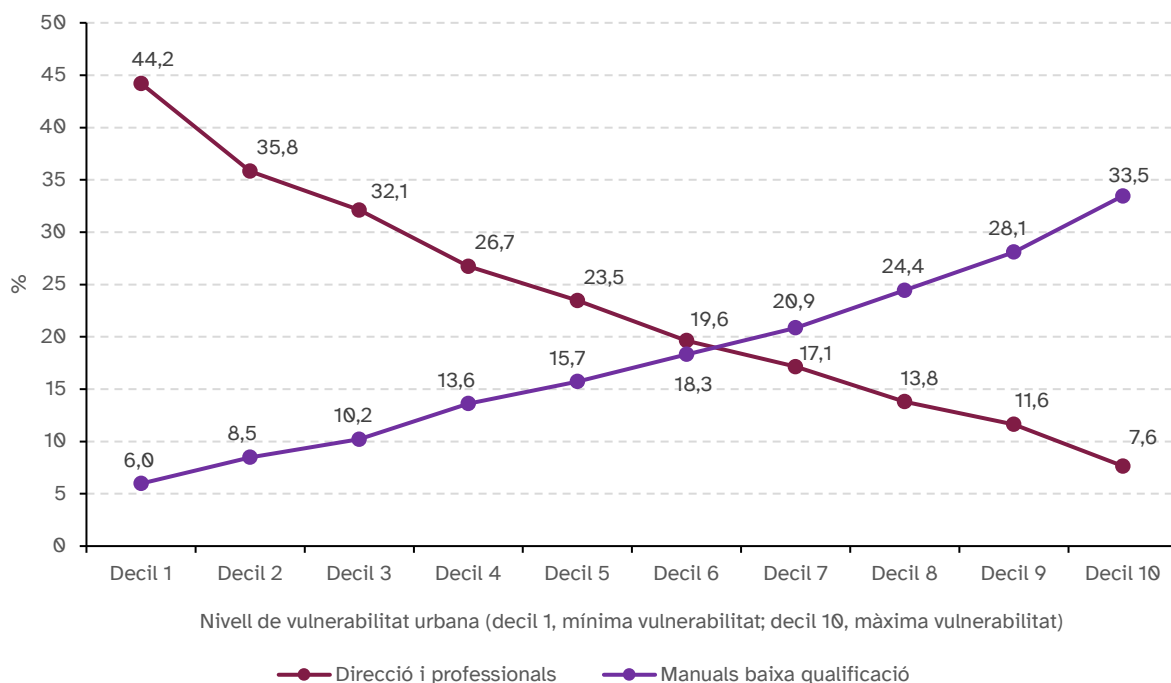
Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985-2006; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017–2021-2022.

Però quina és la distribució al territori metropolità d'aquests grups ocupacionals i la seva relació amb la vulnerabilitat urbana? El gràfic 6 mostra que tenen un patró de localització residencial radicalment oposat, oferint una nova perspectiva de la segregació residencial socioeconòmica a la metròpoli. La població directiva i professional es localitza majoritàriament als barris menys vulnerables (decil 1, 44,2 %) i la seva presència es redueix de manera lineal a mesura que augmenta el grau de vulnerabilitat urbana dels barris. Per contra, la població que treballa en ocupacions manuals de baixa qualificació és majoritària als barris més vulnerables (decil 10, 33,5 %) i està menys present entre els barris menys vulnerables. El gràfic també permet constatar que la presència de directius i professionals als barris més vulnerables (7,6 %) és lleugerament superior que la de la població ocupada en feines manuals de baixa qualificació als barris menys vulnerables (6 %). Aquesta situació té a veure també, probablement, amb el procés de professionalització i el major pes que estan adquirint aquestes classes mitjanes a la metròpoli. Per altra banda, aquesta previsible distribució de les categories ocupacionals al territori fa que els barris més vulnerables siguin més fràgils davant dels cicles

econòmics, tal com va resultar de la Gran Recessió de 2008, quan la població ocupada a la construcció i a la indústria va ser una de les principals damnificades del fort alentiment de l'activitat econòmica (Sarasa et al., 2013).

Això no obstant, l'augment de la professionalització planteja expectatives raonables sobre una possible reducció de la vulnerabilitat urbana en el futur dels barris més desfavorits de la metròpoli de Barcelona. La metròpoli de Barcelona encara no ocupa posicions preeminents en l'economia global, tal i com ho poden fer altres capitals estatals, com ara Madrid⁶. Una posició relegada als fluxos econòmics mundials representa teòricament una "protecció" davant la intensificació de la polarització ocupacional que afronten ciutats més globalitzades (Marcinićzak et al., 2016). Aquesta hipòtesi, però, hauria de contrastar-se en posteriors anàlisis, quan es disposi de la informació adient per desenvolupar-les.

Gràfic 6. Població en ocupacions de direcció i professionals i manuals de baixa qualificació segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població ocupada. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

⁶ Segons la darrera classificació de ciutats globals que elabora la *Globalization and World Cities Research Network*, la ciutat de Barcelona seria catalogada com a ciutat *Beta*. El nivell de fluxos econòmics d'aquestes ciutats connectarien la seva regió o estat amb l'economia mundial. El seu nivell d'integració en l'economia global seria menor que el de Madrid, per exemple, catalogada com a *Alfa* per la connexió que estableix entre el seu estat o regió econòmica amb l'economia mundial (Derudder i Taylor, 2020).

3.2. Cicles econòmics i mercat laboral: la fragilitat dels barris més desfavorits

Lògicament, la participació en el mercat de treball i les condicions laborals condicionen els ingressos de les llars i els processos d'inclusió social de la població. Els barris desfavorits tendeixen a tenir una major proporció de població que pateix més dificultats per assolir una inserció laboral formal, però, alhora, els nivells d'ocupació i atur estan sotmesos, en una part important, a factors que operen a una escala superior al barri. Com ja s'ha dit, els cicles econòmics tenen un fort impacte en aquests barris més vulnerables, especialment quan l'activitat econòmica s'alenteix o paralitza. Des del canvi de segle, han estat dos les recessions econòmiques que han comportat una destrucció d'ocupació significativa a Barcelona: la Gran Recessió de 2008 i la paralització econòmica derivada de la pandèmia de la covid-19 en 2020 (gràfic 7).

Gràfic 7. Taxa d'atur (IV trimestre de cada any) Barcelona, 2002-2020

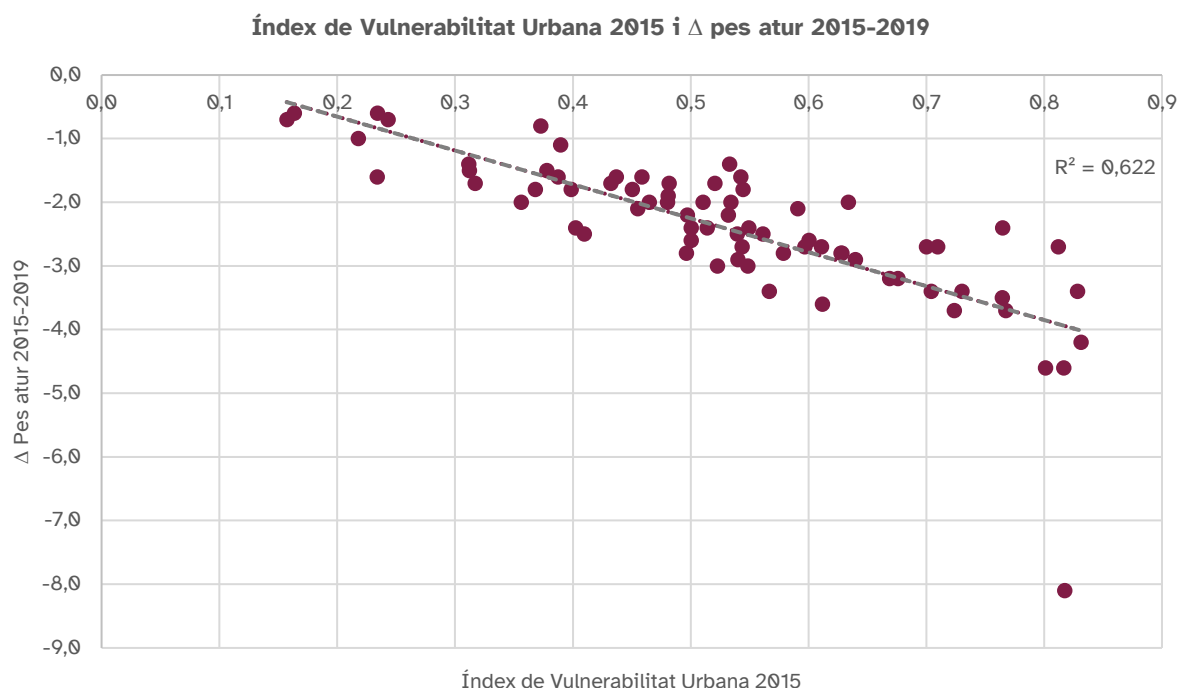
Nota: L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població, per poder establir comparacions.

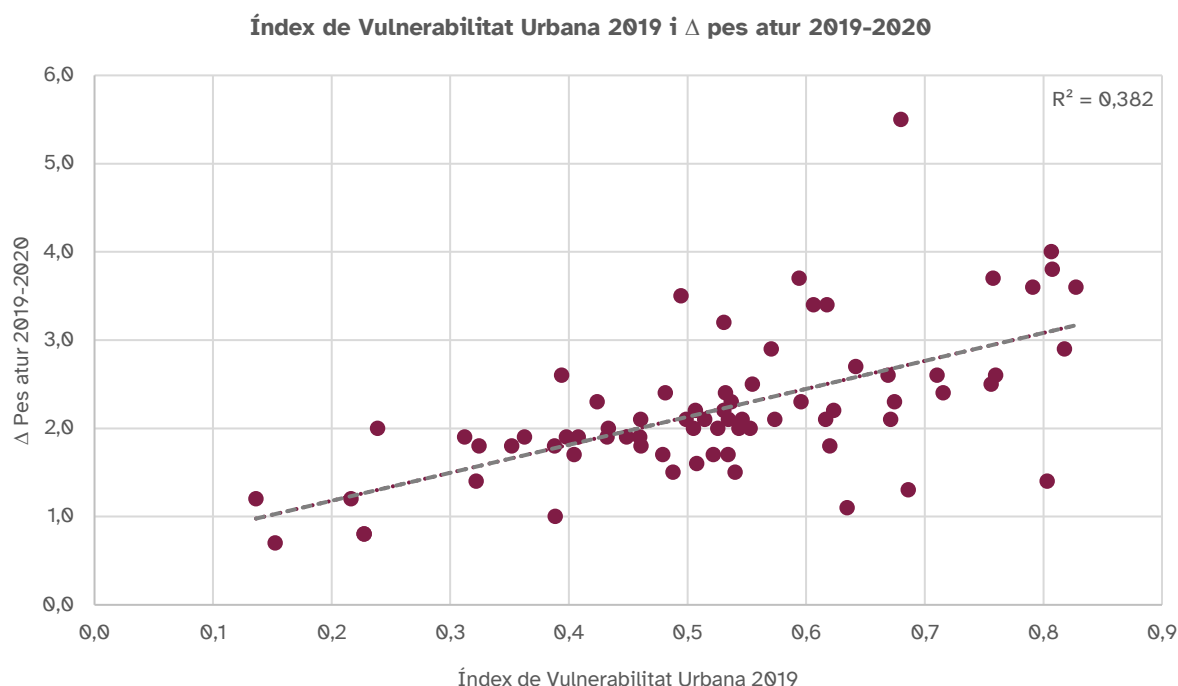
Font: Ajuntament de Barcelona, 2023.

El gràfic 8 mostra dues imatges. La imatge de sobre fa referència a la relació entre el grau de vulnerabilitat urbana dels barris (IVU 2015 com a punt inicial) i l'evolució de l'atur per al període de creixement econòmic poscrisi (entre 2015 i 2019). La de sota, en canvi, mostra la relació entre la vulnerabilitat urbana dels barris (IVU 2019 com a punt inicial) i la variació de l'atur com a resultat de la crisi pandèmica de 2020. En el primer cas, si s'analitza el període de reactivació econòmica que va succeir la crisi financera, la relació entre el nivell de vulnerabilitat urbana i la variació de l'atur és negativa i molt significativa, de tal manera que van ser els

barris més vulnerables on més es va reduir la desocupació; reduccions, per altra banda, que són, en part, resultat d'un major marge de millora, ja que aquests barris parteixen de nivells més alts d'atur que els barris menys vulnerables. En canvi, la major vulnerabilitat de la població resident a aquests barris més desfavorits es va tornar a posar de manifest amb la crisi pandèmica, elevant-se la desocupació de manera més intensa en aquestes àrees que a d'altres barris. La relació entre l'IVU i la recessió pandèmica, per tant, és positiva, però amb una associació de menor importància que en el cas anterior, la qual cosa podria explicar-se per la singularitat de la crisi pandèmica —sotrac econòmic de curta durada— i el paper protector de l'Estat amb el desplegament de l'Escut Social, conformat particularment pels Expedients de Regulació Temporal d'Ocupació (ERTO), els quals van esmoreir significativament la destrucció d'ocupació (Trullén et al., 2021). El coeficient de determinació R^2 es redueix a la meitat en les relacions observades de l'atur amb l'IVU entre el període de bonança i de crisi econòmica (0,622 i 0,382, respectivament).

Gràfic 8. Relació entre l'Índex de Vulnerabilitat Urbana i la variació del pes de l'atur registrat sobre la població de 16 a 64 anys. Barcelona, 2015-2020

Font: Ajuntament de Barcelona, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

3.3. El sistema de garantia de rendes i el seu paper respecte a la desigualtat urbana

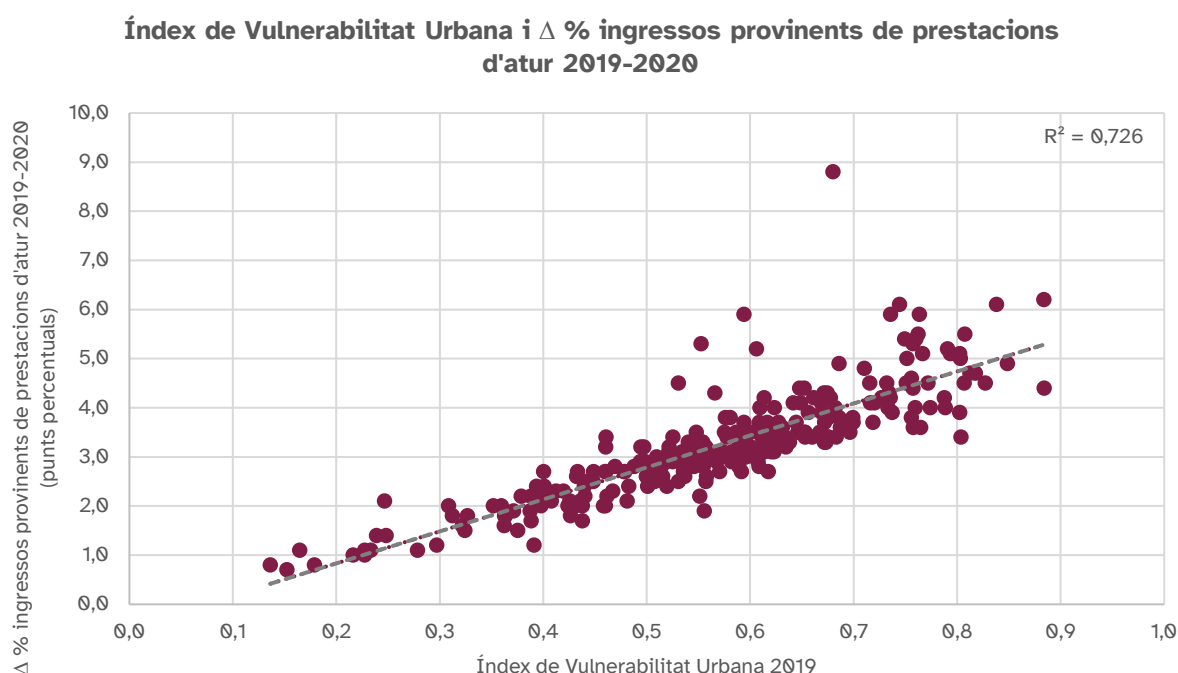
Aquesta fragilitat vinculada als cicles econòmics és compensada parcialment pel sistema de garantia de rendes, particularment per les prestacions de protecció davant l'atur i les rendes mínimes. Tanmateix, a nivell de barri, com major és el pes dels ingressos provinents d'aquest tipus de prestacions, menor és el pes dels ingressos provinents de les rendes del treball i del capital i, això fa que el nivell de renda de les llars residents també sigui menor. Les quanties de les prestacions d'atur i, més clarament, les de les rendes mínimes, es troben habitualment per sota dels ingressos provinents del treball, per tant l'estructura de la desigualtat es manté. Malgrat tot, aquestes prestacions permeten mantenir ingressos quan es trenca la vinculació amb el mercat laboral formal i poden arribar a esmorteir l'impacte dels cicles recessius curts, mitigant temporalment la fragilitat estructural dels barris més desfavorits. En tot cas, s'ha de tenir present també que la cobertura d'aquestes prestacions és parcial, només arriba a una part de la població, i no són del tot efectives per reduir de manera substancial les expressions més severes de pobresa⁷.

Al gràfic 9, es pot observar com, davant la crisi pandèmica i del patró de destrucció d'ocupació que es produeix i que ja s'ha explicat anteriorment, l'Estat del Benestar intervé com a sostenidor d'ingressos amb més intensitat als barris més vulnerables, fonamentalment a través de les prestacions d'atur. En canvi, el pes d'altres

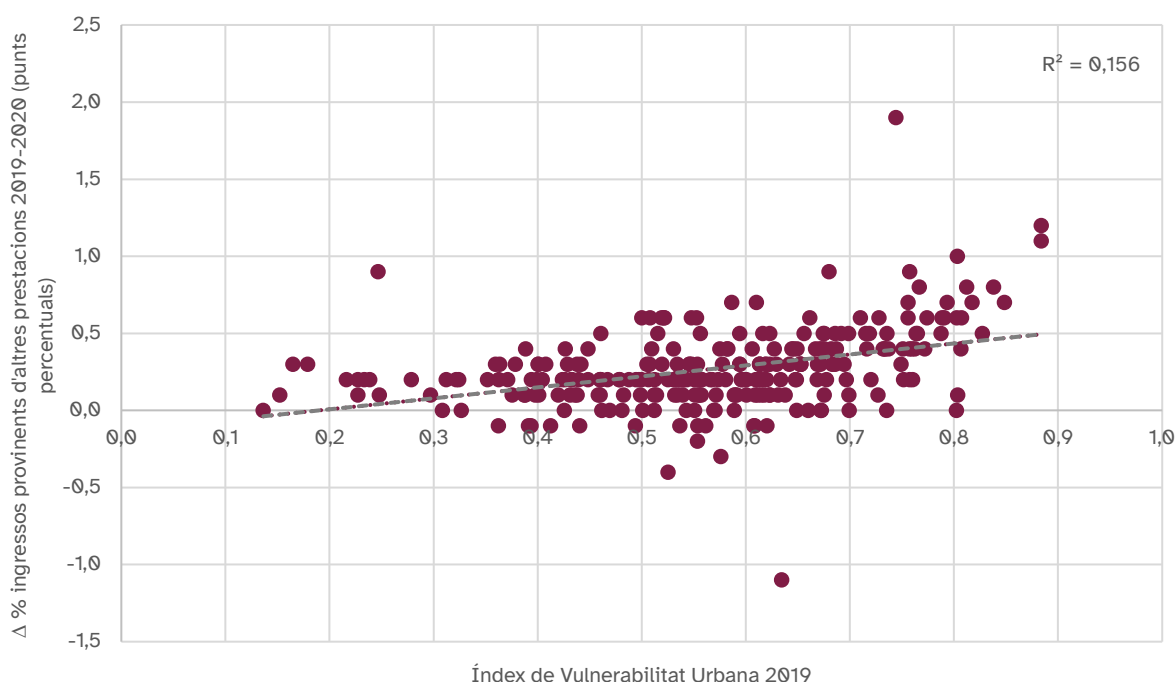
⁷ Anàlisis realitzats que estimen el nivell de cobertura d'algunes prestacions de garantia d'ingressos com les rendes mínimes d'inserció o l'ingrés mínim vital a Catalunya (País Basc i Madrid) conclouen que el disseny d'aquestes polítiques i un *non-take-up* elevat per desconeixement o dificultats d'accés a les sol·licituds, afegit a l'estigma social associat al cobrament d'aquestes prestacions impossibilita majors nivells de cobertura i una reducció substancial de les taxes de pobresa severa (Noguera et al., 2024).

prestacions (fonamentalment rendes mínimes i altres prestacions adreçades a col·lectius minoritaris) creix de manera més homogènia al conjunt de la metròpoli, tot i que també tendeix lleugerament a incrementar-se més entre els barris més vulnerables. En certa manera, les prestacions de rendes mínimes estan dissenyades per protegir davant de situacions de manca d'ingressos més estructurals o més dilatades en el temps i això explicaria aquesta diferència de resposta entre els dos tipus de prestacions davant d'un episodi recessiu tant intens i curt en el temps com va ser la pandèmia. En qualsevol cas, els ingressos dels barris més desfavorits, que són ja significativament menors en períodes de bonança econòmica respecte a d'altres barris, no són compensats totalment pel sistema de garantia d'ingressos i romanen per sota dels ingressos habituals quan hi ha cicles econòmics recessius. Tot plegat informa de les dificultats que té l'Estat del Benestar per reduir la desigualtat urbana estructural a través de suports econòmics i el resultat de la seva acció és, en darrer terme, esmorteir l'impacte dels cicles econòmics recessius i alleugerir la intensitat de la pobresa en els barris més vulnerables.

Gràfic 9. Relació entre la variació (punts percentuals) del pes de les fonts d'ingressos procedents de prestacions d'atur i altres prestacions sobre el total de la renda de la població i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2019-2020

Índex de Vulnerabilitat Urbana i Δ % ingressos provinents d'altres prestacions 2019-2020

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Aquest paper protector de l'Estat del Benestar en períodes recessius s'observa bé entre la població amb menys recursos econòmics, la que es troba en risc de pobresa severa. El gràfic 10 presenta la seqüència completa del pes de la població amb ingressos inferiors a 7.500 euros anuals durant el període de recuperació econòmica (2015 i 2019) i en temps de crisi pandèmica (2020). Aquesta població va reduir-se de manera significativa a tots els barris metropolitans entre 2015 i 2019 (cicle expansiu) i de manera lineal d'acord amb el nivell de vulnerabilitat del barri. És a dir, a més vulnerabilitat urbana, major reducció dels nivells de pobresa severa. Es pot observar com els barris més vulnerables, els dels decils 9 i 10, van experimentar una baixada significativa del nivell de pobresa extrema durant aquest període de bonança econòmica, de 8,3 i 7,5 punts percentuals. Són els barris que marquen més diferències respecte a la resta, ja que parteixen de situacions molt més desfavorables i tenen més marge de millora.

En canvi, durant la crisi pandèmica (2019-2020), es va produir un increment significatiu d'aquesta població, especialment als barris del decil 9, mentre que als barris amb vulnerabilitat extrema (decil 10) van créixer per sota del punt percentual⁸. Això evidencia, per una banda, la fragilitat econòmica d'aquests barris en relació als cicles econòmics com s'ha apuntat anteriorment i, per altra banda, les limitacions de l'actual Estat del Benestar per protegir davant dels cicles recessius i sobretot per reduir la desigualtat de rendes estructural que hi ha entre els barris de la metròpoli. Això no obstant, el sistema de garantia de rendes sí que aconsegueix retenir l'increment de pobresa durant la pandèmia, que en cap cas arriba els nivells de 2015. Per tant, en gran part com a resultat del desplegament de les mesures extraordinàries (Escut Social) que es van desplegar en el context de la pandèmia, l'Estat del Benestar sí que aconsegueix en aquest cas que l'impacte de la crisi pandèmica sigui menor del que podria haver estat, sobretot als barris més desafavorits.

⁸ No s'analitzen les dades de 2021 per no tenir disponibles encara les dades interpolades a escala de barri.

Gràfic 10. Població amb ingressos equivalents inferiors a 7.500 euros segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015, 2019 i 2020

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

4. La vulnerabilitat urbana davant dels grans reptes demogràfics: l'envelliment i les migracions internacionals

Els barris desafavorits actuals són resultat de transformacions demogràfiques que caracteritzen les societats occidentals contemporànies. L'envelliment de l'estructura demogràfica i les migracions internacionals són dos fenòmens que de manera suprabarrial i en interacció amb el sistema productiu i residencial i d'altres factors culturals —individualització— estan canviant les realitats barrials de societats metropolitanes com la barcelonina definint les actuals formes de vulnerabilitat i exclusió social. L'objectiu d'aquesta secció es estudiar la relació existent entre aquests dos processos demogràfics i la vulnerabilitat urbana a l'àrea metropolitana de Barcelona. Els resultats apunten que, mentre que l'envelliment i la població gran que viu sola evolucionen cap a una major transversalitat territorial deslligada del grau de vulnerabilitat urbana dels barris de residència, la població d'origen estranger procedent de països pobres, en canvi, es concentren cada cop més en els barris més desafavorits de la metròpoli, constituint un factor clau en la definició de la vulnerabilitat urbana d'aquests entorns residencials.

4.1. Barris, envelliment i soledat

La població gran ha guanyat pes durant les últimes dues dècades a l'àrea metropolitana de Barcelona (gràfic 11). No obstant, els últims anys s'ha alentit aquest procés d'envelliment fins al punt que la població gran s'ha estancat al municipi de Barcelona des de 2013 resultat del rejuveniment del centre metropolità, pauta diferent a la seguida per la resta de l'àrea metropolitana, que no ha aturat el seu procés d'envelliment com a conseqüència del metabolisme i la inèrcia demogràfics (Porcel i Antón-Alonso, en impremta).

L'envelliment no representa *per se* un factor de vulnerabilitat urbana. Ho és quan s'associa amb altres factors. Com apuntava Alguacil (2006), l'envelliment combinat amb aquests canvis socials, com ara el procés d'individualització, pot generar un factor de vulnerabilitat urbana: la soledat en edats avançades. Aquest factor, a més de les implicacions directes que té sobre la població que la pateix, té alhora un impacte als barris en diferents dimensions que van des dels conflictes de convivència fins a les dificultats per al manteniment físic dels habitatges i edificis on resideixen.

Gràfic 11. Població de 75 i més anys. Percentatge sobre la població total. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2020

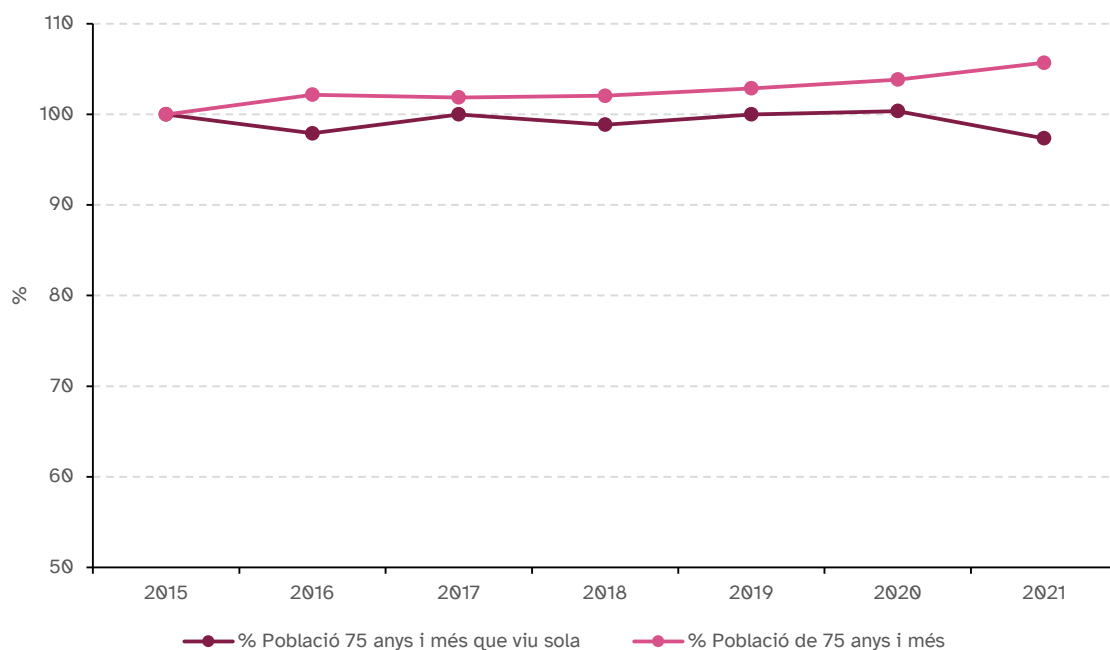

Font: Padró municipal d'habitants.

Les dades específiques sobre població gran que viu sola són estables entre 2015 i 2021. L'envelliment en soledat segueix, si més no en els últims anys, una tendència diferent a la del procés general d'envelliment de la població metropolitana (gràfic 12). Per tant, més població gran sense que augmentin les llars unipersonals entre aquest grup, en gran part per l'augment de l'esperança de vida dels homes⁹. I cal afegir que la població gran que viu sola es distribueix territorialment de manera força homogènia arreu de la metròpoli. Al començament del període hi havia una relació positiva amb la vulnerabilitat urbana, però feble (coeficient de determinació R^2 de 0,081), la qual cosa informa d'una manca de patró territorial clar en relació al grau de vulnerabilitat dels barris on resideix aquest tipus de població (gràfic 13). L'envelliment en soledat, per tant, estaria transitant cap a un escenari de menor pes i major homogeneïtat territorial. Tot i així, encara és un factor de vulnerabilitat social amb una presència important als barris més desfavorits de la metròpoli (gràfic 14), on pot experimentar formes més severes i sobre el qual cal estar atents. Malgrat que les polítiques públiques no poden frenar el procés d'envelliment, sí poden actuar sobre les derivades d'aquest fenomen, com són la soledat, els conflictes de convivència amb altres grups poblacionals o l'impacte de crisis sanitàries o climàtiques.

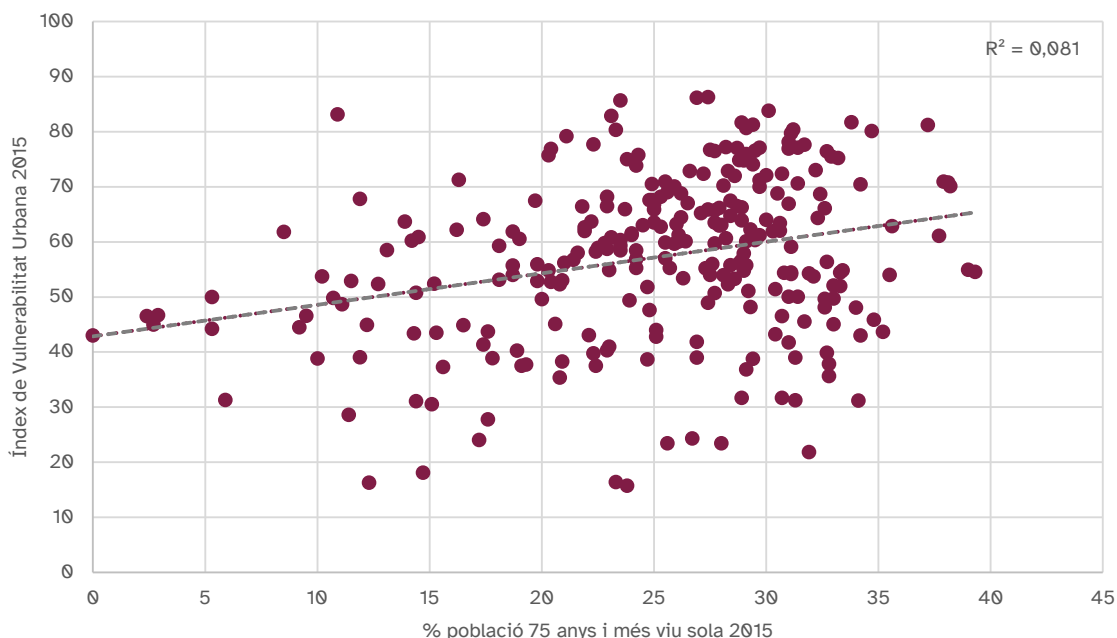
⁹ L'any 2000, l'esperança de vida al néixer de la població de Catalunya era, segons dades de l'Idescat, de 76,2 anys entre els homes i de 80,8 anys entre les dones. En canvi, l'any 2021 era de 80,7 i 86,3 anys, respectivament. Això fa que la constitució de llars unipersonals entre la població gran s'hagi retardat.

Gràfic 12. Població de 75 anys i més (percentatge sobre la població total) i població de 75 anys i més que viu sola (percentatge sobre la població de 75 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021

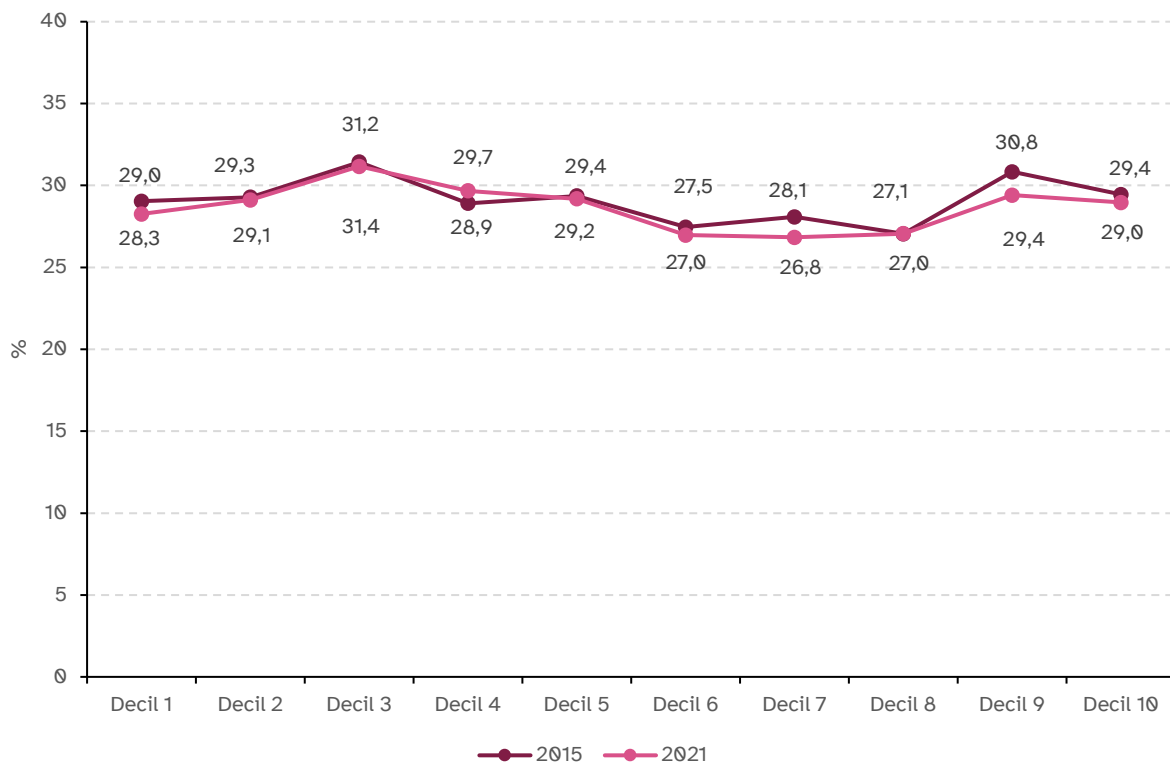
Font: Padró municipal d'habitants.

Gràfic 13. Relació entre la població de 75 anys i més que viu sola (percentatge sobre la població de 75 anys) i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015

Font: Padró municipal d'habitants.

Gràfic 14. Població de 75 anys i més que viu sola segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població de 75 anys i més del percentatge sobre el total de població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021

Font: Padró municipal d'habitants.

4.2. Els fluxos migratoris internacionals i els seus patrons de localització residencial

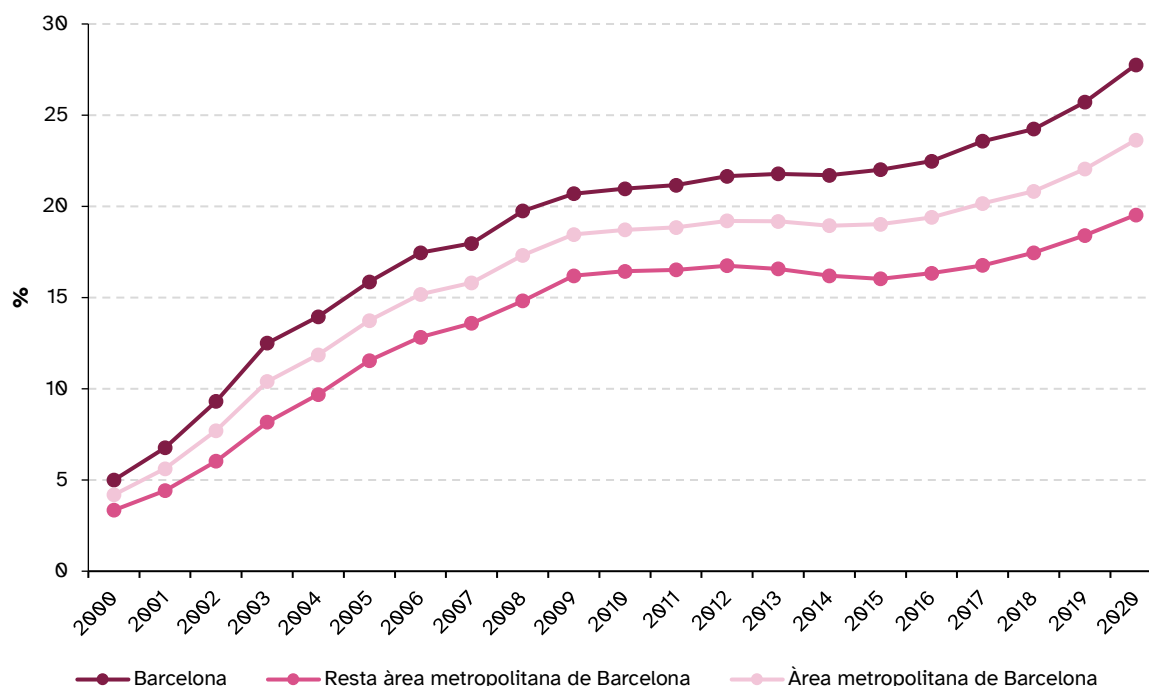
Com a resultat de la globalització, els desequilibris territorials i les relacions econòmiques desiguals a escala internacional (Alguacil, 2006), els fluxos migratoris internacionals s'han intensificat. Els barris desafavorits de les grans ciutats han acollit una part important d'aquesta població nouvinguda, incrementant-se ràpidament la diversitat de l'origen de la població que hi resideix. Precisament, una de les característiques de molts d'aquests barris en el context europeu, de la nova marginalitat urbana en paraules de Wacquant (2007), és l'elevada presència de població d'origen estranger i de població descendent d'aquesta.

En el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona i els seus barris, la intensa arribada de població estrangera en un curt període de temps és un dels fenòmens amb major impacte socioterritorial en les últimes dues dècades (Domingo, 2014). I pel que indiquen les dades, sembla que els fluxos d'entrada d'aquesta població no remetan en el curt i mig termini¹⁰. Des de l'any 2000, la població de nacionalitat estrangera s'ha multiplicat per cinc a

¹⁰ Les projeccions de població publicades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) fins a 2037 apunten a un creixement continu de la població nascuda a l'estranger a la província de Barcelona. Entre 2024 i 2037 es preveu que la població nascuda a l'estranger creixi un

l'àrea metropolitana de Barcelona, passant de 122,5 milers de persones a 787,8 el 2020. El creixement ha estat més intens a la primera corona metropolitana, però el municipi de Barcelona aplega més població d'origen estranger. La població estrangera representa actualment el 28 % de la població del municipi, 23 punts més del que representava el 2000 (gràfic 15). El creixement a la resta de l'àrea metropolitana ha estat de 16 punts. Durant els darrers vint anys, només la Gran Recessió de 2008 va frenar el creixement de la població estrangera a la metròpoli. Un cop superada, la tendència d'increment es va recuperar.

Gràfic 15. Població de nacionalitat estrangera. Percentatge sobre la població total. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2020

Font: Padró municipal d'habitants.

L'intens creixement de la població d'origen estranger ha anat acompanyat d'un procés de concentració d'aquesta població als barris més vulnerables (Antón-Alonso i Porcel, 2023; Porcel et al., 2023). Específicament, s'ha estudiat la relació de la vulnerabilitat urbana amb la població estrangera que potencialment pot tenir més dificultats per a la inclusió social, la que té un origen geogràfic més desfavorit. La població de nacionalitat estrangera de països de renda baixa o mitjana representa el 4,9 % de la població total dels barris metropolitans. Entre 2015 i 2021 ha crescut gairebé 1 punt des del 4 % del 2015. El gràfic 16 mostra el pes d'aquesta població segons el decil de vulnerabilitat urbana del barri de residència de la metròpoli de Barcelona. Les dades evidencien una relació exponencial entre nivell de vulnerabilitat i població estrangera d'origen desfavorit. Els decils 9 i 10 que representen nivells alt i extrem de vulnerabilitat urbana tenien els nivells més alts d'aquesta població amb un 13,6 % i un 15 %, respectivament, mentre que els barris amb menors nivells de vulnerabilitat urbana (decils 1 i 2) només compten amb una presència testimonial entorn el 2 %. Hi ha un salt quantitatiu molt important que separa els barris dels decils 9 i 10 de la resta de barris. En

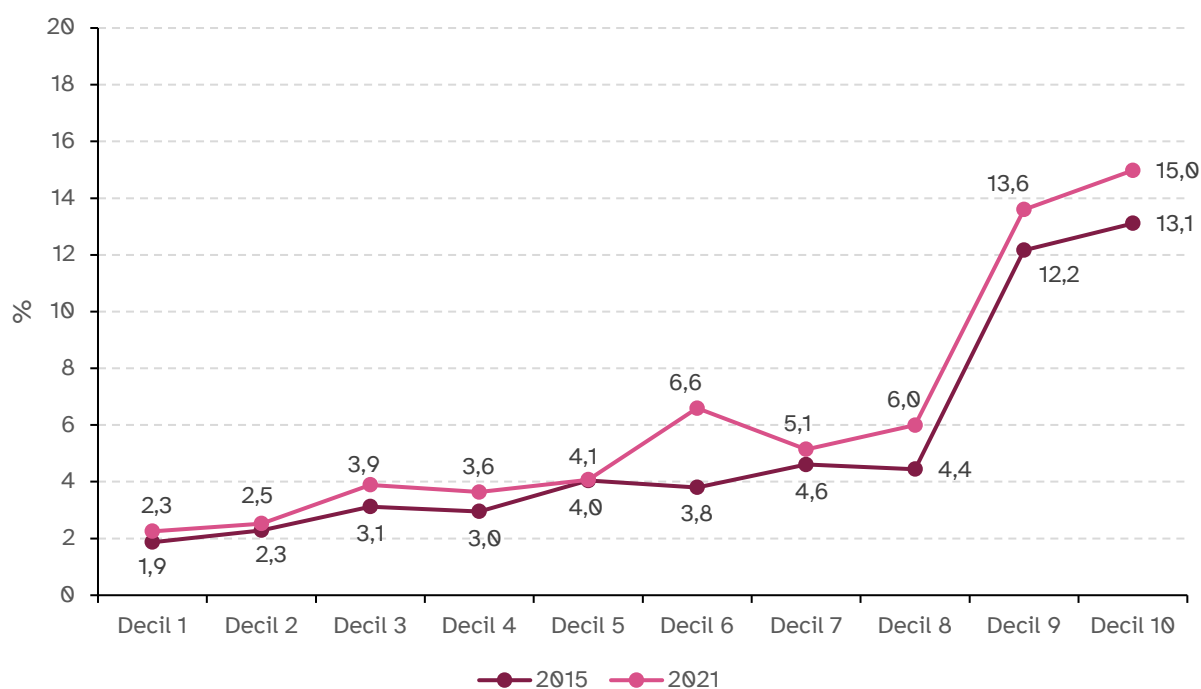
61 % mentre que la població nascuda a Espanya es reduirà un 3,3 %. La població estrangera passaria de representar el 22 % al 32 % (https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176953&menu=ultiDatos&idp=1254735572981).

el cas concret dels barris amb vulnerabilitat extrema (decil 10), la distància que els separava dels barris amb vulnerabilitat urbana mínima (decil 1) era d'11 punts i de gairebé 9 punts respecte als barris amb vulnerabilitat urbana alta del decil 8.

La concentració que ja hi havia el 2015 ha anat creixent durant els anys posteriors. Així ho indica l'augment d'1,9 punts percentuals de la població estrangera d'origen desfavorit als barris amb vulnerabilitat extrema de la metròpoli (decil 10). Aquesta xifra és superior a l'1,4 de creixement als barris del decil 9 o a l'1,6 als barris del decil 8. A excepció de l'extraordinari creixement experimentat pels barris del decil 6 (2,8 punts), a la resta de decils els increments se situen per sota d'un punt percentual, essent de 0,4 als barris del decil 1 i 0,2 als barris del decil 2.

Per tant, els fluxos d'immigració internacional representen un factor central d'origen suprabarrial en la configuració present de la vulnerabilitat urbana i els barris desfavorits de la metròpoli barcelonina són els principals receptors d'una població estrangera que en general presenta majors riscos socioeconòmics. A més, tot indica que aquesta concentració anirà *in crescendo* en el futur.

Gràfic 16. Població de nacionalitat estrangera de països de renda baixa o mitjana segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

5. El sistema residencial i la configuració dels barris

L'espai metropolità s'ha d'entendre com un sistema en el qual els barris estan interconnectats i entre els quals flueix població, informació, capital, etc. Els impactes i els canvis que experimenten els barris acaben repercutint en la resta (Bråmås, 2013, Galster, 2019). L'habitatge representa un dels elements que integren aquest sistema, essent un factor essencial que defineix els barris i que permet entendre les seves trajectòries. Les característiques del parc residencial, per tant, constitueixen un dels aspectes més rellevants per posicionar els barris en l'estructura jeràrquica del sistema urbà metropolità (Antón-Alonso i Porcel, 2023). Però els habitatges i les seves característiques no poden entendre's de manera aïllada, sinó que igualment formen part d'un específic i complex sistema residencial en el qual els preus funcionen com a indicadors de la qualitat del parc residencial (Galster, 2019) i, en conseqüència, de la qualitat dels barris metropolitans. Alhora, en la complexa trama metropolitana, hi ha factors que superen aquesta escala que incideixen sobre el sistema residencial, com ara els cicles econòmics, la política fiscal aplicada sobre l'habitatge o la política monetària. Els resultats que es mostren en aquest apartat, per exemple, mostren com la pròpia dinàmica de producció i rehabilitació immobiliària contribueix a mantenir o intensificar la desigualtat urbana entre els barris, produint particularment devaluacions relatives dels parcs d'habitatges dels barris més desafavorits pel dèficit sistemàtic d'inversió en capital fixe respecte a d'altres barris metropolitans.

5.1. Creixement i renovació del parc residencial: l'efecte *Mateu* a nivell barrial

La qualitat del parc residencial determina en part el nivell de vulnerabilitat urbana dels barris i els posiciona en l'estructura jeràrquica del sistema metropolità. Això no obstant, no es pot entendre la realitat barrial de manera determinista, malgrat la importància estructural que té l'habitatge en les seves dinàmiques. La renovació del parc residencial representa una via per reduir els nivells de vulnerabilitat urbana i canviar l'estatus dels barris. Hi ha dos mecanismes pels quals l'habitatge pot canviar el nivell de vulnerabilitat urbana dels barris. Per una banda, la millora del parc residencial a través de rehabilitacions dels habitatges que es troben en pitjor estat de conservació o amb una qualitat constructiva deficient i, per altra banda, la construcció de nous habitatges. La rehabilitació i la construcció d'habitatges disminueix així la vulnerabilitat residencial, però també pot generar canvis en la condició socioeconòmica del barri per l'arribada de població amb un perfil social menys vulnerable que el que caracteritzava prèviament al barri. Aquestes transformacions possibiliten la transformació del barri, però no la garanteixen. Pot haver-hi factors que contrarestin o facin insuficient l'impacte d'aquestes actuacions. Pot succeir que degut a les característiques dels nous habitatges construïts o reformats la nova població resident sigui d'una condició socioeconòmica similar a la resident prèviament al barri o, fins i tot, sigui la mateixa població (Antón-Alonso i Porcel, 2023). També pot passar que la nova construcció o rehabilitacions no siguin de prou entitat, tant en termes quantitius com qualitatius,

com per contribuir a canviar el nivell de vulnerabilitat residencial i urbana del barri. Això, en un context metropolità en el que la rehabilitació i la producció de nous habitatges no es limita als barris que més ho necessiten pot conduir a la devaluació relativa dels barris, procés pel qual els habitatges dels barris desafavorits continuen perdent atractiu com a conseqüència de la incorporació en altres barris de noves unitats residencials de millor qualitat constructiva i millor ajust a les preferències residencials de la població (Bolt, 2018; Galster, 2001; Hess et al., 2018; Hoogvliet i Hooimeijer, 1988; Meen et al., 2013; Zwiers et al., 2017).

Durant les darreres dues dècades, l'àrea metropolitana de Barcelona ha renovat el seu parc residencial impulsada pel *boom* immobiliari de finals de segle XX i inicis del XXI. Ho va fer principalment a través de la nova construcció. Les dades de la taula 1 recullen el pes dels habitatges amb reforma integral i els habitatges construïts en els deu anys anteriors per a diferents anys de tal manera que es mostren dades des del moment àlgid del *boom* immobiliari (2005) fins a 2021. Una producció ingent d'habitatges que es va prolongar fins als primers anys de la Gran Recessió va tenir un impacte menor sobre el parc residencial metropolità —el “nou” parc residencial, reformat o construït, només representava el 4 % del parc d'habitatges total— i aquest s'ha anat reduint progressivament per l'atonía constructora i rehabilitadora durant els anys de crisi financera i no va revifar significativament durant el període de reactivació econòmica posterior. Fins i tot en un context propici a la renovació del parc d'habitatges, la seva incidència sobre els barris, en termes generals, és limitada en el curt termini. Es requereixen llargs períodes de temps o intervencions urbanístiques realment transformadores per modificar significativament el parc residencial construït dels barris metropolitans, i per tant, també per canviar les funcions dels barris en el sistema metropolità o per alterar la seva posició en l'estructura jeràrquica de l'espai urbà.

Taula 1. Habitatges amb reforma integral i de nova construcció en els darrers deu anys. Percentatge sobre el total del parc residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021

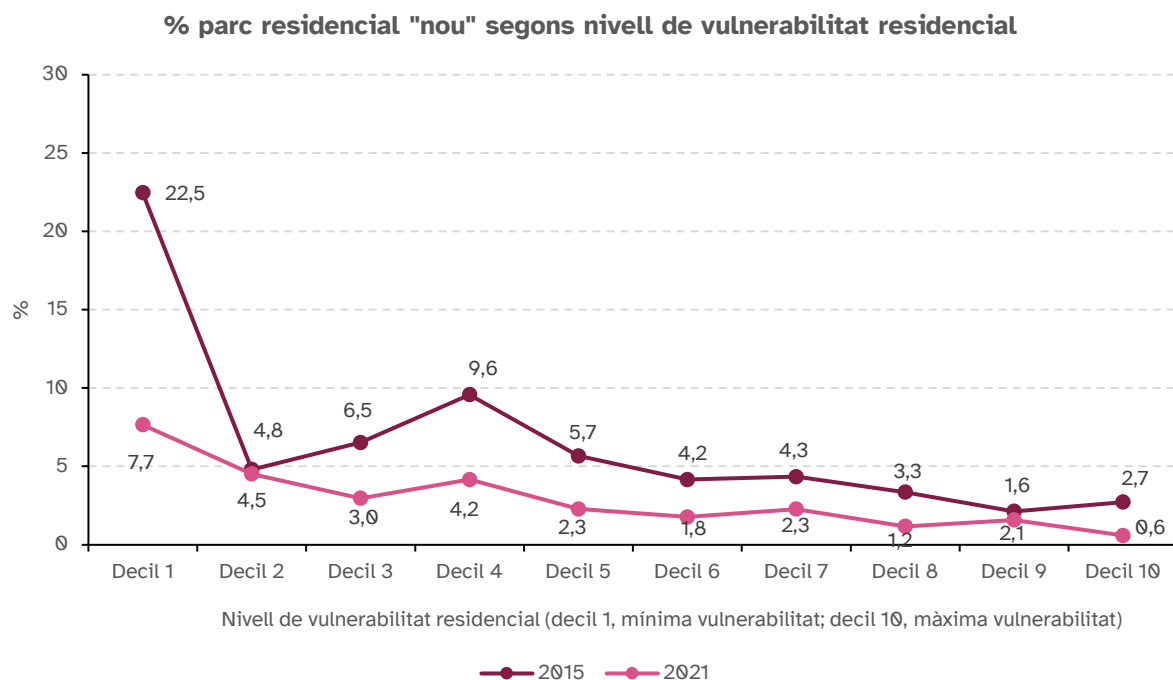
	2015	2016	2017	2018	2019	2021
Habitatges amb reforma integral en els darrers 10 anys	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Habitatges de nova construcció en els darrers 10 anys	3,6	2,8	2,2	1,7	1,3	1,0
Habitatges amb reforma integral o de nova construcció en els darrers 10 anys	3,9	3,0	2,5	1,8	1,4	1,3

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

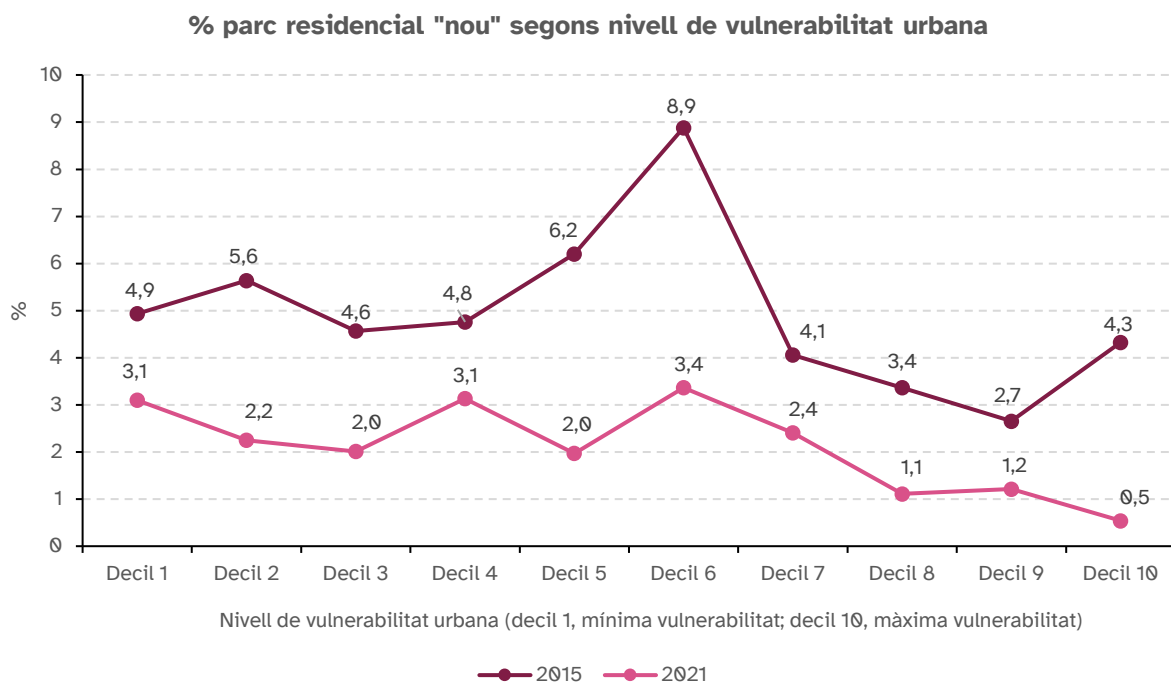
La renovació residencial com a motor de millora de les condicions de vida i transformador social és encara més feble als barris més desafavorits de la metròpoli, fins i tot quan la construcció residencial estava en el seu punt de màxima ebullició, tal com recullen les dades per a l'any 2015 (gràfic 17). S'observa així una mena de “efecte Mateu”, en el qual els barris amb millors condicions residencials i més baix nivell de vulnerabilitat urbana es veuen beneficiats per la renovació residencial en major mesura que els barris que compten amb un parc d'habitatges de pitjor qualitat i una vulnerabilitat urbana més elevada, barris que tenen un parc

d'habitatges més estable¹¹. Actualment, les diferències entre els barris metropolitans en funció del nivell de vulnerabilitat urbana s'han reduït notablement, però els barris més vulnerables continuen tenint un nivell de renovació residencial inferior al dels barris menys vulnerables.

Gràfic 17. Parc residencial amb reforma integral i de nova construcció segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021

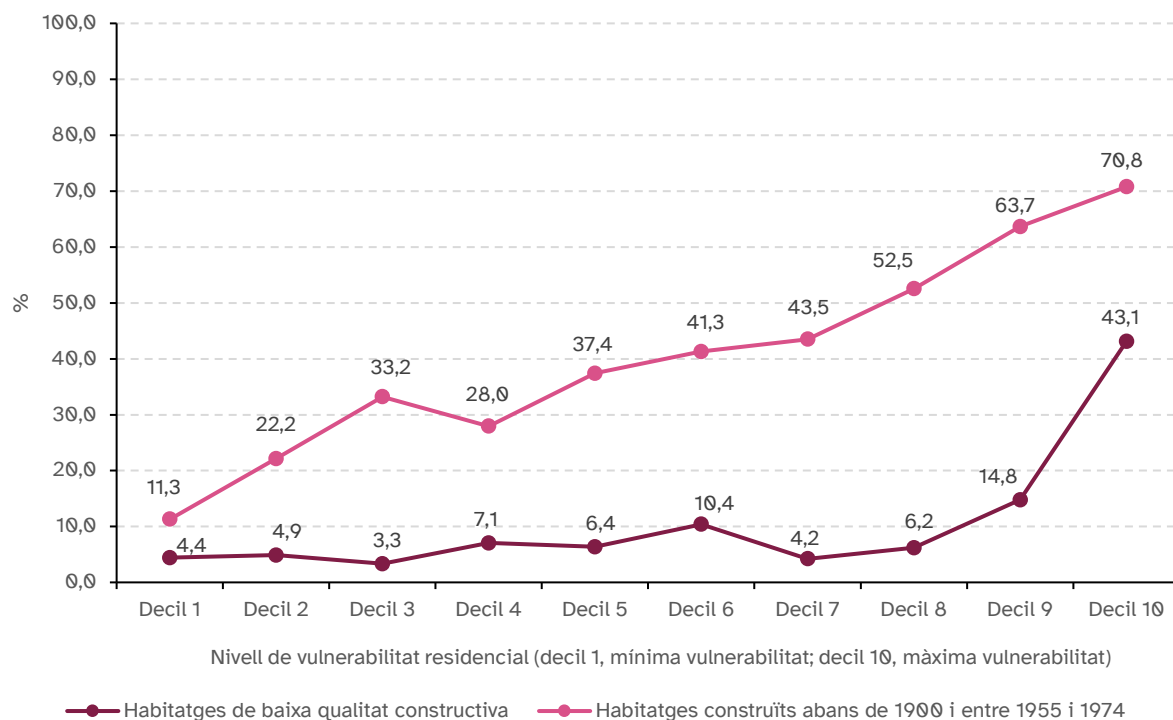
¹¹ L'efecte Mateu és un fenomen sociològic que descriu l'acumulació de recursos de diferent naturalesa que afavoreix els individus i grups socials més privilegiats en diferents esferes de la vida social. Més específicament, es refereix a la tendència d'acumulació d'avantatges partint de situacions inicials d'avantatge, així com tendències de desafavoriment des de situacions primigènies de desafavoriment, provocant l'eixamplament de les diferències entre aquells que disposen de més recursos i els que en disposen de menys (Rigney, 2010). En el cas concret de la renovació del parc residencial metropolità, són els barris amb millors condicions residencials —barris privilegiats— els que reben més inversió de capital immobiliari per a la renovació residencial via construcció de noves unitats o mitjançant la rehabilitació integral i reproduir l'afavoriment de partida.

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

A la menor renovació residencial dels barris més desafavorits de la metròpoli s'ha d'afegir la reducció de la taxa de renovació. L'any 2015 als barris més vulnerables hi havia un 4,3 % de parc d'habitatges "nou" ja fos per ser de nova construcció o per haver estat objecte d'una reforma integral. L'any 2021 pràcticament no hi havia habitatges que s'haguessin construït o reformat íntegrament després de 2010. Aquesta estabilitat condiciona les trajectòries de persistència de la vulnerabilitat urbana als barris més desafavorits de l'àrea metropolitana de Barcelona. I malgrat la perdurabilitat fa referència a una realitat barrial, s'ha d'emmarcar en un sistema residencial. En un tauler metropolità en el qual la majoria de les peces residencials han estat definides i disposades en dècades pretèrites, però que canvia pel creixement i renovació del parc residencial arreu de la metròpoli sobretot en els barris menys vulnerables, l'alta permanència d'un parc residencial de baixa qualitat als barris més vulnerables en comparació amb la resta (gràfic 18) produeix una devaluació relativa dels habitatges d'aquests barris. Aquesta devaluació acaba afectant als barris, allunyant-los encara més de les preferències residencials de la població, i destinant-los a complir la funció d'allotjar i concentrar la població amb menys recursos de la metròpoli de Barcelona.

Gràfic 18. Habitatges de baixa qualitat constructiva i construïts abans de 1900 i entre 1955 i 1974 segons nivell de vulnerabilitat residencial del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

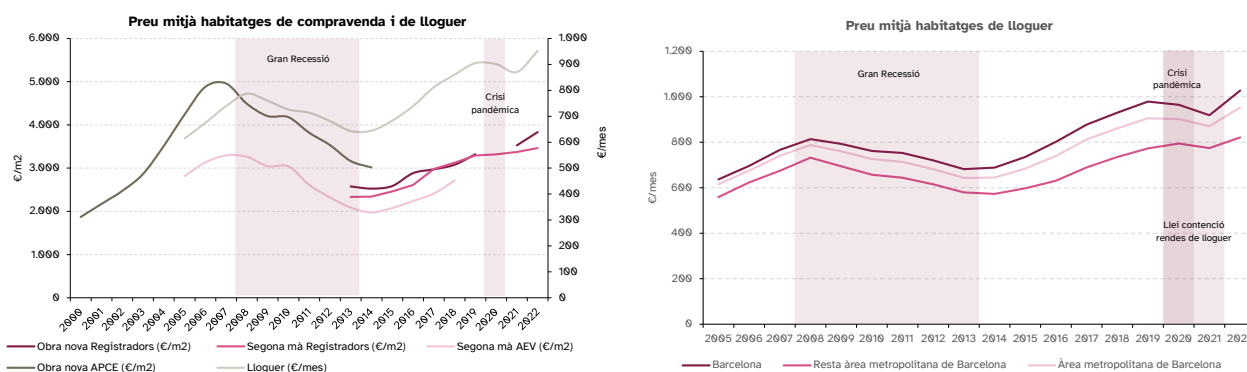
5.2. Una distribució heterogènia dels preus dels habitatges

Processos com la devaluació relativa que afecta als barris desfavorits es materialitzen en els preus dels habitatges. En un sistema metropolità jeràrquic, algunes zones són més valorades que d'altres i els preus dels habitatges s'han d'entendre de manera relacional, no absoluta. Els habitatges més barats ho són en relació a d'altres que tenen unes característiques més valorades i s'ajusten o aproximen a les preferències residencials predominants. Per tant, tot i ser importants les característiques dels habitatges dels barris més vulnerables, el preu d'aquests habitatges no depèn exclusivament d'elles, sinó que està condicionat per les característiques de la resta d'habitatges (i barris) metropolitans. És per aquest motiu que el preu també és un factor de generació externa que condiciona les trajectòries dels barris, doncs s'acaba per definir a escala metropolitana.

En termes generals, el preu dels habitatges ha tingut una tendència ascendent durant les últimes dues dècades (gràfic 19). Només els períodes de crisi econòmica han impossibilitat la pujada de preus tant en els habitatges en compravenda com en les rendes de lloguer. La comparativa de preus de lloguer entre Barcelona i la primera corona metropolitana informa d'un creixent desequilibri a la metròpoli, eixamplant-se la diferència entre Barcelona i la primera corona. Aquest període de creixement de la desigualtat de preus s'intensifica durant la

recuperació econòmica que va seguir la Gran Recessió. La conjunció de la crisi pandèmica i la introducció de la Llei de contenció de rendes del lloguer de la Generalitat de Catalunya¹² aplicada a vint-i-un municipis metropolitans, entre ells Barcelona, va corregir aquesta creixent separació. Posteriorment, però, la ràpida reactivació econòmica i la declaració d'inconstitucionalitat d'alguns articles de la llei que la va deixar sense vigència a l'abril de 2022, ha reprès la tendència d'eixamplament dels preus del centre metropolità.

Gràfic 19. Preu mitjà dels habitatges de compravenda (euros/m²) i de lloguer (euros/mes) segons àmbit metropolità. Àrea metropolitana de Barcelona, 2005-2022

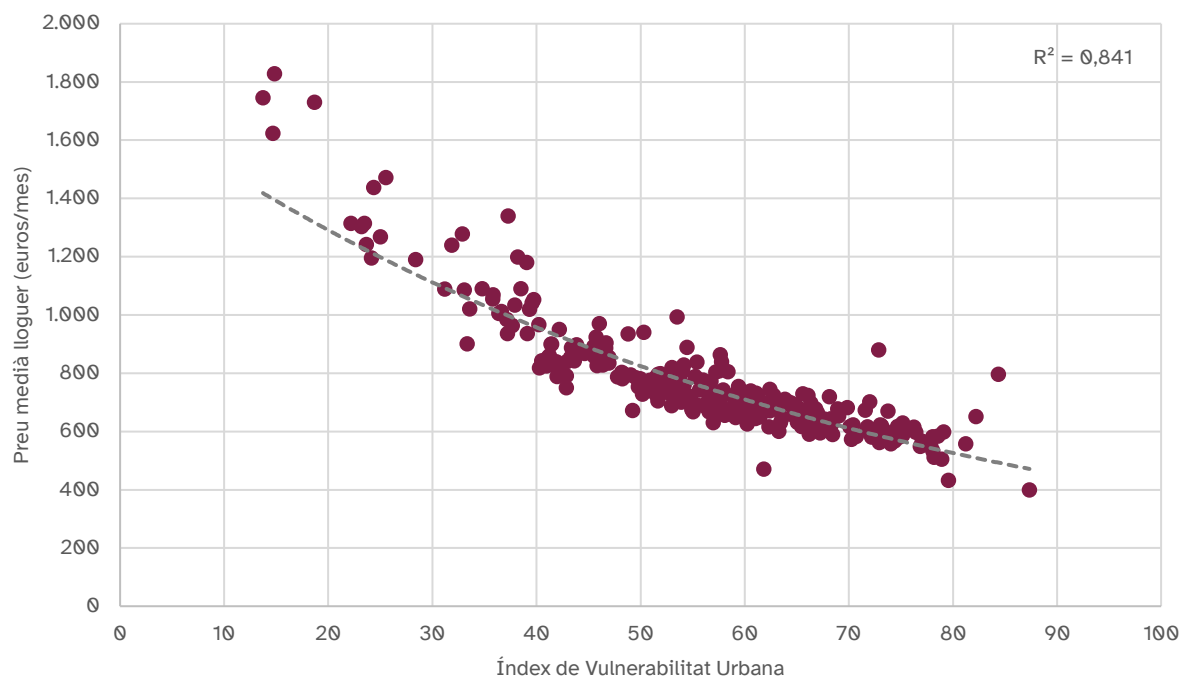
Font: Institut Metròpoli, Sistema d'indicadors metropolitans de Barcelona a partir de dades de Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana, 2000-2022.

La desigualtat de preus a escala metropolitana i l'impacte que tenen els cicles econòmics sobre ella es pot estudiar també a partir de la seva relació amb la vulnerabilitat urbana i l'índex de Gini de preus de lloguer, forma de tinença per a la qual es disposa d'informació a escala de secció censal. El preu del lloguer té una forta relació negativa amb la vulnerabilitat urbana de tal manera que, com cap esperar, a més vulnerabilitat menors són els preus de lloguer (gràfic 20). Però aquesta relació no és exactament lineal, doncs per als barris privilegiats (decil 1), els preus són excepcionalment alts, distanciant-se de la resta de barris metropolitans.

La distribució desigual de preus a nivell territorial es constata també amb l'índex de Gini i la seva variació. Amb les dades disponibles per al període de recuperació econòmica posterior a la Gran Recessió i fins a 2021 es pot observar que la desigualtat de preus va créixer en línia amb la reactivació econòmica i l'alça de preus registrada en aquest període (gràfic 21), la qual cosa pot haver contribuït al reforçament de dinàmiques de segregació residencial. Tanmateix, posteriorment, la crisi pandèmica i la llei de contenció de rendes van aconseguir reduir els preus de lloguer en primer lloc, com s'ha vist al gràfic 19. En paral·lel, la baixada de preus va suposar una reducció dels nivells de desigualtat existents a la metròpoli fins als existents al començament del període de recuperació econòmica l'any 2015.

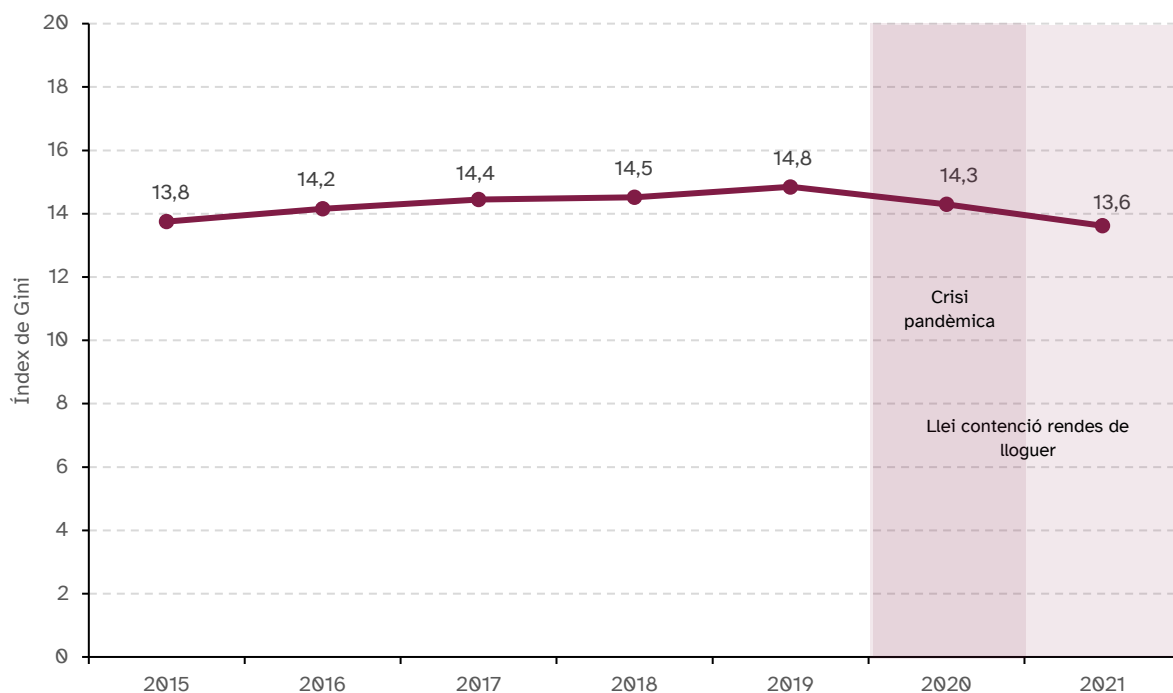
¹² Llei 11/2020, de 18 de setembre, de mesures urgents en matèria de contenció de rendes en els contractes d'arrendament d'habitatge i de modificació de la Llei 18/2007, de la Llei 24/2015 i de la Llei 4/2016, relatives a la protecció del dret a l'habitatge.

Gràfic 20. Relació entre el preu medià del lloguer (euros/mes) i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Gràfic 21. Índex de Gini del preu mitjà del lloguer segons seccions censals. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

5.3. Un sistema residencial dual amb creixent pes del lloguer privat

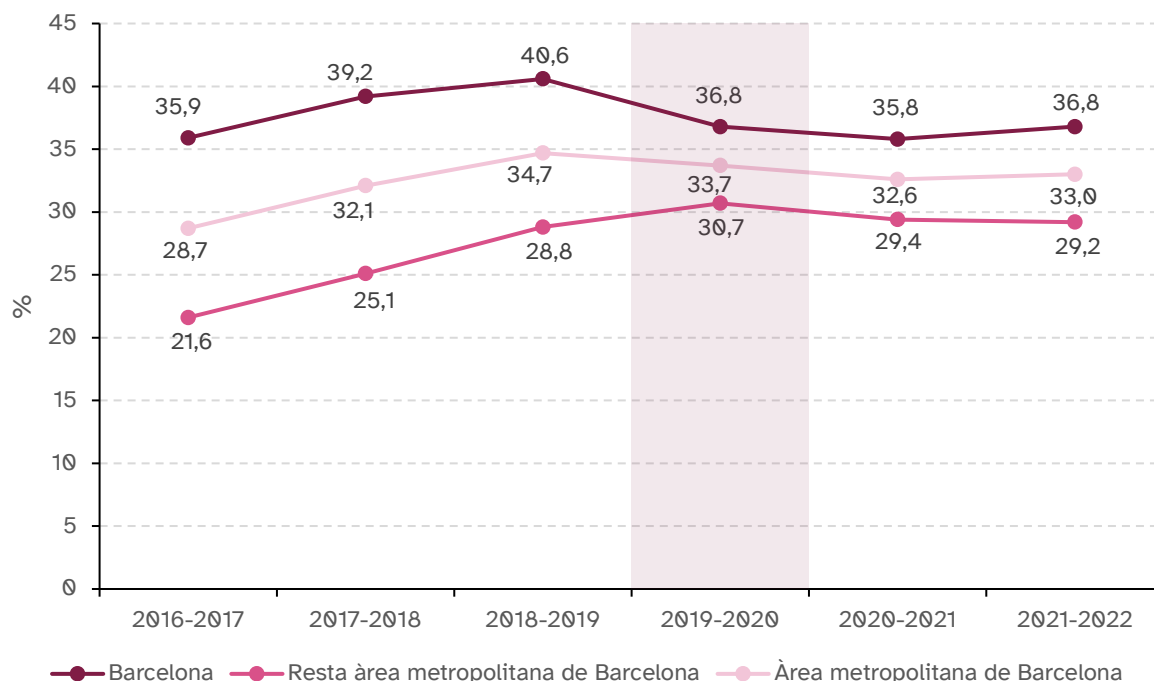
El sistema residencial de la metròpoli de Barcelona pot ser definit com a dual seguint la categorització formulada per Kemeny (1995). A diferència dels sistemes residencials unitaris, els sistemes duals com l'espanyol, en el qual s'emmarca el sistema metropolità barceloní, es caracteritzen per l'existència d'un únic mercat de lloguer, on el sector privat i el sector social competeixen en igualtat de condicions i, en sentit més ampli, les polítiques residencials són neutrals, no afavorint una forma de tinença per sobre de les altres. Resultat d'aquesta "lliure" competència, hi ha una distribució més equitativa de les formes de tinença (propietat, lloguer privat i lloguer social) i es distribueixen també de manera més homogènia entre les diferents classes socials i el territori (Arbaci, 2019).

El sistema residencial metropolità de Barcelona, a diferència dels sistemes unitaris, es caracteritza pel predomini de l'habitatge en propietat i un escàs pes del lloguer social¹³. Tot i això, aquesta configuració està canviant i no en direcció cap a un sistema unitari. L'habitatge en propietat com a característica definidora del sistema residencial metropolità està perdent pes. Residir en lloguer privat, per contra, ha guanyat presència a

¹³ Les úniques dades disponibles sobre el pes de l'habitatge de lloguer social a l'àrea metropolitana de Barcelona informen d'1,8 % sobre el total del parc principal, l'1,9 % a la ciutat de Barcelona (Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, 2021).

la metròpoli durant l'última dècada (gràfic 22). El creixement ha estat més important a la primera corona metropolitana, on en sis anys ha augmentat la població que viu en aquest tipus d'habitatges gairebé 8 punts percentuals (de 21,6 % a 29,2 %), mentre que a Barcelona només ha crescut 1 punt. La crisi pandèmica, però, ha alentit el creixement del lloguer.

Gràfic 22. Població resident en règim de lloguer o relloguer. Percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017—2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017—2021-2022.

Els motius que han impulsat el lloguer són diversos. Del costat de la demanda, la baixada d'ingressos laborals i la pèrdua d'ocupació durant la crisi financera, però també la precarietat salarial instaurada durant el període de recuperació econòmica, juntament amb els criteris més estrictes establerts per les entitats bancàries per concedir hipoteques han reduït les possibilitats de la població per accedir a l'habitatge en propietat¹⁴. Per la banda de l'oferta, la Gran Recessió no va eliminar la consideració de l'habitatge com actiu financer de primer ordre, només va canviar la seva forma. El lloguer va esdevenir la fórmula residencial a partir de la qual obtenir rendiment al capital immobiliari en un context d'atonía econòmica quan altres actius financers oferien rendiments clarament inferiors o més inestables¹⁵. Aquesta transició va estar afavorida per una legislació

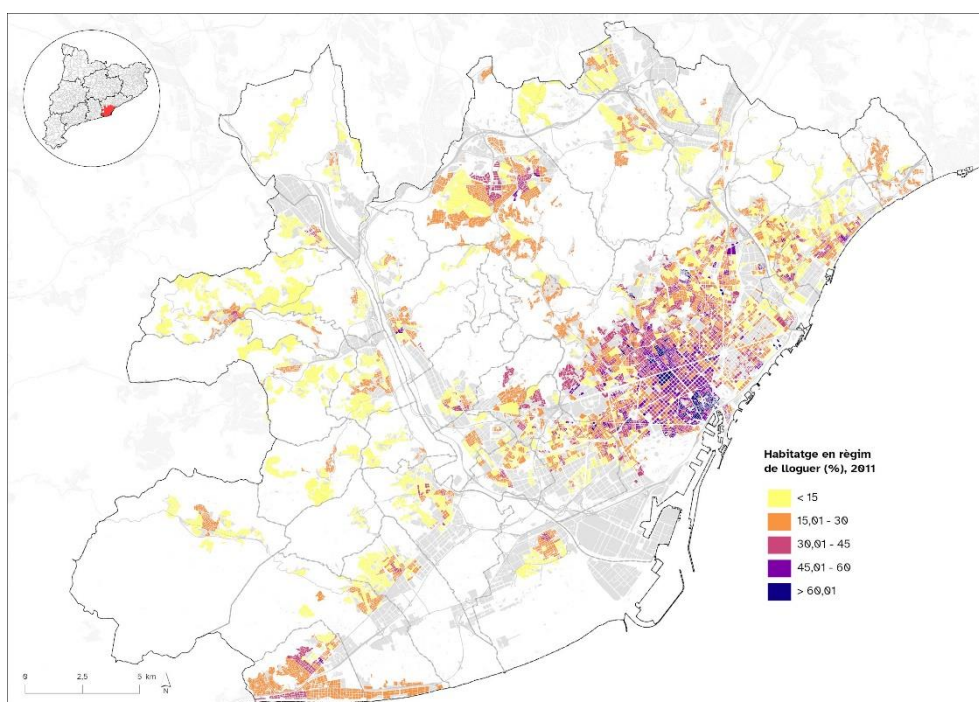
¹⁴ La crisi financera de les hipoteques *subprime* de 2008 va causar la signatura d'un nou acord per part del Comitè de Basilea de Supervisió Bancària (CBSB), organització internacional que reuneix les autoritats de supervisió bancària i que té per objectiu controlar la solidesa dels sistemes financers establint ràtios de solvència mínims de les entitats bancàries. L'acord de Basilea III signat el 2010 identificava la concessió indiscriminada d'hipoteques com un dels principals factors desencadenants de la crisi financera i econòmica de 2008. En conseqüència, l'acord estableix límits a la concessió d'hipoteques que superin el 80% del valor d'un habitatge. L'acord de Basilea III ha estat integrat en la normativa espanyola mitjançant l'europea per la directiva 2013/36 i el Reglament de la UE 575/2013 de requisits de capital (Gabarre, 2019).

¹⁵ Segons la publicació del Banc d'Espanya sobre indicadors del mercat immobiliari, l'habitatge com a inversió s'ha mantingut en nivells de rendibilitat positius i superiors als bons de l'Estat i els dipòsits de les llars des de 2014 (Banc d'Espanya, 2016, 2018, 2020, 2022). En el cas de la inversió borsària, tot i que en alguns anys els rendiments eren més elevats que els que proporcionava l'habitatge, es tracta d'una inversió amb rendiments més variables que han estat negatius en alguns anys.

favorable a escala estatal, com ara l'aprovada l'any 2012 per activat la inversió immobiliària de les Societats Cotitzades Anònimes d'Inversió en el Marcat Immobiliari (SOCIMI) mitjançant beneficis fiscals —entre d'altres mesures de flexibilització dels requisits d'aquestes societats—¹⁶; la revisió flexibilitzadora de la Llei d'Arrendaments Urbans l'any 2013¹⁷, la qual va estar vigent fins a una nova modificació de la Llei de 2019¹⁸ que reduïa la desprotecció de la població arrendatària; o la concessió de permisos de residència a inversors estrangers (*Golden Visa*) per la Llei de Suport a Emprenedors i la seva Internacionalització aprovada l'any 2013¹⁹.

Els mapes de la distribució de l'habitatge de lloguer a l'àrea metropolitana de Barcelona mostren amb més detall la proliferació d'aquesta forma de tinença pels barris de la perifèria de la metròpoli (mapa 1). L'eix central que integra els districtes de Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia han concentrat tradicionalment la major part dels habitatges arrendats, però aquesta forma de tinença s'ha estès per barris de tota condició de Barcelona i la primera corona. Elevades concentracions es troben ara als barris de Barcelona del Poblenou, Provençals del Poblenou, Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou o els barris de Platja i Argelagosa de Castelldefels, però també a barris de més baixa condició socioeconòmica com Torre Baró de Barcelona o la Salut, Fondo i el Raval de Santa Coloma de Gramenet, així com la Torrassa, Collblanc, la Florida, les Planes o Pubilla Cases de l'Hospitalet de Llobregat.

Mapa 1. Habitatges en règim de lloguer. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2021

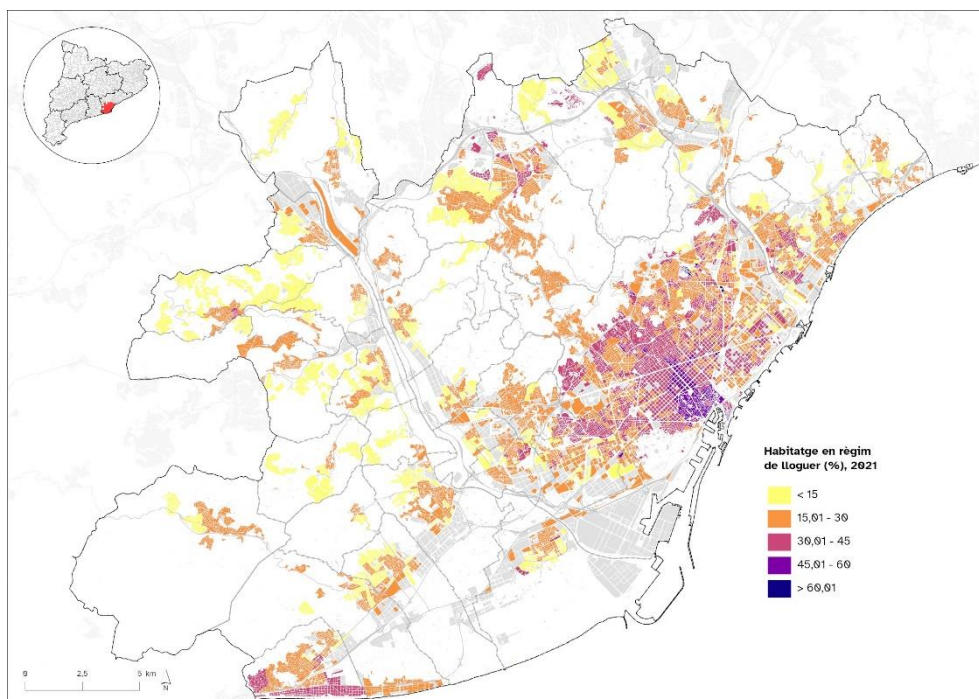

¹⁶ Llei 16/2012, de 27 de desembre, per la qual s'adopten mesures tributàries dirigides a la consolidació de les finances públiques i a l'impuls de l'activitat econòmica.

¹⁷ Llei 4/2013, de 4 de juny, de mesures de flexibilització i foment del mercat de lloguer d'habitatges.

¹⁸ A través del Reial Decret-Llei 7/2019, d'1 de març, de mesures urgents en matèria d'habitatge i lloguer.

¹⁹ Llei 14/2013, de 27 de setembre, de suport a emprenedors i la seva internacionalització.

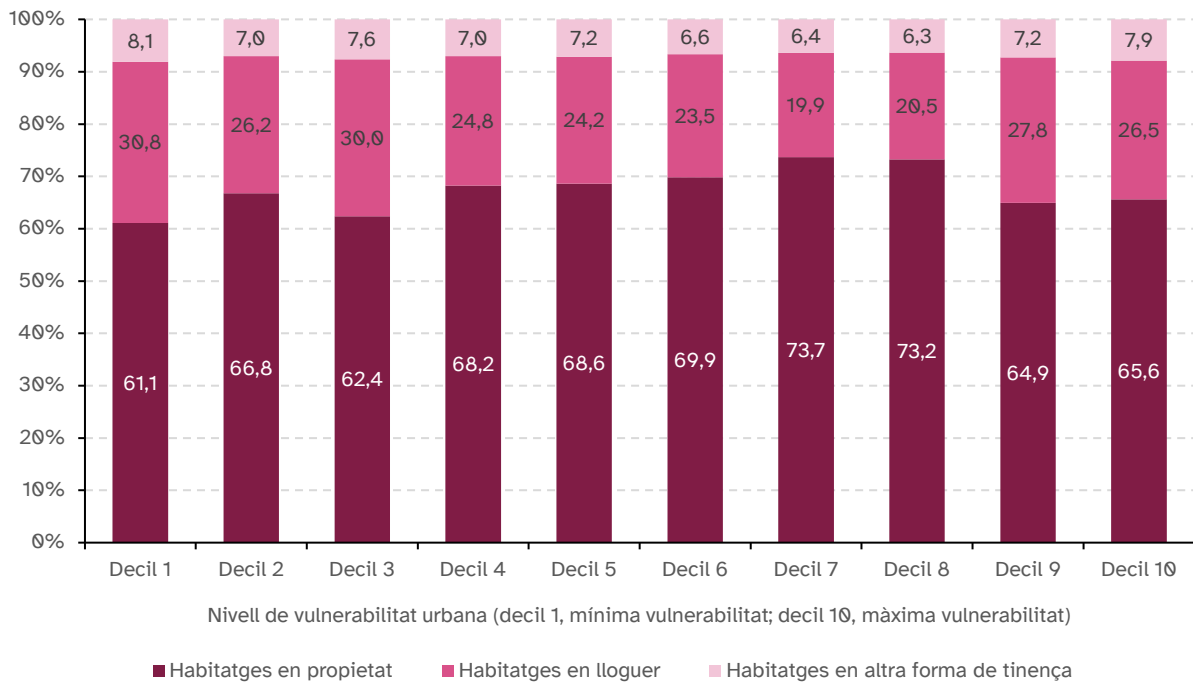

Font: INE, Cens de població i habitatges, 2011 i 2021.

El creixement sembla haver estat homogeni arreu de la metròpoli independentment de la condició socioeconòmica dels barris. Ara bé aquesta primera impressió no pot amagar l'existència encara majoritària als barris més privilegiats de la metròpoli (gràfic 23). Els barris menys vulnerables, especialment els barris dels decils 1 i 3, compten amb gairebé un terç dels seus habitatges arrendats. En el cas dels barris més desfavorits, els barris amb vulnerabilitat alta (decil 9) i extrema (decil 10) també tenen xifres elevades, però se situen per sota (27,8 % i 26,5 %, respectivament). Malgrat saber que el lloguer representa una solució residencial per a la població amb menys recursos econòmics (Cortés et al., 2008), d'altra població amb una bona posició econòmica també recorre al lloguer com a forma de tinença perquè s'ajusta a la seva inestabilitat laboral o familiar.

En el cas específic dels barris més vulnerables de la metròpoli, el pes del lloguer en aquests barris s'explica per diverses causes, algunes d'elles ja comentades a l'inici de la secció i que són alienes a les dinàmiques barrials. Durant el període de *boom* immobiliari de 1997-2007, l'àrea metropolitana de Barcelona va renovar el seu parc residencial fonamentalment a través de la construcció de nous habitatges i en molta menor mesura de la rehabilitació. Un context favorable en els àmbits bancari (amb baixos tipus d'interès) i fiscal (amb deduccions fiscals per compra d'habitatge), afegit a una dinàmica econòmica de creixement i gairebé plena ocupació van afavorir la intensificació del procés suburbanitzador que havia viscut la metròpoli des dels inicis dels anys 1980. En paral·lel, un important flux de població estrangera amb escassos recursos econòmics que inicialment havia ocupat els espais centrals de la metròpoli, es va desplaçant paulatinament a àrees perifèriques que concentraven habitatges de baixa qualitat, substituint a propietaris autòctons de classe treballadora que van aprofitar les condicions residencials anteriorment exposades per millorar les seves condicions residencials (Módenes, 2007). A això s'ha sumat al procés d'envelliment progressiu de la població autòctona resident en aquests entorns més desfavorits, generant-se processos de metabolisme demogràfic que han contribuït al reemplaçament de generacions de població autòctona per nova població d'origen estranger i els seus descendents (Domingo i Bayona-i-Carrasco, 2021).

Gràfic 23. Habitatges segons règim de tinença i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021; INE, Cens de població i habitatges, 2021.

Aquests antecedents van perpetuar alts nivells de vulnerabilitat urbana als barris més desfavorits. Durant el període de reactivació econòmica, el lloguer adquireix un protagonisme que malgrat no ser nou, doncs ja s'ha detectat la importància del lloguer en els processos de persistència de la vulnerabilitat urbana a la metròpoli barcelonina (Antón-Alonso i Porcel, 2023), s'intensifica. Són els barris desfavorits els més propicis perquè aquesta forma de tinença creixi degut a l'exclusió del mercat d'hipoteques de la població amb menys recursos econòmics, els menors preus dels immobles i les majors rendibilitats que ofereixen les inversions immobiliàries per llogar en aquests entorns (Idealista, 2023).

6. Planificació urbanística i vulnerabilitat urbana: una mirada des dels equipaments públics

Les deficiències de la planificació urbanística són assenyalades com una de les causes del declivi de molts barris europeus que es van construir durant el tercer quart del segle XX (Bolt, 2018) i que en l'actualitat es caracteritzen per presentar nivells elevats de vulnerabilitat urbana. Molts barris de l'àrea metropolitana no són una excepció i es van desenvolupar a partir de models arquitectònics i de planificació urbanística modernistes basats en la separació de funcions i emparats en els reduïts costos per destinar-se en una part important a poblacions amb escassos recursos econòmics que arribaven en massa a les ciutats. Hereus d'aquesta planificació funcionalista, modesta i d'urgència on es prioritzava més la quantitat d'habitatges que la qualitat residencial entesa en un sentit ampli, es van desenvolupar barris a les perifèries metropolitanes concebuts inicialment com a espais d'ús exclusivament residencial, sense equipaments ni serveis i amb importants mancances en espai públic. Posteriorment, arran de la constitució dels primers ajuntaments democràtics i amb l'impuls inicial del moviment veïnal, aquestes mancances van ser progressivament esmenades gràcies a tot un seguit de programes que procuraven reduir la injustícia espacial inicial que afectava aquests barris i a la població que hi residia.

Una distribució desigual dels equipaments implica l'existència de barris privilegiats i barris desfavorits. Aquest repartiment territorial desigual dels recursos urbans com els equipaments, per exemple, incideix en la qualitat dels barris tot definint el seu posicionament en l'estructura jeràrquica de barris metropolitans. D'aquesta manera, la distribució territorial dels equipaments és una mostra de com la planificació urbanística repercuteix en la segregació residencial i, en conseqüència, en els processos de declivi i vulnerabilitat urbana. Els barris, igual que els habitatges, tendeixen a la depreciació com a resultat del deteriorament, l'obsolescència, però també la devaluació relativa com a resultat de la renovació residencial a escala metropolitana (Bolt, 2018; Hoogvliet i Hooimeijer, 1988). Amb unes condicions inicials clarament desfavorables, molts barris amb elevats nivells de vulnerabilitat urbana precisen de la intervenció pública per ser "competitius" en un mercat residencial metropolità en el que el capital privat es regeix per la llei de l'oferta i la demanda tendint a privilegiar els barris més benestants.

En aquest apartat es presenta una anàlisi de la distribució territorial dels equipaments bàsics de l'àrea metropolitana de Barcelona. Els equipaments considerats com a bàsics són: centres d'educació infantil de 1r cicle, centres d'educació infantil de 2n cicle i/o d'educació primària, Centres d'Atenció Primària (CAP), centres de dia, biblioteques, centres culturals/ateneus/espais culturals polivalents i les instal·lacions esportives. L'anàlisi es realitza calculant la població que resideix a una distància pròxima òptima²⁰ de cadascun dels equipaments, tot considerant el nivell de vulnerabilitat del barri de residència. Aquesta anàlisi difereix de la

²⁰ Es considera una distància pròxima òptima els 500 metres de radi per a tots els equipaments. El càlcul es realitza considerant la població total, a excepció dels equipaments educatius i els centres de dia. En el primer cas, els centres d'educació infantil de 1r cicle consideren la població de 0 a 2 anys; per als centres d'educació infantil de 2n cicle i/o educació primària, la població de 3 a 11 anys. En el cas dels centres de dia, la població de referència és la població de 75 anys i més.

realitzada prèviament per Blanco et al. (2021). En aquell cas, s'analitzava la distribució territorial dels equipaments a partir de la localització dels equipaments sense considerar-hi la proximitat de la població. A més, el nivell de vulnerabilitat dels barris es classificava en quintils, no decils com es fa en l'anàlisi per al present informe. Per tant, els resultats obtinguts en ambdues recerques no són comparables.

Quina és la distribució territorial dels equipaments a la metròpoli de Barcelona? Una primera conclusió que es pot extreure de les anàlisis sobre la població que es troba a una distància pròxima a diversos equipaments bàsics és què difereix en funció dels equipaments (taula 2). Mentre que els equipaments educatius i les instal·lacions esportives tenen altes taxes de proximitat, els CAP, els centres culturals i les biblioteques presenten nivells moderats. Els centres de dia, per la seva banda, tenen una implantació baixa al territori metropolità.

Una segona conclusió és la inexistència d'un patró territorial clar. No es pot concloure en termes generals que la proximitat als equipaments bàsics estigui condicionada per un nivell alt o baix de vulnerabilitat urbana del barri de residència. De manera particular, però, sí hi ha alguns patrons rellevants que mostren un accés no equitatiu en termes espacials. Els barris amb vulnerabilitat extrema (decil 10) no són els que compten amb més població que resideix pròxima als equipaments bàsics. Això no implica, tanmateix, que no tinguin taxes de proximitat elevades en termes relatius per als centres d'educació infantil de 2n cicle, els CAP, els centres culturals o les instal·lacions esportives. En canvi, presenten taxes excepcionalment baixes per als centres d'educació infantil de 1r cicle, els centres de dia i les biblioteques.

A l'altre extrem de l'estructura jeràrquica de barris, entre els més privilegiats (decil 10) s'observen taxes de proximitat molt baixes en termes relatius, per a la majoria d'equipaments les més baixes o entre les més baixes. Així és per als equipaments educatius, els CAP i les instal·lacions esportives.

Taula 2. Població que resideix pròxima a equipaments segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

	Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10
Centres educació infantil de 1r cicle	84,7	88,0	95,2	93,3	89,5	89,0	92,5	91,4	94,5	88,8
Centres educació infantil de 2n cicle i/o d'educació primària	86,6	88,2	94,3	96,8	92,1	93,8	95,0	97,6	99,2	97,5
Centres Atenció Primària	33,8	49,2	63,9	54,4	56,2	56,3	55,7	67,7	72,4	64,4
Centres de dia	44,8	34,6	50,7	64,2	41,7	30,1	25,9	31,2	38,4	29,2
Biblioteques	63,1	46,4	62,5	57,2	47,3	42,3	51,2	38,9	52,3	46,6
Centres culturals/ateneus/espais culturals polivalents	53,3	49,2	67,9	72,7	54,4	62,3	49,9	51,6	61,4	63,2
Instal·lacions esportives	84,4	84,3	90,9	93,1	87,2	88,7	92,0	87,4	90,3	95,1

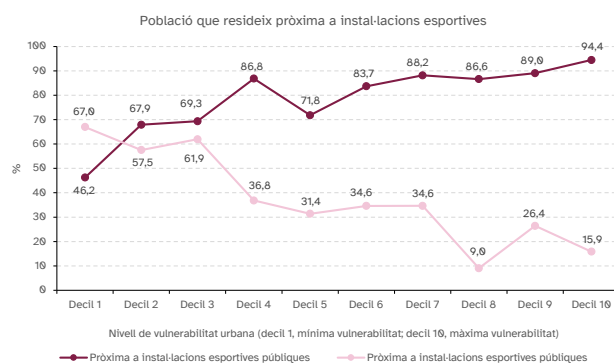
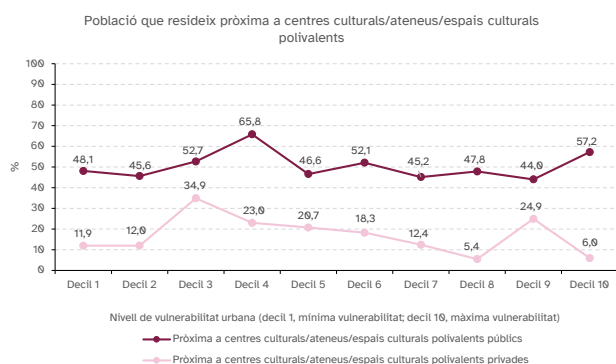
Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021; Institut Metròpoli i AMB, Geodatabase d'equipaments, 2024.

Però quins patrons hi ha quan allò que s'analitza és la proximitat dels equipaments segons la titularitat, és a dir, si es tracta d'un equipament públic o un de privat? Les dades informen que, en termes generals, els

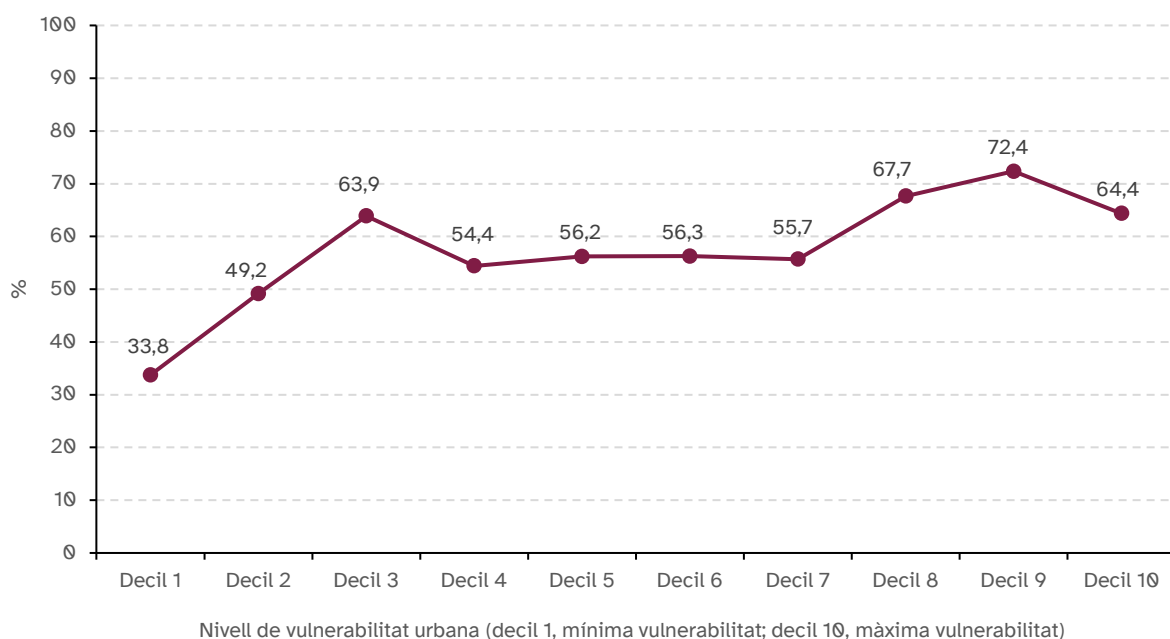
equipaments públics són més pròxims a tots els barris a excepció dels centres d'educació infantil de 1r cicle i els centres de dia, on la oferta privada és majoritària a l'àrea metropolitana de Barcelona (gràfic 24). En aquests equipaments, però també en la resta d'oferta privada, s'observa una tendència decreixent de les taxes de proximitat com més vulnerable és el barri de residència. Aquest patró territorial evidencia que el capital privat no flueix cap als barris més desfavorits de la mateixa manera que ho fa cap a altres barris de la metròpoli amb nivells de vulnerabilitat urbana menors. És aquí on les administracions públiques han d'intervenir per compensar l'exclusió del capital que pateixen els entorns més vulnerables. Però això passa? Com s'ha indicat en la introducció de l'apartat, les administracions públiques van compensar les deficiències de molts barris en matèria d'equipaments durant les últimes quatre dècades. Una mostra d'això és les majors taxes de proximitat que, en general, tenen els equipaments públics a la metròpoli de Barcelona. Però no s'observa una relació lineal clara entre la proximitat de tots els equipaments i el nivell de vulnerabilitat urbana. Sí que s'aprecia de manera clara en els centres d'educació infantil de 2n cicle i/o primària, els CAP, els centres de dia —malgrat la seva escassa implantació territorial— i les instal·lacions esportives. No passa el mateix amb els centres d'educació infantil de 1r cicle, les biblioteques o els centres culturals. És més, per alguns equipaments públics, la taxa de proximitat no s'incrementa en els barris amb vulnerabilitat extrema (decil 10) en correspondència amb el creixement lineal esperat, sinó que s'estanca o, fins i tot, es redueix en relació a d'altres barris amb vulnerabilitat elevada (decil 8 i 9). És el cas dels centres educatius, els CAP, els centres de dia i les biblioteques.

Gràfic 24. Població que resideix pròxima a equipaments (públics/privats) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021

Població que resideix pròxima a Centres d'Atenció Primària

Font: Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021; Institut Metròpoli i AMB, Geodatabase d'equipaments, 2024.

La bona implantació que tenen molts equipaments bàsics a l'àrea metropolitana de Barcelona no evita la necessitat de continuar millorant-la. En primer lloc, perquè, tal i com s'ha vist, es tracta d'espais exclosos dels fluxos del capital privat en un context d'economia de mercat. Per tal de satisfer les necessitats dels residents i per fer efectius alguns drets fonamentals a través dels equipaments públics és necessari distribuir-los de manera justa al territori. Els barris han d'esdevenir estructures territorials d'oportunitat i no el contrari (Blanco i Nel-lo, 2018). Els equipaments, a més, poden acomplir una funció crucial davant de crisis de diversa naturalesa, funcionant com a infraestructures socials i fent la població resident més resilient davant de certes adversitats (Klinenberg, 2021). Finalment, aquests barris requereixen de la continua intervenció de les administracions públiques per compensar les mancances de partida amb les quals van ser construïts i que els situen en una posició de desavantatge competitiva, en termes residencials, respecte a la resta de barris. Contrarestar la continua devaluació relativa a la que estan sotmesos aquests barris per aquestes desiguals situacions de partida també representa un objectiu de les polítiques de millora de barris en matèria d'equipaments.

Satisfer necessitats i fer efectius drets fonamentals, augmentar la resiliència davant crisis o lluitar contra la

devaluació relativa dels barris no s'aconsegueix només amb una localització pròxima dels equipaments. El que s'ha analitzat en aquest apartat només recull la perspectiva territorial i quantitativa dels equipaments. Una qüestió no menor que influeix en l'assoliment dels tres objectius esmentats és la qualitat dels equipaments, tant des de la perspectiva del serveix ofert com de la qualitat de les instal·lacions. La manca d'aquesta informació ha impedit aquesta anàlisi que resta pendent per a possibles futures anàlisis.

7. Els patrons de la mobilitat residencial i la persistència de la vulnerabilitat urbana

Els barris com a unitats integrants d'un sistema metropolità complex tenen en els fluxos de població un factor que els interconnecta i els modela a través de les dinàmiques de mobilitat residencial²¹. La mobilitat residencial s'ha d'entendre doncs com un factor que supera la lògica interna dels barris a partir del qual es distribueix la població a escala metropolitana. Els fluxos de mobilitat residencial és un dels mecanismes que incideix en els processos de segregació residencial (Oberti i Préteceille, 2016). Tal i com han evidenciat recerques realitzades en països de l'entorn europeu, els canvis residencials contribueixen a la perpetuació dels processos de vulnerabilitat urbana (Andersson i Bråmås, 2004; Bailey i Livingston, 2008; Boje-Kovacs et al., 2021; Hedman i van Ham, 2012). Els mecanismes a través dels quals ho fa són diversos. Per una banda, la reduïda mobilitat residencial que caracteritza aquests entorns desafavorits implica que la població resident estable tingui un pes important en la seva composició social, determinant, aleshores, les característiques socioeconòmiques dels barris (Bailey i Livingston, 2008; Boje-Kovacs et al., 2021). En el cas particular d'Espanya, un dels països de l'entorn europeu amb taxes de mobilitat residencial més baixes, condicionades en gran part per un sistema residencial construït sobre els fonaments de l'habitatge en propietat (Módenes i Colás, 2004), la població estacionària pot tenir un paper especialment rellevant. Però un altre mecanisme és el del filtratge poblacional que té a veure amb els processos de mobilitat residencial selectiva. Aquest procés consisteix en que la població amb majors recursos econòmics tendeix a abandonar els entorns més desafavorits, essent substituïda per població en situació de vulnerabilitat socioeconòmica (Andersson, 2013; Andersson i Bråmås, 2004; Bailey i Livingston, 2008; Boje-Kovacs et al., 2021; Mas, 2018). A més, en paral·lel a aquest mecanisme de filtratge està la reproducció del context residencial. Què vol dir això? Es tracta del procés social mitjançant el qual la població que canvia d'habitatge tendeix a no canviar de tipus de barri en el qual resideix, de tal manera que la població que canvia d'habitatge i de barri ho farà ubicant la nova residència en un entorn de característiques socioeconòmiques similars a les del barri d'origen (Sharkey, 2013).

En el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, se sap que el nivell de persistència de la vulnerabilitat urbana és alt en els barris més benestants i en els més vulnerables (Antón-Alonso i Porcel, 2023; Porcel et al., 2023). Les anàlisis presentades en un anterior informe d'aquest mateix projecte també evidencien la perpetuació de la vulnerabilitat urbana extrema a Barcelona. Estudis realitzats per a l'àrea metropolitana evidencien el paper que té la mobilitat residencial en la reproducció de l'estatus d'elevada vulnerabilitat urbana (Porcel et al., 2023). Els resultats de les anàlisis que es presenten a continuació evidencien com els patrons dels canvis residencials que es produeixen als barris del municipi de Barcelona contribueixen a la persistència de la vulnerabilitat urbana dels barris més desafavorits a través de tres mecanismes: autocontenció residencial, mobilitat residencial contextual i mobilitat residencial selectiva.

²¹ Les dinàmiques quotidianes de mobilitat també representen un flux de població que connecta barris dins del sistema metropolità.

7.1.Intensitat i estructura dels fluxos residencials

Mesurant la intensitat dels fluxos residencials²² es pot fer una aproximació a la naturalesa dinàmica dels barris i saber de la major o menor inestabilitat residencial que els pot caracteritzar. Considerant com a indicador d'intensitat de la mobilitat residencial les altes i les baixes del Padró d'habitants respecte al total de la població resident, s'observa, en primer lloc, un elevat pes de la població estacionària —població que no canvia d'habitatge— als barris de Barcelona, entorn el 90 %. Això indica el fort pes que té la població no mòbil en la definició del perfil socioeconòmic dels barris barcelonins. De manera més específica, els barris amb major inestabilitat residencial són els barris més vulnerables, aquells que tenen nivells de decil 8, 9 i 10 (taula 3). Més específicament, són els barris del decil 9 els més dinàmics, seguits dels barris del decil 8. En canvi, els barris amb vulnerabilitat urbana extrema se situen entorn la mitjana de Barcelona. Aquests resultats estan en línia amb els obtinguts per a l'àrea metropolitana de Barcelona (Porcel et al. 2023)²³, on s'evidenciava una major fluctuació poblacional als barris més vulnerables de la metròpoli.

Taula 3. Intensitat dels fluxos d'entrada i sortida dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge sobre el total de població resident. Barcelona, 2015-2021

	Altes totals/població resident	Baixes totals/població resident
Decil 1	11,3	11,0
Decil 2	11,8	11,4
Decil 3	13,0	12,5
Decil 4	10,9	10,3
Decil 5	14,5	13,5
Decil 6	14,7	14,4
Decil 7	11,2	10,7
Decil 8	14,8	14,1
Decil 9	17,4	16,9
Decil 10	12,4	12,0
Barcelona	12,6	12,1

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altes i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Amb més detall, la taula 4 mostra els tipus de fluxos d'entrada i sortida dels barris. Els fluxos d'entrada presenten dues pautes clares en relació al nivell de vulnerabilitat urbana dels barris. A més vulnerabilitat urbana, major pes tenen els canvis de domicili interns —altes que es registren al mateix barri de residència

²² Com a fluxos residencials es consideren els moviments d'entrada als barris entre els que hi són: les altes per omissió, les entrades per canvi de domicili procedent del mateix o un altre barri del municipi de Barcelona i la immigració (població procedent d'altres municipis catalans, espanyols o de l'estranger); els moviments de sortida dels barris que són: sortides per inscripció indeguda o caducitat, les sortides per canvi de domicili cap al mateix o un altre barri del municipi de Barcelona i l'emigració (població que va cap a altres municipis catalans, espanyols o a l'estranger).

²³ Els resultats d'aquesta recerca s'obtenen a partir d'una altra font, l'Enquesta de cohesió urbana (ECURB) en la seva darrera edició (2022) i un període més ampli que va de 2015 a 2022.

prèvia o a un altre barri— i les altes per omissió i, per contra, menor pes tenen les arribades procedents de fora del municipi de Barcelona. Per tant, en el cas dels barris amb majors nivells de vulnerabilitat urbana (decils 7, 8, 9 i 10), les arribades internes representen els fluxos majoritaris de població.

Aquests patrons no s’observen de manera tan clara en els fluxos de sortida dels barris. Un primer aspecte a destacar respecte a aquests fluxos és la importància que tenen les sortides dirigides a un altre barri de Barcelona sobre la resta de fluxos. Això és degut al fet que els moviments externs al municipi de Barcelona no poden seguir-se amb claredat quan es produeixen a l’estranger i una part considerable d’aquests queden registrats com a inscripcions indegudes o baixes per caducitat (López-Gay, 2018). En segon lloc, el nivell de vulnerabilitat urbana no sembla ser un indicador clar d’un major o menor nivell de baixes, tret d’alguna excepció com el cas dels barris del decil 9, on l’emigració té un pes reduït i, en consonància, les baixes per inscripció indeguda o caducitat estan sobredimensionades.

Taula 4. Tipus de fluxos d’entrada i sortida dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021

	Altes omissió	Arribades internes	Immigració	Total	Baixes inscripció indeguda	Sortides internes	Emigració	Total
Decil 1	6,7	44,9	48,4	100,0	22,5	47,3	30,2	100,0
Decil 2	7,2	44,4	48,4	100,0	22,5	47,9	29,6	100,0
Decil 3	7,2	46,7	46,1	100,0	21,6	47,9	30,5	100,0
Decil 4	7,5	46,9	45,5	100,0	21,1	47,5	31,4	100,0
Decil 5	8,2	44,3	47,5	100,0	23,6	46,9	29,5	100,0
Decil 6	8,3	44,7	47,0	100,0	26,5	47,0	26,5	100,0
Decil 7	9,0	46,6	44,4	100,0	21,2	46,4	32,3	100,0
Decil 8	8,7	48,9	42,5	100,0	21,0	51,5	27,6	100,0
Decil 9	11,1	45,1	43,7	100,0	27,1	48,6	24,4	100,0
Decil 10	10,6	48,3	41,1	100,0	22,3	46,5	31,1	100,0
Barcelona	7,9	45,9	46,2	100,0	22,6	47,8	29,6	100,0

Font: elaboració pròpia a partir d’Ajuntament de Barcelona, Registre d’altes i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d’oportunitat, 2015-2021.

7.2. L’autocontenció residencial dels barris i la mobilitat residencial contextual

Aprofundint en l’anàlisi dels canvis residencials des de la perspectiva de barri, un aspecte important és conèixer fins a quin punt els moviments residencials impliquen un canvi de barri o no. És el que es podria anomenar com a mobilitat residencial barrial (Porcel i Antón-Alonso, 2023). És a dir, en quina mesura les arribades procedeixen del mateix barri de residència o d’un altre barri i, d’igual manera, en quina mesura les

sortides es fan cap al mateix barri de residència o cap a un altre barri del municipi. Als resultats que es presenten a la taula 5, es pot observar com el canvi de barri és menys habitual als barris més vulnerables de Barcelona. Això parla de major autocontenció residencial als barris com major és el seu nivell de vulnerabilitat urbana. A partir del decil 6, les arribades del mateix barri i les sortides cap al mateix barri superen el 27,7 % de Barcelona. Els barris més endogàmics són els del decil 9, seguits del 10 i el 8.

Per tant, els barris més vulnerables es caracteritzen per una elevada inestabilitat residencial, definida per fluxos que majoritàriament responen a canvis de domicili que es produeixen dins del municipi de Barcelona, i també per un major nivell d'autocontenció en relació amb els barris menys vulnerables. Aquest patró ja dona alguna pista sobre com la mobilitat residencial contribueix a la reproducció de la vulnerabilitat urbana.

Taula 5. Mobilitat barrial. Tipus de fluxos interns (canvis de domicili a Barcelona) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015 i 2021

Barri	Arribades internes			Sortides internes		
	Arribada d'altre barri	Arribada del mateix barri	Total arribades internes	Sortida cap a altre barri	Sortida cap al mateix barri	Total sortides internes
Decil 1	72,8	27,2	100,0	73,5	26,5	100,0
Decil 2	76,1	23,9	100,0	77,1	22,9	100,0
Decil 3	74,5	25,5	100,0	74,1	25,9	100,0
Decil 4	77,0	23,0	100,0	75,8	24,2	100,0
Decil 5	79,8	20,2	100,0	79,5	20,5	100,0
Decil 6	70,9	29,1	100,0	71,7	28,3	100,0
Decil 7	68,5	31,5	100,0	66,7	33,3	100,0
Decil 8	64,7	35,3	100,0	64,8	35,2	100,0
Decil 9	57,7	42,3	100,0	59,6	40,4	100,0
Decil 10	64,3	35,7	100,0	61,8	38,2	100,0
Barcelona	72,3	27,7	100,0	72,3	27,7	100,0

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Per continuar indagant en el rol de la mobilitat residencial en la perpetuació de la vulnerabilitat urbana cal preguntar-se per la mobilitat residencial contextual, és a dir, si quan es canvia de barri es tendeix a radicar la nova residència a un barri del mateix estatus o es fa a un barri de diferent estatus. Així, es pot parlar de fluxos de població que interconnecten barris d'elevada vulnerabilitat i d'aquesta manera contribueixen a la perpetuació d'aquests nivells de vulnerabilitat urbana?

La resposta a aquesta pregunta no és senzilla i està condicionada, a més, per una distribució heterogènia de la vulnerabilitat urbana a la ciutat de Barcelona. La mesura del fenomen a escala metropolitana implica que a Barcelona pot no haver un nombre igual de barris segons el decil de vulnerabilitat urbana al qual pertanyen. Mentre que a la metròpoli la distribució de barris segons el nivell de vulnerabilitat urbana és homogeni, és a dir, cada decil està integrat pel 10 % dels barris metropolitans, al municipi de Barcelona no passa això. Hi ha

una infrarepresentació dels barris amb nivells més alts de vulnerabilitat urbana. Com a exemple, els barris del decil 1, els menys vulnerables, son onze i representen el 15 %; per altra banda, els barris del decil 10, els menys vulnerables, son set i representen el 9,6 %²⁴. Si es consideren els tres decils menys i més vulnerables, els primers representen el 40 % i els segons el 22 %.

La taula 6 mostra l'origen i destí dels canvis de domicili al municipi de Barcelona excloent aquells canvis que tenen per origen i destí el mateix barri. S'està analitzant, per tant, la mobilitat residencial que implica canvis de barri al municipi de Barcelona. La matriu de mobilitat barrial mostra que hi ha uns barris als quals s'adrecen una gran part dels canvis de domicili a Barcelona, els barris del decil 3. Es tracta de barris de vulnerabilitat urbana baixa entre els quals hi són el Fort Pienc, la Sagrada Família, Sant Antoni, Sants, la Vila de Gràcia, el Baix Guinardó, la Vall d'Hebron, el Camp de l'Arpa del Clot, el Clot, el Parc i la Llacuna del Poblenou i el Poblenou. Aquests barris són la principal destinació per a la població que canvia d'habitatge a Barcelona, independentment del nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'origen i exceptuant també la població resident als barris més i menys vulnerables (decil 10 i 1, respectivament). En el cas dels barris més vulnerables, la principal destinació són els barris del decil 8, mentre que la població dels barris menys vulnerables és la que presenta un major nivell d'autocontenció residencial, el 42 % dels seus canvis residencials es produeixen entre barris del mateix nivell de vulnerabilitat urbana (decil 1).

Taula 6. Mobilitat contextual. Matriu de mobilitat residencial dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat del barri d'origen i de destí. Percentatge. Barcelona, 2015 i 2021

		Decil de vulnerabilitat urbana del barri de destí										Total
		Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10	
Decil de vulnerabilitat urbana del barri d'origen	Decil 1	41,6	17,4	18,7	7,0	4,6	2,6	2,6	2,3	2,7	0,6	100,0
	Decil 2	23,3	15,5	26,7	11,2	6,5	3,8	3,8	4,4	3,8	0,9	100,0
	Decil 3	14,4	13,9	24,3	15,2	9,2	5,0	5,4	5,3	5,7	1,7	100,0
	Decil 4	10,8	10,7	27,1	14,3	9,7	5,0	6,6	9,0	4,8	2,1	100,0
	Decil 5	11,1	9,4	23,0	13,0	8,5	6,2	9,1	7,9	9,4	2,4	100,0
	Decil 6	10,4	9,4	25,4	11,9	10,5	4,7	6,0	8,0	11,1	2,6	100,0
	Decil 7	7,8	7,7	21,1	13,2	13,3	4,8	4,0	10,6	12,8	4,8	100,0
	Decil 8	6,1	8,8	18,8	16,6	12,1	7,6	9,5	5,4	9,3	5,8	100,0
	Decil 9	8,0	7,5	21,2	8,8	13,4	9,0	11,9	8,5	6,7	5,1	100,0
	Decil 10	3,9	4,1	14,7	10,8	7,5	5,2	9,9	16,4	13,0	14,4	100,0

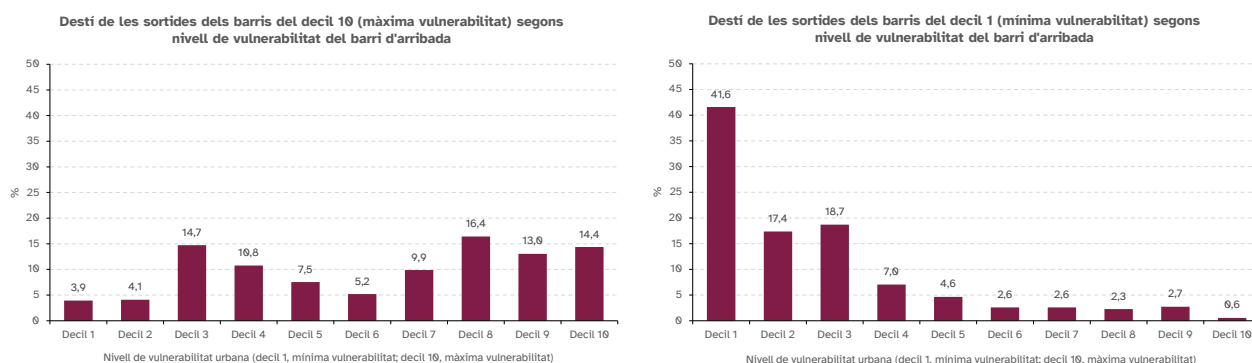
Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

La població que canvia de barri procedent dels barris més vulnerables tendeix a distribuir-se de manera més homogènia per la ciutat, tal i com mostren la taula 6 i el gràfic 25 que compara els barris de destinació segons nivell de vulnerabilitat urbana de la població que canvia de barri a Barcelona. Tot i això, si s'amplia la mirada als desplaçaments que es fan a barris amb vulnerabilitat elevada, no només extrema, es pot observar que aquestes destinacions són majoritàries en detriment dels barris de vulnerabilitat moderada (decils 4 a 7) o baixa (decils 1 a 3). El 44 % dels canvis de domicili que tenen per origen barris de vulnerabilitat extrema tenen per destí barris amb vulnerabilitat extrema o d'altres de vulnerabilitat alta (decils 8 i 9). En canvi, la probabilitat de fer un canvi als barris de vulnerabilitat moderada o baixa es redueix al 33,4 % i el 22,8 %, respectivament.

²⁴ La distribució completa dels barris per decil és la següent: decil 1, 15 %; decil 2, 9,6 %; decil 3, 15 %; decil 4, 13,7 %; decil 5, 9,6 %; decil 6, 8,2 %; decil 7, 8,2 %; decil 8, 5,5 %; decil 9, 6,8 %; decil 10, 9,6 %.

Així, a la major autocontenció barrial als barris més vulnerables s'afegeix una elevada endogàmia contextual amb canvis de domicili que es fan interconnectant entorns de nivells de vulnerabilitat urbana similars. Aquestes tendències propicien una reproducció de la vulnerabilitat urbana a Barcelona. Ara bé, més enllà de les dinàmiques generals, cal estudiar els perfils socials de la població que canvia de residència per saber si són selectius en respecte a l'estatus socioeconòmic, contribuint també d'aquesta manera a la perpetuació del fenomen. Aquest és l'objectiu del següent apartat.

Gràfic 25. Mobilitat contextual. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) i amb vulnerabilitat urbana mínima (decil 1) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

7.3. La mobilitat residencial selectiva

Varia el perfil social de la població que entra als barris de Barcelona en funció del nivell de vulnerabilitat urbana del barri on arriben? Per respondre aquesta pregunta s'han analitzat tots els fluxos d'entrada als barris de Barcelona segons dues característiques de la població a partir de les quals s'estructura l'espai urbà: l'estatus social i l'origen geogràfic²⁵. L'anàlisi dels fluxos residencials segons estatus social s'ha fet a partir d'un *proxy*, el nivell educatiu assolit, única variable disponible al Padró d'habitants que permet aquesta aproximació. S'ha fet una classificació bàsica del nivell educatiu de la població de 18 anys i més en tres grups: estudis obligatoris o inferiors, estudis secundaris i estudis superiors. Quan a l'anàlisi de l'origen, s'ha fet servir la nacionalitat de la població resident a Barcelona registrada al Padró municipal. També s'ha fet una classificació en tres grups, tot fent una aproximació al nivell de vulnerabilitat social potencial de la població segons el nivell de renda dels països d'origen²⁶: nacionalitat espanyola, nacionalitat d'un país de renda alta o mitjana-alta i nacionalitat d'un país de renda baixa o mitjana-baixa.

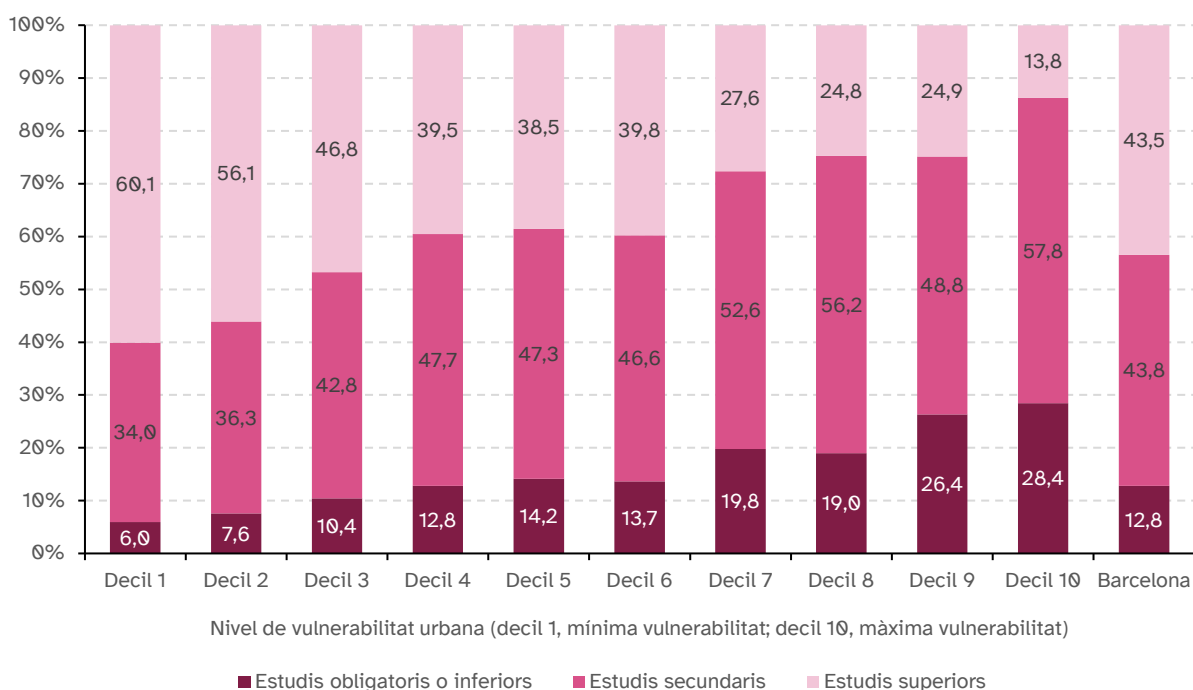
La resposta a la pregunta que es formulava en iniciar l'apartat és clarament afirmativa. Com majors són els

²⁵ Un tercer element que estructura les ciutats espanyoles és el curs vital (Porcel i Antón-Alonso, 2020). Aquí no s'ha considerat adient analitzar aquest element per considerar-lo secundari en els processos de segregació socioeconòmica que contribueixen a la perpetuació de la vulnerabilitat urbana als barris barcelonins.

²⁶ S'ha tingut com a referència la classificació que ofereix el Banc Mundial per a l'any 2023. Els països que formaren part d'aquest grup i els que l'integren en l'actualitat es poden consultar en el següent enllaç: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>.

nivells de vulnerabilitat urbana dels barris d'arribada, major és la probabilitat que la població que arriba al barri tingui un perfil també vulnerable socialment. El gràfic 26 permet veure com l'arribada de població amb estudis obligatoris o inferiors augmenta quan s'incrementa el nivell de vulnerabilitat urbana dels barris de Barcelona. A partir del decil 5 (vulnerabilitat moderada), la població amb estudis baixos que arriba als barris tendeix a estar sobrerrepresentada respecte al 12,8 % que representa aquest grup al conjunt de les altes de Barcelona. Les diferències són molt significatives en el cas dels decils 9 i 10, barris amb vulnerabilitat alta i extrema: 26,4 % i 28,4 %, respectivament. En canvi als barris amb menors nivells de vulnerabilitat urbana les altes d'aquest grup de població són escasses, representant el 6 % en els barris del decil 1 i el 7,6 % en els del decil 2. Aquí, per contra, les altes de població amb estudis superiors són clarament majoritàries, el 60,1 % i el 56,1 %. En els barris amb vulnerabilitat extrema la població amb estudis superiors que es dona d'alta representa el 13,8 %, 29,7 punts menys que al conjunt de Barcelona i 46,3 respecte als barris menys vulnerables (decil 1).

Gràfic 26. Altes als barris de Barcelona (inclou les procedents del mateix barri) segons nivell d'estudis de la població i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021

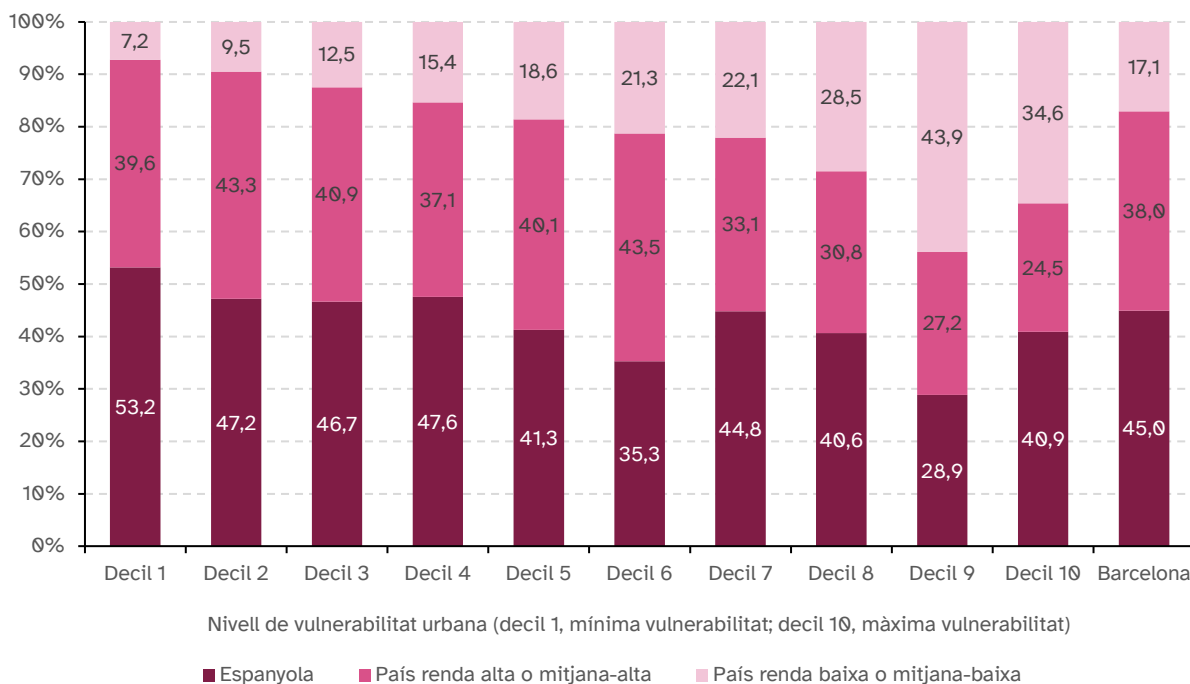

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

La població d'origen estranger vulnerable també està sobrerrepresentada en les altes padronals dels barris més vulnerables (gràfic 27). Com més vulnerable és un barri, més població procedent de països pobres tendeix a arribar. Per contra, a menor nivell de vulnerabilitat urbana del barri, més població de nacionalitat espanyola o procedent de països de renda alta o mitjana tendeix a atreure. En aquest cas, tal i com passava amb les altes segons nivell d'estudis, és a partir del decil 5 (vulnerabilitat urbana moderada) que la població de nacionalitat estrangera d'origen vulnerable comença a tenir nivells superiors als generals de Barcelona. Més específicament, el pes de les altes de població de nacionalitat de països pobres és del 34,6 % en els barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10), el 17,1 % en el conjunt del municipi de Barcelona i tan sols del 7,2 % en el cas dels barris menys vulnerables (decil 1). Això no obstant, els barris on més població d'aquests

origens arriba són els barris de vulnerabilitat elevada del decil 9, destacant significativament on representen el 43,9 % de les altes. Mirant l'altre extrem del continuïum de la vulnerabilitat urbana, la població de nacionalitat espanyola que arriba o roman a aquests tipus de barris és la majoritària en el conjunt d'altes i el seu pes és significativament superior (53,2 %) a la dels barris de vulnerabilitat extrema (40,9 %) i el conjunt de la ciutat (45 %).

Gràfic 27. Altes als barris de Barcelona (inclou les procedents del mateix barri) segons nacionalitat de la població i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altes i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

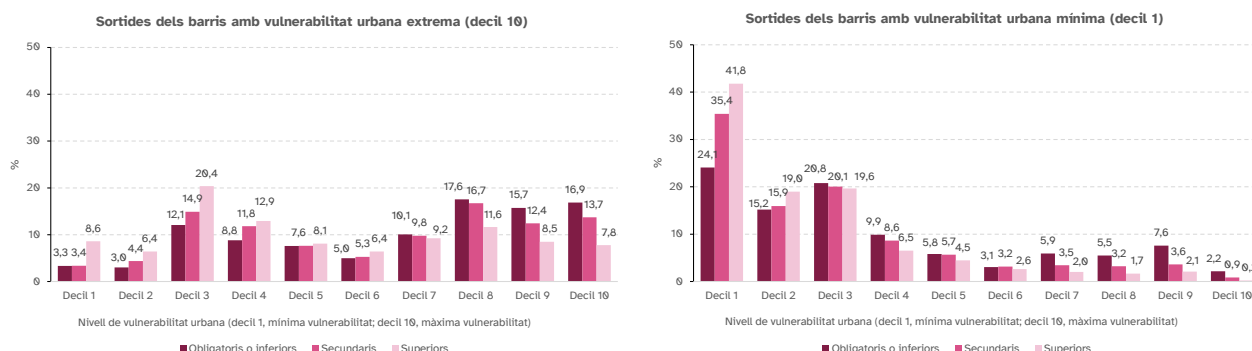
Si el focus es posa en el circuit de mobilitat interna de Barcelona i exclusivament en els canvis de domicili que impliquen un canvi de barri, les dades reforcen la idea d'una mobilitat residencial selectiva que contribueix a la perpetuació de la vulnerabilitat urbana als barris de Barcelona. Amb l'objectiu d'oferir de manera sintètica la informació de les matrius de mobilitat residencial, les anàlisis que es mostren tot seguit se centren en contrastar els canvis de domicili que tenen per origen els barris amb vulnerabilitat extrema (decil 10) i amb vulnerabilitat mínima (decil 1). Les matrius de mobilitat residencial es poden consultar a l'annex.

La població amb estudis baixos que surt dels barris de vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) tendeix a radicar la seva residència en barris amb alts nivells de vulnerabilitat en major proporció que la que té estudis secundaris i superiors (gràfic 28). En els barris amb vulnerabilitat extrema, per exemple, va arribar un 16,9 % de població amb estudis inferiors, un 13,7 % amb estudis secundaris i un 7,8 % amb estudis superiors. A l'extrem oposat del continuïum de la vulnerabilitat urbana, la distribució és significativament diferent. En les sortides dels barris més vulnerables que es van dirigir cap a barris amb vulnerabilitat mínima (decil 1), és majoritària la població amb estudis superiors (8,6 %), mentre que la població amb estudis secundaris i inferiors representa entorn el 3,3 %. De fet, la població amb estudis superiors que surt dels barris amb

vulnerabilitat extrema està sobrerrepresentada en els barris 1, 2, 3, 4, 5 i 6.

La mobilitat selectiva també s'observa quan la sortida es fa des dels barris més benestants (gràfic 28). El nivell d'endogàmia en els moviments residencials de la població amb estudis superiors és molt elevada. Un 42 % d'aquesta població que surt d'aquests barris radica la seva residència en barris d'un nivell de vulnerabilitat urbana similar i fins a un 80 % ho fa en barris dels tres primers decils.

Gràfic 28. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) segons nivell educatiu assolit i nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

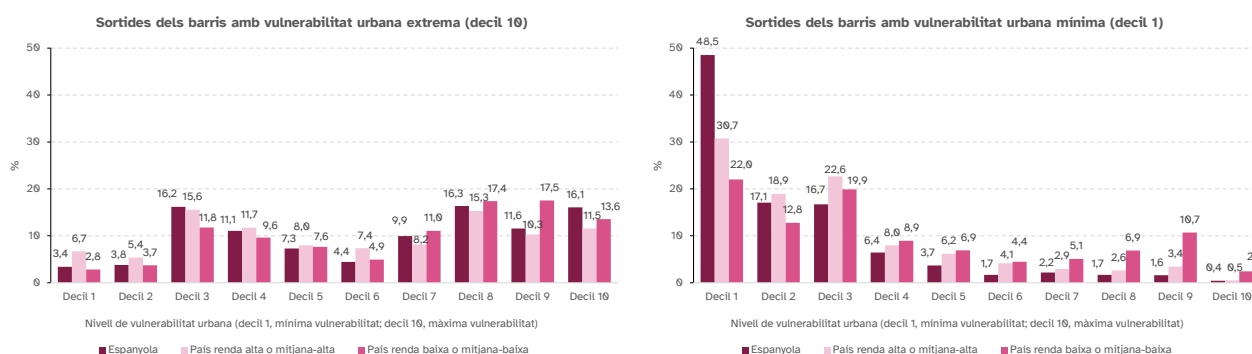
La nacionalitat també representa un factor de filtratge poblacional. La població de nacionalitat de països pobres té més probabilitat de tenir per destí un barri amb vulnerabilitat urbana elevada o extrema que no pas un barri amb vulnerabilitat baixa (gràfic 29). La meitat dels canvis residencials d'aquesta població procedents d'aquests barris arriben als barris molt vulnerables (decils 8, 9 i 10), essent majoritaris els desplaçaments cap als barris del decil 8 i 9 (17,5 %). En canvi, poca d'aquesta població acaba residint en barris amb baixos nivells de vulnerabilitat urbana. Només un 6,5 % tenen per destí els decils 1 i 2, un 18,3 % si es consideren els barris del tercer decil sobre els quals s'ha dit que apleguen una part important de les destinacions de la mobilitat residencial interna. Per altra banda, quan se surt d'un barri amb vulnerabilitat extrema és més probable acabar residint en barris del decil 1 i 2 si es té una nacionalitat de països rics que si es té nacionalitat espanyola o de països pobres.

Un aspecte interessant és l'important contingent de població espanyola que, sortint dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema, radica la seva nova residència en barris de característiques similars. El nivell d'endogàmia barrial entre aquesta població és el més elevat entre els tres grups de població (16,1 %, per un 13,6 % de la població de nacionalitat de països pobres i un 11,5 % de nacionalitat de països rics). De fet, l'arribada de població de nacionalitat espanyola als barris amb vulnerabilitat urbana extrema únicament està sobrerrepresentada quan procedeix d'aquests barris i no de barris amb menors nivells de vulnerabilitat urbana, la qual cosa podria ser un indicatiu d'una població amb elevats nivells de vulnerabilitat socioeconòmica que veu limitades les seves possibilitats d'elecció residencial. Els barris amb vulnerabilitat extrema acullen majoritàriament població de nacionalitat estrangera de països pobres procedent de tots els decils produint-se d'aquesta manera un filtratge descendent d'aquesta població en l'estructura jeràrquica de la vulnerabilitat

urbana dels barris barcelonins²⁷. Filtratge descendent que també alimenta la vulnerabilitat dels barris amb vulnerabilitat urbana elevada (decils 8 i 9)²⁸.

El filtratge descendent de població de nacionalitat estrangera vulnerable s'observa de manera clara en analitzar les sortides dels barris menys vulnerables (decil 1) (gràfic 29). Tot i essent cert que la major part d'aquesta població tendeix a radicar el seu nou domicili a barris amb nivells de vulnerabilitat baixos (decils 1, 2 i 3), la població de nacionalitat estrangera de països pobres està sobrerrepresentada en els barris amb vulnerabilitat alta i extrema. Un 20 % d'aquesta població es va canviar dels barris amb vulnerabilitat urbana mínima als barris dels decils 8, 9 o 10. La població de nacionalitat espanyola que va ser del 3,7 % i la de nacionalitat estrangera de països rics el 6,5 %. Per altra banda, l'endogàmia contextual és significativament superior entre la població de nacionalitat espanyola representant la meitat dels canvis de domicili. La xifra s'eleva al 82,3 % si es consideren els canvis cap a barris dels tres primers decils.

Gràfic 29. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) i vulnerabilitat urbana mínima (decil 1) segons nacionalitat i nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

En síntesi, les anàlisis sobre la relació entre els fluxos de mobilitat residencial i la vulnerabilitat urbana a la ciutat de Barcelona han permès constatar el que altres anàlisis ja havien evidenciat per altres ciutats i escales territorials: la mobilitat residencial representa un factor important en la perpetuació d'alts nivells de vulnerabilitat urbana als barris de la ciutat de Barcelona. La rellevància s'explica, en primer lloc, per l'alt pes de la població estacionària als barris barcelonins que condiciona l'estatus de vulnerabilitat urbana. En aquest context de forta estabilitat residencial, hi ha una major inestabilitat residencial als barris més vulnerables, però amb nivells més elevats d'autocontenció barrial que els barris menys vulnerables, amb alts nivells d'endogàmia contextual acompanyada de filtratge poblacional pel qual la població en situació de major vulnerabilitat per classe social o origen té més probabilitat de moure's en contextos barrials d'elevada vulnerabilitat. Per contra, la població en situació de menor vulnerabilitat tendeix a canvis barrials més endogàmics, entre barris d'uns mateixos nivells baixos de vulnerabilitat urbana. De tot plegat no només es deriva l'assenyalada persistència d'alts nivells de vulnerabilitat urbana, sinó també els baixos nivells de vulnerabilitat en d'altres barris de la ciutat. Malgrat la menor autocontenció barrial observada, hi ha majors nivells de endogàmia contextual general i dels perfils menys vulnerables. Des d'una perspectiva de sistema urbà, els alts nivells de vulnerabilitat urbana

²⁷ Veure annex.

²⁸ Veure annex.

de determinats barris de la ciutat de Barcelona no es poden entendre sense dirigir la mirada als barris més benestants, més impermeables a la resta de població metropolitana.

8. Conclusions

Les anàlisis presentades en aquest informe demostren abastament que els processos de declivi urbà que tenen lloc a les grans ciutats (en aquest cas, en la metròpoli de Barcelona) es troben sotmesos a la incidència de tot un conjunt de factors suprabarrials, els quals hi intervenen de forma directa o indirecta en l'origen de la desigualtat urbana entre barris. Tanmateix, com indiquen els resultats, la incidència d'aquests factors a nivell barrial no és unívoca, sinó que pot ser heterogènia i, fins i tot contradictòria, la qual cosa indica la complexitat amb què es configuren els processos de vulnerabilitat urbana als barris més desfavorits. Conèixer aquest entramat de forces i contrapesos que donen forma als barris esdevé precisament cabdal per entendre l'evolució de la vulnerabilitat urbana, particularment en un context en què s'estan desplegant polítiques públiques específiques per combatre aquest fenomen, com ara el Pla de Barris de l'Ajuntament de Barcelona.

L'estudi evidencia, en primer terme, i en relació amb els dos principals factors causals de la vulnerabilitat urbana, que, durant els darrers anys, s'ha configurat un període a la metròpoli de Barcelona marcat per l'increment de la segregació residencial socioeconòmica i un estancament de la desigualtat social a nivells elevats. Tanmateix, tots dos fenòmens semblen haver tocat sostre i anar lleugerament a la baixa, actualment. Per tant, això podria estar contribuint a la reducció de la intensitat dels processos de vulnerabilitat urbana als barris metropolitans.

Des del punt de vista socioeconòmic, un dels aspectes més rellevants que emergeix de les anàlisis realitzades és la fragilitat que caracteritza als barris més desfavorits de la metròpoli davant els cicles econòmics. L'elevada presència de població ocupada de baixa qualificació en aquests barris explica que, durant els cicles econòmics recessius, aquestes àrees pateixin amb més intensitat l'increment de l'atur i, per tant, també l'augment de la pobresa. Tot, malgrat que el sistema de garantia d'ingressos pot fer de més i de menys per protegir la població d'aquests episodis econòmics adversos. A la metròpoli de Barcelona, de fet, els darrers anys s'han caracteritzat per un creixement generalitzat dels nivells de renda, també als barris més vulnerables, fruit del cicle econòmic expansiu i de la protecció social extraordinària que es va articular en el context de la crisi pandèmica. Per tant, es pot intuir que el context econòmic i el desplegament de l'Escut Social durant la pandèmia estan o han estat afavorint també la reducció de la vulnerabilitat urbana darrerament.

A nivell demogràfic, però, el més destacable és el paper que estan jugant els fluxos migratoris internacionals, a l'alça en les dues últimes dècades. Els barris més desfavorits estan concentrant cada cop més població estrangera procedent de països pobres, amb pitjors condicions socioeconòmiques que altra població estrangera i la població autòctona. Això, està condicionant en gran mesura la trajectòria d'aquests barris, afavorint la persistència dels nivells de vulnerabilitat urbana elevada. Però sobretot, aquesta dinàmica alerta del que a dia d'avui ja pot considerar-se un dels reptes més importants, en termes d'inclusió social, a la metròpoli de Barcelona.

El propi sistema residencial és un altre dels elements fonamentals per entendre la configuració i l'evolució de la desigualtat urbana entre barris. Els resultats mostren clarament com, més enllà de la desigual situació de partida entre barris pel que fa a la qualitat constructiva dels habitatges, els barris més benestants reben una major inversió en capital immobiliari que els barris més desfavorits. Aquesta mena d'"efecte Mateu" intensifica la devaluació relativa del parc residencial dels barris més vulnerables, els situa en una posició de desavantatge competitiu i els destina a acomplir la funció d'allotjar la població amb menys recursos de la metròpoli de Barcelona. Per tant, en aquest sentit, el sistema residencial és una peça clau per entendre

l'estructura jeràrquica de l'espai urbà, així com la persistència de la vulnerabilitat urbana en determinats barris. En canvi, un element que contraresta aquesta contribució a la desigualtat urbana del sistema residencial és la bona implantació que presenten els equipaments públics als barris més desafavorits de la metròpoli, de manera que les estructures d'oportunitat territorials han esdevingut amb el temps més equitatives entre els barris de Barcelona gràcies a l'acció pública.

Finalment, les anàlisis també han mostrat com la segregació residencial i la perpetuació d'alts nivells de vulnerabilitat urbana estan relacionades amb els patrons de mobilitat residencial. Una primera característica és l'elevat pes de la població estacionària, no mòbil, als barris barcelonins, la qual cosa suposa que l'estatus socioeconòmic de la població resident està fortament marcat per aquesta població. En aquest context d'alta estabilitat residencial, és cert que els barris més desafavorits són més inestables, tenen més població mòbil, però aquesta mobilitat es caracteritza per un nivell elevat d'autocontenció barrial i endogàmia contextual. A més, s'observen pautes de filtratge poblacional molt clares per les quals la població en situació de major vulnerabilitat per classe social o origen té més probabilitats de moure's en contextos barrials d'elevada vulnerabilitat, de la mateixa manera que la població menys vulnerable ho fa en entorns privilegiats.

Els resultats presentats, doncs, permeten evidenciar les grans dificultats que implica la lluita contra la vulnerabilitat urbana a través de les polítiques de millora de barris, les quals centren les seves accions en àrees urbanes concretes. Com s'ha mostrat, hi ha tot un seguit de factors de diferent naturalesa aliens a les dinàmiques barrials que, en canvi, condicionen l'estatus i les trajectòries dels barris. Això, tanmateix, no invalida la necessitat d'implementar aquest tipus de programes, ans al contrari. Els resultats de l'estudi, de fet, continuen posant de manifest que hi ha àrees urbanes que precisen d'una atenció especial per part de les Administracions Públiques precisament per a que es mitiguin els efectes nocius que desencadenen aquests factors suprabarrials. Ara bé, la constatació d'haver de lluitar contra elements que queden fora de l'abast de les àrees intervingudes exigeix una redefinició dels objectius que s'han d'assolir a partir de programes com el Pla de Barris. Per exemple, la finalitat dels programes de millora de barris no ha de ser lluitar contra la segregació residencial, doncs s'ha vist que és un element diferent a la vulnerabilitat urbana que afecta al conjunt de la metròpoli no a una àrea concreta. Tampoc ho ha de ser l'alteració de l'estructura jeràrquica dels barris metropolitans, molt persistent als seus extrems²⁹ i que constituiria una tasca que es podria qualificar de titànica. És a dir, resulta difícil pensar que a través d'aquests programes els barris més vulnerables deixin de ser-lo.

En canvi, on els programes de millora de barri sí que presenten més capacitat d'acció és en contribuir a frenar o revertir els processos de declivi urbà dels barris més desafavorits i en mitigar els efectes que aquests nivells de vulnerabilitat urbana tenen sobre els propis residents a nivell individual, particularment entre els infants i la població jove. Aquestes haurien de ser les principals comeses que haurien d'enfrontar aquest tipus de polítiques públiques. I això passa per focalitzar les accions en millorar la qualitat de vida en aquests barris, generant-t'hi estructures d'oportunitat, afavorint l'apoderament de la població resident i (re)establint les xarxes comunitàries. Unes accions que haurien d'adquirir un caràcter estructural, tot per tal de poder articular en les àrees més desafavorides un acompanyament públic específic a llarg termini o crònic, si fos necessari. Es tracta, doncs, d'una política pública que intervé més sobre els "síntomes" que no pas sobre les "causes" de la vulnerabilitat urbana, però igualment necessària, i que s'ha d'entendre com a complementària a d'altres polítiques socials i urbanes de major abast.

²⁹ Vegeu Document 24/02 *La vulnerabilitat urbana i el Pla de Barris de Barcelona*.

9. Bibliografia

- Alguacil, J. (2006). Barrios desfavorecidos: diagnóstico de la situación española. A F. Vidal Fernández, V *Informe FUHEM de políticas sociales: La exclusión social y el estado del bienestar en España* (pp. 155–168). Madrid: FUHEM.
- Alguacil, J., Camacho, J. i Hernández, A. (2014). La vulnerabilidad urbana en España. Identificación y evolución de los barrios vulnerables. *EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, 27, 73–94.
- Andersson, R. (2013). Reproducing and reshaping ethnic residential segregation in Stockholm: the role of selective migration moves. *Geografiska Annaler: Series B*, 95
- Andersson, R. i Bråmås, Å. (2004). Selective migration in Swedish distressed neighbourhoods: Can area-based urban policies counteract segregation processes? *Housing Studies*, 19(4), 517–539.
- Antón-Alonso, F. i Porcel, S. (2023). Las trayectorias de los barrios desfavorecidos. Relevancia de las condiciones de la vivienda e implicaciones para las políticas públicas. *Obets. Revista de Ciencias Sociales*, 18(2), 239–258.
- Arbaci, S. (2019) *Paradoxes of segregation: housing systems, welfare regimes and ethnic residential change in Southern European cities*. Oxford: Wiley Blackwell.
- Bailey, N. i Livingston, M. (2008). Selective Migration and Neighbourhood Deprivation: Evidence from 2001 Census Migration Data for England and Scotland. *Urban Studies*, 45(4), 943–961.
- Banc d'Espanya (2016). *Síntesis de indicadores de España. Indicadores del mercado inmobiliario*. A <https://www.bde.es/webbe/es/estadisticas/otras-clasificaciones/publicaciones/sintesis-indicadores/capitulo-1.html>.
- Banc d'Espanya (2018). *Síntesis de indicadores de España. Indicadores del mercado inmobiliario*. A <https://www.bde.es/webbe/es/estadisticas/otras-clasificaciones/publicaciones/sintesis-indicadores/capitulo-1.html>.
- Banc d'Espanya (2020). *Síntesis de indicadores de España. Indicadores del mercado inmobiliario*. A <https://www.bde.es/webbe/es/estadisticas/otras-clasificaciones/publicaciones/sintesis-indicadores/capitulo-1.html>.
- Banc d'Espanya (2022). *Síntesis de indicadores de España. Indicadores del mercado inmobiliario*. A <https://www.bde.es/webbe/es/estadisticas/otras-clasificaciones/publicaciones/sintesis-indicadores/capitulo-1.html>.
- Blanco, I. i Nel-lo, O. (Eds.) (2018). *Barrios y Crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Blanco, I., Cruz, H., Gomà, R., Antón, F. i Porcel, S. (2021). Densidad institucional, organización ciudadana y vulnerabilidad urbana. A O. Nel-lo (Ed.), *Efecto Barrio. Desigualdad residencial, desigualdad social y políticas urbanas en las grandes ciudades ibéricas*. Valencia: Tirant Humanidades.

- Boje-Kovacs, B., Egsgaard-Pedersen, A., i Weatherall, C. D. (2021). Residential mobility and persistent neighborhood deprivation. *Journal of Housing Economics*, 53(March 2020), 101771.
- Bolt, G. (2018). Who Is to Blame for the Decline of Large Housing Estates? An Exploration of Sociodemographic and Ethnic Change. En D.B. Hess, T. Tammaru y M. van Ham (Eds.), *Housing estates in Europe* (pp. 57–74). Dordrecht: Springer.
- Bråmås, A. (2013). The effects of neighbourhood regeneration on the neighbourhood hierarchy of the city: A case study in Sweden. En M. van Ham, D. Manley, N. Bailey, L. Simpson, i D. Maclennan (Eds.), *Understanding Neighbourhood Dynamics* (pp. 111–138). Dordrecht: Springer.
- Cortés, L., Antón, F., Martínez, C y Navarrete, J. (2008). La exclusión residencial en España. En Fundación Foessa, *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España* (pp. 347–368). Madrid: Fundación Foessa.
- Derudder, B. i Taylor, P. (2020). *Globalization and World Cities. City classification for 2020*. A <https://www.lboro.ac.uk/microsites/geography/gawc/world2020t.html>. Consultat el 4 d'abril de 2024.
- Domingo, A. (2014). *Catalunya al mirall de la immigració: Demografia i identitat nacional*. Barcelona: L'Avenç.
- Domingo, A. i Bayona-i-Carrasco, J. (2021). La huella de las migraciones en el metabolismo demográfico del área metropolitana de Barcelona. *Estudios Geográficos*, 82(291), e083.
- Duncan O.D. i Duncan B. (1955). *A methodological analysis of segregation indexes*. American Sociological Review, 20, 210–17
- Fujita, K. (2012). Conclusion: Residential Segregation and Urban Theory. A T. Maloutas i K. Fujita (Eds.), *Residential Segregation in Comparative Perspective: Making sense of Contextual Diversity* (pp. 285–322). London: Routledge.
- Gabarre, M. (2019). *Tocar fondo. La mano invisible detrás de la subida del alquiler*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Galeano, J. M., Sabater, A. i Domingo, A. (2014). Formació i evolució dels enclavaments ètnics a Catalunya abans i durant la crisi econòmica. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 60(2), 261–288.
- Galster, G. (2001). On the Nature of Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2111–2124.
- Galster, G.C. (2019). *Making Our Neighborhoods, Making Our Selves*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hamnett, C. (1994). Social Polarisation in Global Cities: Theory and Evidence. *Urban Studies*, 31(3), 401–424.
- Hedman, L., i van Ham, M. (2012). Understanding neighbourhood effects: Selection bias and residential mobility. A M. van Ham, D. Manley, N. Bailey, L. Simpson i D. Maclennan, *Neighbourhood effects research: New perspectives* (pp. 79–99). Springer: Netherlands.
- Hess, D.B., Tammaru, T. i van Ham, M. (2018). *Housing Estates in Europe. Poverty, ethnic segregation and policy challenges*. Springer Open.
- Hoogvliet, A. i Hooimeijer, P. (1988). Population change in early-twentieth century neighbourhoods. *Journal of Housing and Environmental Research*, 3(2), 133–147.
- Idealista (2023). *Los barrios más baratos de Madrid y Barcelona son hasta un 52 % más rentables que sus distritos 'prime'*. A <https://www.idealista.com/news/inmobiliario/vivienda/2023/05/22/806021-los-barrios-mas-baratos-de-madrid-y-barcelona-son-hasta-un-52-mas-rentables-que-sus>. Consultat el 13 de febrer de 2024.
- Kemeny, J. (1995). *From Public Housing to the Social Market*. London: Routledge.
- Klinenberg, E. (2023). *Palacios del pueblo*. Madrid: Capitán Swing.

- Leal, J. (2002). Segregación social y mercados de vivienda en las grandes ciudades. *Revista Española de Sociología*, 2, 59–75.
- López-Gay, A. (2018). Cambio en la composición social y gentrificación en Barcelona: una mirada a través de los flujos migratorios residenciales. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 60, 80–93.
- Marcinczak, S., Musterd, S., Ham, M. van i Tammaru, T. (2016). Inequality and rising levels of socio-economic segregation: Lessons from a pan-European comparative study. A T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham i S. Musterd (Eds.), *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West* (pp. 358–378). London/New York: Routledge.
- Mas, S. (2018). Mobilité résidentielle en quartiers prioritaires de la politique de la ville. A Observatoire National de la Politique de la Ville, *Mobilité résidentielle des habitants de quartiers prioritaires. Rapport Annuel 2017* (pp. 13–21). Observatoire National de la Politique de la Ville.
- Meen, G., Nygaard, C., i Meen, J. (2013). The causes of long-term neighbourhood change. A M. van Ham, D. Manley, N. Bailey, L. Simpson i D. Maclennan, *Understanding Neighbourhood Dynamics* (pp. 43–62). Dordrecht: Springer.
- Módenes, J. A. (2007). Una visión demográfica de la movilidad residencial reciente en España. A J.M. Feria (Ed.), *La vivienda y el espacio residencial en las áreas metropolitanas* (pp. 15–32). Sevilla: Centro de Estudios Andaluces, Consejería de la Presidencia, Junta de Andalucía.
- Módenes, J.A. i Colás, J.L. (2004). Movilidad residencial, trabajo y vivienda en Europa. *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, VIII, 159.
- Noguera, J.A., de la Prada, A.G., Álvarez, E. (2024). *La garantía de ingresos como derecho de ciudadanía*. Madrid: Future Policy Lab i Oxfam Intermón. A <https://www.futurepolicylab.com/informes/garantia-ingresos-como-derecho/>. Consultat 29 d'abril de 2024.
- Oberti, M. i Préteceille, E. (2016). *La ségrégation urbaine*. Paris: La Découverte.
- Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2021). *State of housing 2021. Catalunya i Espanya*. A https://www.ohb.cat/wp-content/uploads/2022/05/State-of-housing_Catalunya-Barcelona_2021_vfinal.pdf. Consultat el 25 de juliol de 2024.
- Porcel, S. (2020). *Desigualdad social y segregación residencial, una relación compleja*. Madrid: Fundació FOESSA.
- Porcel, S. i Antón-Alonso, F. (2020). Ciudad postindustrial y dinámicas socio-residenciales en España: un análisis comparativo de cinco metrópolis. *Scripta Nova. Revista de Geografía y Ciencias Sociales*, Vol. XXIV, 649. A <https://revistes.ub.edu/index.php/ScriptaNova/article/view/29092>.
- Porcel, S. i Antón-Alonso, F. (2021). Barcelona i el modelo paradójico de segregación residencial. *Encrucijadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 21(1), a 2103.
- Porcel, S., Antón-Alonso, F., Gil, D. i Cruz, I. (2023). L'Índex de Vulnerabilitat Urbana: adaptacions, millores i nous resultats. *Anuari Metropolità de Barcelona 2023*. Bellaterra: Institut Metròpoli.
- Porcel, S. (Dir.), Antón-Alonso, F., Morcillo, R. i Gil, D. (2023). *Nous patrons de la mobilitat residencial a la metròpoli de Barcelona i el seu rol en els processos de segregació residencial*. Cerdanyola del Vallès: Institut Metròpoli i AMB.
- Porcel, S. i Antón-Alonso, F. (en impremta). El rejuvenecimiento del centro urbano de Barcelona: una mirada más allá del metabolismo demográfico. A C. Valdebenito, *La huella geodemográfica en la ciudad neoliberal*.
- Rigley, D. (2010). *The Mathew Effect*. New York: Columbia University Press.

- Sarasa, S., Porcel, S. i Navarro-Varas, L. (2013). L'impacte social de la crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona i a Catalunya. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 56, 10-88. <http://www.raco.cat/index.php/PapersIERMB/article/view/265059>.
- Sarasa, S., Porcel, S., Navarro-Varas, L. i Thiers, J. (2018). Desindustrialización y crisis en la Barcelona posolímpica: ¿hacia una ciudad dual? *Revista EURE – Revista de Estudios Urbano Regionales*, 44(131), 29-52.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Sharkey, P. (2013). *Stuck in place*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Skifter Andersen, H. (2003). *Urban Sores. On the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*. Aldershot: Ashgate.
- Tammaru, T., Musterd, S., Ham, M. van i Marcinczak, S. (2016). A multi-factor approach to understanding socio-economic segregation in European capital cities. A T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham i S. Musterd (Eds.), *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West* (pp. 1-29). London/New York: Routledge.
- Tammaru, T., Marcinczak, S., Aunap, R. i Ham, M. van. (2017). Inequalities and Segregation across the Long-Term Economic Cycle: An Analysis of South and North European Cities. *IZA Discussion Paper*, 10980, 1-19.
- Tammaru, T., Marcinczak, S., Aunap, R., Ham, M. van i Janssen, H. (2019). Relationship between income inequality and residential segregation of socioeconomic groups. *Regional Studies*, 54(4), 450-461.
- Trullén, J., Galletto, V. i Fíguls, M. (2021). Conseqüències de la crisi de la covid-19 en el mercat de treball metropolità de Barcelona (2019-2021). *IERMb Working Paper in Economics*, n° 1., Cerdanyola del Vallès: AMB i IERMB
- Wacquant, L. (2007). *Pàries urbans. Guetos, banlieues, Estat*. Barcelona: Edicions de 1984.
- Zwiers, M., Kleinhans, R. i van Ham, M. (2017). The path-dependency of low-income neighbourhood trajectories: An approach for analyzing neighbourhood change. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 10(3), 363-380.

10. Índex taules

Taula 1. Habitatges amb reforma integral i de nova construcció en els darrers deu anys. Percentatge sobre el total del parc residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021	29
Taula 2. Població que resideix pròxima a equipaments segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021.....	41
Taula 3. Intensitat dels fluxos d'entrada i sortida dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge sobre el total de població resident. Barcelona, 2015-2021.....	46
Taula 4. Tipus de fluxos d'entrada i sortida dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021	47
Taula 5. Mobilitat barrial. Tipus de fluxos interns (canvis de domicili a Barcelona) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015 i 2021	48
Taula 6. Mobilitat contextual. Matriu de mobilitat residencial dels barris de Barcelona segons nivell de vulnerabilitat del barri d'origen i de destí. Percentatge. Barcelona, 2015 i 2021.....	49

11. Índex mapes

Mapa 1. Habitatges en règim de lloguer. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2021.....	37
--	----

12. Índex gràfics

Gràfic 1. Desigualtat d'ingressos (coeficient de Gini renda) i segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda). Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2021*	7
Gràfic 2. Desigualtat d'ingressos (índex de Gini renda) i segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2021.....	9
Gràfic 3. Segregació residencial de la població amb rendes baixes (Índex de Segregació), Índex de Vulnerabilitat Social (IVS) (decil 10 VS) i Índex de Vulnerabilitat Urbana (IVU) (decil 10 VU). Índex (2015=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021.....	11
Gràfic 4. Segregació residencial socioeconòmica (índex de dissimilitud multigrup segons grups de renda) i desigualtat urbana (índex de Gini de l'Índex de Vulnerabilitat Social i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana). Índex (2015=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021	12
Gràfic 5. Estructura ocupacional. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 1985—2021-2022	14
Gràfic 6. Població en ocupacions de direcció i professionals i manuals de baixa qualificació segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població ocupada. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021	15
Gràfic 7. Taxa d'atur (IV trimestre de cada any) Barcelona, 2002-2020.....	16
Gràfic 8. Relació entre l'Índex de Vulnerabilitat Urbana i la variació del pes de l'atur registrat sobre la població de 16 a 64 anys. Barcelona, 2015-2020.....	17
Gràfic 9. Relació entre la variació (punts percentuals) del pes de les fonts d'ingressos procedents de prestacions d'atur i altres prestacions sobre el total de la renda de la població i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2019-2020	19
Gràfic 10. Població amb ingressos equivalents inferiors a 7.500 euros segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015, 2019 i 2020	21
Gràfic 11. Població de 75 i més anys. Percentatge sobre la població total. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2020	23
Gràfic 12. Població de 75 anys i més (percentatge sobre la població total) i població de 75 anys i més que viu sola (percentatge sobre la població de 75 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021.....	24
Gràfic 13. Relació entre la població de 75 anys i més que viu sola (percentatge sobre la població de 75 anys) i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015.....	24

Gràfic 14. Població de 75 anys i més que viu sola segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població de 75 anys i més del percentatge sobre el total de població de 75 anys i més. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021.....	25
Gràfic 15. Població de nacionalitat estrangera. Percentatge sobre la població total. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2020	26
Gràfic 16. Població de nacionalitat estrangera de països de renda baixa o mitjana segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Mitjana ponderada per població del percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021.....	27
Gràfic 17. Parc residencial amb reforma integral i de nova construcció segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015 i 2021.....	30
Gràfic 18. Habitatges de baixa qualitat constructiva i construïts abans de 1900 i entre 1955 i 1974 segons nivell de vulnerabilitat residencial del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021	32
Gràfic 19. Preu mitjà dels habitatges de compravenda (euros/m ²) i de lloguer (euros/mes) segons àmbit metropolità. Àrea metropolitana de Barcelona, 2005-2022.....	33
Gràfic 20. Relació entre el preu mitjà del lloguer (euros/mes) i l'Índex de Vulnerabilitat Urbana. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021.....	34
Gràfic 21. Índex de Gini del preu mitjà del lloguer segons seccions censals. Àrea metropolitana de Barcelona, 2015-2021.....	35
Gràfic 22. Població residint en règim de lloguer o relloguer. Percentatge sobre el total de població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017—2021-2022.....	36
Gràfic 23. Habitatges segons règim de tinença i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Mitjana ponderada per habitatges del percentatge sobre el total d'habitatges. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021	39
Gràfic 24. Població que resideix pròxima a equipaments (públics/privats) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri de residència. Percentatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2021.....	42
Gràfic 25. Mobilitat contextual. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) i amb vulnerabilitat urbana mínima (decil 1) segons nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021.....	50
Gràfic 26. Altes als barris de Barcelona (inclou les procedents del mateix barri) segons nivell d'estudis de la població i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021.....	51
Gràfic 27. Altes als barris de Barcelona (inclou les procedents del mateix barri) segons nacionalitat de la població i nivell de vulnerabilitat urbana del barri. Percentatge. Barcelona, 2015-2021.....	52
Gràfic 28. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) segons nivell educatiu	

assolit i nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021..... 53

Gràfic 29. Destí de les sortides dels barris amb vulnerabilitat urbana extrema (decil 10) i vulnerabilitat urbana mínima (decil 1) segons nacionalitat i nivell de vulnerabilitat urbana del barri d'arribada. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021..... 54

13. Annex

Taula A1. Origen i destí de les sortides dels barris segons nivell educatiu assolit i nivell de vulnerabilitat urbana dels barris. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021

			DESTÍ										Total
			Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10	
ORIGEN	Decil 1	Obligatoris o inferiors	24,1	15,2	20,8	9,9	5,8	3,1	5,9	5,5	7,6	2,2	100
		Secundaris	35,4	15,9	20,1	8,6	5,7	3,2	3,5	3,2	3,6	0,9	100
		Superiors	41,8	19,0	19,6	6,5	4,5	2,6	2,0	1,7	2,1	0,2	100
		Total	38,5	17,7	19,9	7,5	5,0	2,8	2,8	2,4	2,9	0,6	100
	Decil 2	Obligatoris o inferiors	14,7	13,8	24,9	12,1	7,3	4,0	5,8	7,2	7,5	2,8	100
		Secundaris	19,1	13,9	27,0	12,2	7,4	4,3	4,7	5,7	4,4	1,2	100
		Superiors	25,8	16,7	27,7	10,5	6,1	3,8	3,0	3,1	2,9	0,3	100
		Total	22,4	15,4	27,2	11,3	6,7	4,0	3,9	4,4	3,9	0,9	100
	Decil 3	Obligatoris o inferiors	10,1	9,2	21,1	15,7	10,2	5,0	7,8	7,2	10,7	3,1	100
		Secundaris	11,7	12,2	23,6	15,9	9,6	5,5	6,3	6,6	6,4	2,3	100
		Superiors	17,6	16,7	26,3	13,9	8,7	5,1	3,9	3,4	3,8	0,7	100
		Total	14,2	14,0	24,6	15,0	9,2	5,2	5,4	5,2	5,7	1,6	100
	Decil 4	Obligatoris o inferiors	7,8	6,8	26,0	13,6	9,8	5,6	8,4	11,4	7,7	2,9	100
		Secundaris	8,9	9,0	26,5	14,7	10,1	5,4	7,2	10,2	5,5	2,5	100
		Superiors	14,6	14,2	28,4	13,6	8,9	5,0	5,0	6,1	3,2	1,0	100
		Total	11,0	10,8	27,2	14,1	9,6	5,3	6,4	8,7	4,9	2,0	100
	Decil 5	Obligatoris o inferiors	7,5	6,9	18,0	12,4	8,7	6,0	10,6	9,9	16,0	3,8	100
		Secundaris	8,8	8,3	22,4	13,4	8,9	6,3	10,2	9,3	9,6	2,8	100
		Superiors	16,0	12,5	26,7	11,9	7,6	6,4	6,6	4,8	6,6	1,0	100
		Total	11,4	9,8	23,5	12,7	8,4	6,3	8,8	7,6	9,3	2,2	100

Institut Metròpoli

La vulnerabilitat urbana més enllà del barri: factors causals suprabarrials i dinàmiques de localització residencial

Annex

(Continua)

			DESTÍ										
			Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10	Total
ORIGEN	Decil 6	Obligatoris o inferiors	5,8	6,3	19,6	11,4	11,3	4,4	4,2	10,5	20,4	6,0	100
		Secundaris	7,4	6,7	19,5	13,5	13,9	4,9	4,7	12,0	12,1	5,3	100
		Superiors	11,7	11,5	26,4	13,6	12,7	4,8	2,6	6,9	7,9	1,9	100
		Total	8,3	8,0	21,5	13,2	13,0	4,8	4,0	10,3	12,5	4,5	100
	Decil 7	Obligatoris o inferiors	4,6	6,8	16,0	17,2	13,5	7,8	9,2	5,5	11,7	7,8	100
		Secundaris	5,2	7,7	18,5	16,9	12,5	7,5	10,2	5,8	9,6	6,3	100
		Superiors	10,5	13,7	23,1	15,9	10,2	8,2	6,6	3,8	5,8	2,2	100
		Total	6,5	9,1	19,2	16,7	12,1	7,7	9,0	5,2	9,0	5,5	100
	Decil 8	Obligatoris o inferiors	5,1	5,0	18,4	8,3	15,3	8,7	15,1	9,2	8,9	5,8	100
		Secundaris	7,2	6,6	20,9	8,6	13,3	9,6	11,8	9,7	7,1	5,4	100
		Superiors	13,5	12,4	26,2	9,6	12,0	8,9	8,1	4,7	3,0	1,7	100
		Total	8,4	7,8	21,8	8,8	13,4	9,2	11,5	8,2	6,4	4,5	100
	Decil 9	Obligatoris o inferiors	3,3	3,0	12,1	8,8	7,6	5,0	10,1	17,6	15,7	16,9	100
		Secundaris	3,4	4,4	14,9	11,8	7,6	5,3	9,8	16,7	12,4	13,7	100
		Superiors	8,6	6,4	20,4	12,9	8,1	6,4	9,2	11,6	8,5	7,8	100
		Total	4,2	4,3	15,0	11,2	7,7	5,4	9,8	16,2	12,7	13,6	100
	Decil 10	Obligatoris o inferiors	9,2	8,1	20,3	12,6	10,4	5,6	8,6	8,9	11,6	4,7	100
		Secundaris	14,0	10,7	22,6	13,1	9,5	5,4	6,9	7,6	7,1	3,1	100
		Superiors	23,7	16,0	25,1	11,0	7,5	4,6	3,9	3,6	3,8	0,8	100
		Total	17,6	12,7	23,4	12,1	8,7	5,1	5,8	6,0	6,2	2,3	100
	Total	Obligatoris o inferiors	5,8	6,3	19,6	11,4	11,3	4,4	4,2	10,5	20,4	6,0	100
		Secundaris	7,4	6,7	19,5	13,5	13,9	4,9	4,7	12,0	12,1	5,3	100
		Superiors	11,7	11,5	26,4	13,6	12,7	4,8	2,6	6,9	7,9	1,9	100
		Total	8,3	8,0	21,5	13,2	13,0	4,8	4,0	10,3	12,5	4,5	100

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Taula A2. Origen i destí de les sortides dels barris segons nacionalitat i nivell de vulnerabilitat urbana dels barris. Percentatge sobre el total de sortides. Barcelona, 2015-2021

			DESTÍ										
			Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10	Total
ORIGEN	Decil 1	Espanyola	48,5	17,1	16,7	6,4	3,7	1,7	2,2	1,7	1,6	0,4	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	22,0	12,8	19,9	8,9	6,9	4,4	5,1	6,9	10,7	2,4	100
		País renda alta o mitjana-alta	30,7	18,9	22,6	8,0	6,2	4,1	2,9	2,6	3,4	0,5	100
		Total	41,6	17,4	18,7	7,0	4,6	2,6	2,6	2,3	2,7	0,6	100
	Decil 2	Espanyola	26,0	16,6	26,4	11,4	5,8	3,0	3,5	4,0	2,6	0,7	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	12,6	12,3	22,7	11,0	7,4	4,7	5,1	9,7	11,0	3,4	100
		País renda alta o mitjana-alta	21,4	14,4	28,3	11,0	7,4	5,0	4,0	3,8	4,1	0,6	100
		Total	23,3	15,5	26,7	11,2	6,5	3,8	3,8	4,4	3,8	0,9	100
	Decil 3	Espanyola	15,3	14,5	24,7	16,8	9,1	4,0	5,4	4,8	3,9	1,5	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	8,6	9,0	17,9	12,5	9,4	6,5	7,3	9,3	16,0	3,7	100
		País renda alta o mitjana-alta	14,9	14,6	25,7	13,6	9,4	6,2	4,9	4,6	4,9	1,2	100
		Total	14,4	13,9	24,3	15,2	9,2	5,0	5,4	5,3	5,7	1,7	100
	Decil 4	Espanyola	11,1	10,8	28,2	15,7	10,1	4,0	6,4	8,2	3,5	2,0	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	6,7	6,4	22,6	11,9	9,1	6,0	8,3	14,5	10,8	3,8	100
		País renda alta o mitjana-alta	11,8	12,2	26,9	12,8	9,3	6,4	6,3	8,1	4,7	1,6	100
		Total	10,8	10,7	27,1	14,3	9,7	5,0	6,6	9,0	4,8	2,1	100
	Decil 5	Espanyola	11,0	9,4	24,1	14,5	9,2	5,2	9,7	7,5	7,0	2,3	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	6,2	5,6	16,3	11,4	7,0	6,2	9,5	12,9	20,9	4,2	100
		País renda alta o mitjana-alta	13,3	11,0	24,2	11,5	8,0	7,5	8,1	6,4	8,1	1,9	100
		Total	11,1	9,4	23,0	13,0	8,5	6,2	9,1	7,9	9,4	2,4	100

(Continua)

			DESTÍ										
			Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10	Total
ORIGEN	Decil 6	Espanyola	10,0	9,6	26,0	12,9	11,0	3,7	7,9	7,6	8,6	2,6	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	6,2	5,6	19,5	10,4	9,3	5,9	4,6	13,2	22,0	3,5	100
		País renda alta o mitjana-alta	13,2	11,4	28,0	11,5	10,7	5,1	4,6	5,6	8,0	2,0	100
		Total	10,4	9,4	25,4	11,9	10,5	4,7	6,0	8,0	11,1	2,6	100
	Decil 7	Espanyola	8,0	7,9	21,7	14,6	14,1	4,9	3,9	10,7	9,6	4,6	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	4,9	4,8	16,4	11,1	10,5	4,4	3,8	11,1	25,9	7,1	100
		País renda alta o mitjana-alta	9,4	9,5	23,8	12,0	14,0	4,9	4,1	9,8	9,0	3,5	100
		Total	7,8	7,7	21,1	13,2	13,3	4,8	4,0	10,6	12,8	4,8	100
	Decil 8	Espanyola	5,7	9,0	20,1	17,1	11,9	6,2	10,2	5,3	8,4	6,1	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	4,7	6,3	14,5	17,3	15,2	9,5	8,3	5,6	12,4	6,1	100
		País renda alta o mitjana-alta	8,1	11,0	20,5	15,1	9,5	8,3	9,2	5,5	8,1	4,7	100
		Total	6,1	8,8	18,8	16,6	12,1	7,6	9,5	5,4	9,3	5,8	100
	Decil 9	Espanyola	8,2	7,5	20,2	9,9	13,1	7,3	11,5	10,2	6,6	5,5	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	5,5	5,2	19,5	7,2	14,3	10,8	14,4	7,8	9,1	6,1	100
		País renda alta o mitjana-alta	11,1	10,6	24,8	9,0	12,5	9,3	9,1	6,8	3,8	3,0	100
		Total	8,0	7,5	21,2	8,8	13,4	9,0	11,9	8,5	6,7	5,1	100
	Decil 10	Espanyola	3,4	3,8	16,2	11,1	7,3	4,4	9,9	16,3	11,6	16,1	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	2,8	3,7	11,8	9,6	7,6	4,9	11,0	17,4	17,5	13,6	100
		País renda alta o mitjana-alta	6,7	5,4	15,6	11,7	8,0	7,4	8,2	15,3	10,3	11,5	100
		Total	3,9	4,1	14,7	10,8	7,5	5,2	9,9	16,4	13,0	14,4	100
	Total	Espanyola	21,7	13,1	22,8	12,7	8,2	3,8	5,5	5,5	4,4	2,2	100
		País renda baixa o mitjana-baixa	8,0	7,3	18,4	11,2	10,2	6,9	8,2	10,1	14,8	5,0	100
		País renda alta o mitjana-alta	17,1	13,8	25,1	11,5	8,8	6,0	5,3	5,3	5,3	1,7	100
		Total	18,3	12,5	22,9	12,1	8,7	4,9	5,8	6,1	6,2	2,4	100

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2023; Institut Metròpoli i Diputació de Barcelona, Estadístiques barrials sobre condicions de vida i estructures d'oportunitat, 2015-2021.

Recerca urbana
per transformar

Universitat Autònoma de Barcelona

Campus de Bellaterra

Plaça del Coneixement, edifici MRA, p. 2

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

tel.: 93 586 88 80

info@institutmetropoli.cat

www.institutmetropoli.cat

